

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет водного господарства
та природокористування

С.В. Клімов

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВНИЦТВА

Навчальний посібник

Рівне 2012

УДК 626.8

ББК 38.7

К 15

Затверджено вченою радою Національного університету водного господарства та природокористування.

Протокол № від р.

Рецензенти:

Ткачук М.М., доктор техн. наук, професор, зав. кафедри водогосподарського, промислового та цивільного будівництва НУВГП;

Білецький А.А., к.т.н., доцент кафедри водогосподарського, промислового та цивільного будівництва.

Клімов С.В.

К 15 Організаційно-технологічне забезпечення будівництва: Навчальний посібник. - Рівне: НУВГП, 2012. – 150 с.

Навчальний посібник спрямований на здобуття умінь та знань випускниками вищого навчального закладу при виконанні виробничих функцій і вирішенні типових задач діяльності як на керівних посадах, так і працюючи професіоналом або фахівцем у водному господарстві відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра напрямку “Водні ресурси”.

У навчальному посібнику наведено матеріали для вивчення теоретичного курсу та до виконання практичних робіт, виконавши які випускник ВНЗ отримає знання та вміння необхідні для виробничої діяльності з організації будівництва та догляду за водогосподарськими об'єктами (ВГО).

Навчальний посібник призначено для студентів, які навчаються за напрямом підготовки “Водні ресурси” освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр.

© С.В. Клімов, 2012

© НУВГП, 2012

Зміст

	Стор.
Передмова	4
Частина I. організаційне забезпечення будівництва	5
1.1. Технічне нормування в будівництві	5
1.2. Система стандартизації та нормування в будівництві.	17
1.3. Порядок розробки, вимоги до НД, експертиза НД	25
1.4. Склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації для будівництва ДБН А.2.2-3-2004	31
1.5. Конкурси (тендери) на будівництво, поставку матеріалів та обладнання, вишукування і проектування.	53
1.6. Дозвіл на виконання будівельних робіт	75
1.7. Організація будівельного виробництва	83
1.8. Контроль і нагляд за якістю будівництва	99
1.9. Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів	105
1.10. Меліоративні системи та споруди	110
1.11. Правила визначення вартості будівництва	117
Частина 2. Технологічне забезпечення будівництва	123
2.1. Формування технологічних комплектів (нормокомплектів) оснащення бригад	123
2.2. Забезпечення будівництва засобами підмоцнування	125
2.3. Вимоги до транспортування і зберігання будівельних матеріалів	134
2.4. Засоби контейнеризації й пакетування	137
2.5. Вантажозахватні засоби	140
2.6. Ємності	159
2.7. Допоміжні засоби малої механізації для покращання умов праці	163
3. Методичні рекомендації та завдання до виконання практичних робіт.	
4. Термінологічний словник	
Література	
Додатки	

ПЕРЕДМОВА

Науково-технічний прогрес у будівництві, зміна економіко-правових форм господарювання вимагають систематичного удосконалювання нормативної бази.

Нормативне забезпечення будівництва формується в процесі нормо- і законотворчості і визначається науково-технічним прогресом. При цьому, звичайно норми і нормотворення відносять до виробничо-технічної діяльності, а закони і законотворчість - до техніко-соціально-економічної діяльності. До законів і підзаконних актів можуть бути віднесені різні постанови урядових органів, що створюються в процесі законотворчості і яким підкоряються норми і нормотворення. Нормотворення і законотворчість складають разом правотворення, що створює нормативне забезпечення будівництва. Ефективність організації цієї творчості багато в чому визначається досконалістю необхідного для нього інформаційного забезпечення, що повинне постійно оновлюватися, актуалізуватися і поповнюватися всіма інноваціями, що відбуваються в різних областях будівництва, науки і техніки. Тому головною метою посібника є ознайомити студентів з державними і відомчими нормативними документами, які використовуються в проектуванні, будівництві та експлуатації об'єктів водного господарства, меліорації та сільськогосподарського водопостачання, що дозволить майбутньому фахівцю орієнтуватись у всьому різноманітті нормативних документів, які регламентують будівельну діяльність в Україні і в подальшій професійній діяльності самостійно користуватись ними.

Навчальний посібник складений відповідно до галузевого стандарту вищої освіти - освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за напрямом "Водні ресурси" і призначений для набуття студентами знань та умінь вирішувати завдання, які вирішує фахівець даного напрямку при організації та безпосередньо проведенні будівництва водогосподарських об'єктів.

У навчальному посібнику розкрито основні положення з класифікації та викладено коротко зміст базових нормативних документів в будівельній галузі. Наведено основні положення технологічного забезпечення будівництва. Висвітлено методику виконання контрольної роботи.

Частина 1

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БУДІВНИЦТВА

1.1. Технічне нормування в будівництві

Стандартизація - діяльність, яка спрямована на досягнення оптимального ступеня упорядкування у визначеній галузі за допомогою встановлення положень для загального та багаторазового застосування відносно існуючих або потенційних завдань.

Нормативний документ (НД) - документ, котрий містить правила, загальні принципи, характеристики, які стосуються визначених видів діяльності або їх результатів.

Стандарт - НД із стандартизації, який розроблено на засадах згоди більшості зацікавлених сторін і прийнятий визнаним органом, в якому встановлені для загального та багаторазового застосування правила, загальні принципи, характеристики, що стосуються визначених об'єктів стандартизації, і який спрямований на досягнення оптимального ступеню упорядкування у визначеній галузі.

Будівельні норми - НД із нормування, який розроблено на засадах згоди більшості зацікавлених сторін і прийнятий визнаним органом, в якому встановлені для загального та багаторазового застосування загальні принципи, правила, норми, характеристики, що стосуються визначених об'єктів нормування в галузі будівництва.

Технічне нормування – це метод встановлення технічно обґрунтованих виробничих норм, які відповідають сучасному рівню виробництва та відображають передовий виробничий досвід. В задачі технічного нормування входить також визначення умов, що сприяють кращій організації праці й ефективних методів проведення робіт. Виробничі технічні норми періодично переглядаються.

Виробничі норми праці використовують у наступній якості [30]:

- як міру витрат праці при розподілі заробітної плати;
- нормативи при розробці планових і кошторисних норм у будівництві;
- показники оцінки ефективності праці;
- показники, що використовуються при проектуванні трудових процесів;
- показники, що використовуються в розрахунках по оперативному керуванню й організації будівельного виробництва.

Визначаючи міру витрат праці нормування праці забезпечує нау-

ково обґрунтовану організацію заробітної плати й стимулювання праці робітників.

Застосування науково обґрунтованих норм праці в якості нормативної бази при розробці планових і кошторисних норм дозволяє регулювати рух трудових і матеріально-технічних ресурсів у будівництві, об'єктивно встановлювати календарні строки будівництва й завершення окремих його етапів, установлювати науково обґрунтовані ціни на будівельне виробництво.

Як показники оцінки ефективності праці норми сприяють об'єктивному вибору найбільш ефективних варіантів поділу й кооперації праці, проектних рішень, раціональних методів і прийомів праці, використання робочої сили.

Використання норм праці при проектуванні високопродуктивних трудових процесів дозволяє оцінити проектну продуктивність праці й очікуваний її ріст від впровадження цих процесів у виробництво.

Використання норм праці й методів нормування в оперативному керуванні будівельним виробництвом з метою поліпшення його організації, виявлення й скорочення втрат робочого й машинного часу, установлення оптимальних строків виконання виробничих завдань дозволяє розкривати і приводити у дію резерви росту продуктивності праці.

У практиці нормування праці використовують наступні основні поняття.

Трудовий процес - доцільна діяльність людей, спрямована на передбачені технологією зміни предмета праці за допомогою необхідних засобів праці для одержання певної продукції.

З метою нормування й організації праці в будівництві трудові процеси роз'єднують, як правило, на операції, а виробничі норми розробляють на робочі й комплексні процеси.

Трудова операція - комплекс технологічно зв'язаних трудових прийомів, об'єднаних з метою одержання певної кількості первинної продукції для здійснення трудового процесу й виконуваних постійним составом виконавців над одним предметом праці, на одному робочому місці й одними засобами праці. Наприклад, очищення місця установки деталі, установка деталі на розчин, стропування й тимчасове закріплення деталі й т.п.

Робочий процес - комплекс технологічно зв'язаних трудових операцій, об'єднаних з метою одержання певної кількості закінченої

продукції для здійснення виробничого процесу й виконуваних постійним составом виконавців (ланкою або бригадою робітників). Наприклад, монтаж панелей перекриттів або зовнішніх (внутрішніх) стін, влаштування цегельної кладки стін в 1,5 (2; 2,5; 3) цегли, оштукатурювання стель і т.п.

Комплексний процес - комплекс організаційно зв'язаних робочих процесів, об'єднаних з метою одержання певної кількості кінцевої продукції із якого-небудь виду робіт або частини споруди, необхідної для здійснення або завершення виробничого процесу.

Наприклад, розробка ґрунту екскаваторами з розрівнюванням і плануванням його у відвалі бульдозерами, монтаж каркаса будинку із замоноличуванням стиків і т.п.

Робочі процеси з метою нормування підрозділяють також за характером повторюваності в них операцій на **циклічні** й **нециклічні**.

Для цілей нормування будівельну продукцію прийнято підрозділяти на первинну, закінчену, кінцеву й продукцію циклу.

Первинна продукція - обсяг роботи, отриманий у результаті завершення певної операції, обчислювальний у фізичних одиницях або числом виконаних операцій. Наприклад, 60 плит, вкладених у облицювання каналу; 480 м закладених швів і т. п.

Завершена продукція - обсяг роботи, отриманий у результаті завершення певного робочого процесу. Закінчену продукцію обчислюють у фізичних одиницях. Наприклад, 20 змонтованих панелей; 1000 м³ вложеного в дамбу ґрунту і т. п.

Кінцева продукція - обсяг роботи, отриманий у результаті завершення певного комплексного процесу, обчислювальний у повністю закінчених будівництвом (монтажем конструкцій, частини споруди) об'єктів. Наприклад, змонтована підземна частина будівлі; завершене кріплення ділянки каналу; змонтований насос і т.п.

Продукція циклу - обсяг роботи, отриманий у результаті завершення циклу операцій. Продукцію циклу обчислюють у фізичних одиницях. Наприклад, один ківш розробленого ґрунту, одна змонтована деталь або конструктивний елемент і т.п.

Одиниці первинної продукції й продукції циклу можуть відрізнятися від одиниць завершеної й кінцевої продукції. Приведення перших до одиниць закінченої (або кінцевої) продукції здійснюють у процесі синтезу норми за допомогою коефіцієнтів переходу.

Коефіцієнт переходу - число, що показує, яка кількість первинної

продукції (або циклу) міститься в одиниці завершеної продукції, або яка кількість завершеної продукції втримується в одиниці кінцевої продукції. Коефіцієнт переходу має подвійну розмірність. Наприклад, при проектуванні норми витрат праці на очищення каналів у земляному руслі від наносів вручну (ВЕ17-2-1-1 за ВБН Д.2.4-2.6-09-2003) визначені наступні коефіцієнти переходу до одиниці закінченої продукції (1 м³ вийнятого ґрунту): по операції очищення дна і укосів каналів - м³; по операції планування дна і укосів каналу – м² далі операція заточка та очищення лопати від налипаючого ґрунту і т.п.

З методами дослідження будівельно-монтажних процесів і системою виробничих норм і нормативів праці зв'язані наступні основні поняття.

Фіксажна точка - характерний момент, що визначає границю між двома суміжними за технологією елементами трудового процесу. Фіксажна точка є одночасно початком наступного й закінчення попереднього елемента процесу. Наприклад, момент підняття руки для подачі сигналу, що дозволяє підйом деталі, є фіксажною точкою, що визначає закінчення операції «стропування» і початок операції «спостереження за підйомом деталі» (а для крана - «підйом деталі»).

Фактор впливу - обставина, що характеризує певну рису будівельно-монтажного процесу або умов його виконання й вплив, що робить, на трудомісткість (тривалість) його виконання.

Фактори впливу бувають із числовою або описовою характеристикою. Числові фактори можуть приймати дискретні або безперервні значення. Наприклад, у процесі «цегельна кладка стін товщиною в 0,5; 1; 2; 2,5 й 3 цегли» фактор «стіни»- описовий, а фактор - «товщина стін» - числовий, приймаючий дискретні значення, тому що товщина стін, наприклад, в 0,88 цегли бути не може.

Нормаль будівельно-монтажного процесу - сукупність характеристик» організаційних, технічних, технологічних, санітарно-гігієнічних, фізіологічних і соціальних факторів умов праці й виробництва, установлених з урахуванням сучасного рівня будівельної техніки й технології, науковій організації праці, дотримання правил охорони праці, ефективного використання будівельної техніки й кваліфікації робітників.

Нормаль будівельно-монтажного процесу є невід'ємною описовою характеристикою виробничої норми.

Це означає, що кожна норма праці крім числової характеристики, що встановлює кількість витрат праці (часу) на одиницю продукції або кількість продукції в одиницю часу, має також описову характеристику умов праці й виробництва, при яких може бути дійсна її числова характеристика.

У будівництві діють єдині нормативи на підготовчо-заключну роботу, відпочинок й особисті потреби. Це розрахункові величини, що рекомендують у якості гранично припустимих для використання при проектуванні нових норм, визначенні аналітичних показників рівня виконання діючих норм виробітку для організації трудових процесів [30].

В окремих міністерствах і відомствах розробляють: нормативи витрат праці на елементи (як правило, операції) будівельних, монтажних і ремонтно-будівельних процесів; нормативи чисельності допоміжних робітників, а також норми обслуговування допоміжними робітниками устаткування й виробничих площ

Проектування виробничих норм праці здійснюють аналітичним методом, що заснований на вивченні й критичному аналізі виконання нормованого процесу, його організації й механізації, умов праці на робочому місці. На основі такого аналізу проектують раціональний спосіб й організаційно-технічні умови виконання робіт, що сприяють росту продуктивності праці, виходячи з яких розробляють норми праці.

Аналітичний метод використовується у двох різновидах: аналітично-дослідницький й аналітично-розрахунковий.

Дослідницький метод заснований на одержанні вихідних даних у результаті проведення спеціальних нормативних спостережень безпосередньо на будівельних майданчиках.

Розрахунковий метод заснований на застосуванні встановлених раніше науково обґрунтованих нормативів, розрахункових формул, норм-аналогів, технічних даних, тобто передбачає використання розроблених раніше нормативних, технологічних і технічних документів,

Розрахунковий і дослідницький методи проектування норм можна застосовувати роздільно або в поєднанні один з одним.

Метод проектування норм вибирають з врахуванням найбільш доцільного способу одержання вихідних даних і скорочення трудомісткості проектування. Кращим є розрахунковий метод як найбільш

економічний.

Технічно – обґрунтованими є норми, які встановлені аналітичним методом нормування і відповідають досягнутому рівню техніки і технології, організації виробництва і праці.

До технічно обґрунтованих норм праці відносяться:

- єдині типові норми
- норми встановлені на основі міжгалузевих і галузевих(відомчих) нормативів по праці
- норми встановлені за місцевими нормативами по праці, які є більш прогресивними ніж міжгалузеві або галузеві(відомчі) нормативи

У будівництві нормування праці здійснюють на основі виробничих норм, які можуть бути виражені у вигляді часу, вимог НОП, витрат праці, виробітку.

Норма часу – це величина затрат робочого часу, яка встановлена для виконання одиниці роботи робітником або групою робітників(бригада) відповідної кваліфікації у визначених організаційно – технічних умовах. Норма часу виражається в годинах на одиницю продукції(робіт), люд./одиницю виміру і використовується при визначенні терміну виконання заданого об'єму БМР.

Норми праці витрат – це встановлене кількість витрат праці на виконання визначеного об'єму продукції(робіт) робітником або групою робітників відповідної кваліфікації у визначених організаційно – технічних умовах. Норма витрат праці виражається в людино-годинах(люд. год.) на одиницю виміру продукції (робіт) .

На основі діючих загальнодержавних та відомчих норм відомства розробляли також укрупнені й комплексні норми, які визначались методом калькулювання витрат праці відповідно на одиницю продукції або в цілому на кінцеву продукцію. Сутність цього методу полягає в тому, що по процесах, включеним до складу розроблювальної норми, підбирають технічно обґрунтовані норми витрат праці, аналізують їхній склад, визначають коефіцієнти переходу від одиниці продукції кожного процесу, включеного в норму, до одиниці кінцевої продукції (або підраховують обсяги робіт на кінцеву продукцію), які потім множать на числові характеристики норм відповідних процесів й отримані результати підсумують.

Укрупнені норми містять у собі витрати праці на основні, супутні і підсобно-допоміжні роботи.

Основні роботи визначають характер нормованого процесу, його кінцеву продукцію й самостійно входять у неї своєю закінченою продукцією (бетонування конструкцій, розробка ґрунту й т.п.). Обсяг основних робіт, що доводиться на одиницю кінцевої продукції нормованого процесу, визначають, як правило, прямим розрахунком по кошторисній або технічній документації.

Супутні роботи, технологічно пов'язані з основними роботами, не визначають характер нормованого процесу і його кінцеву продукцію, але входять у неї своєю закінченою продукцією у вигляді обов'язкової вимоги технології, що забезпечує її належну якість (антикорозійний захист, зварювання конструкцій, закладення стиків, заливання швів і т.п.). Обсяг супутніх робіт, що припадає на одиницю кінцевої продукції, визначають, як правило, не прямим підрахунком, а спеціальним розрахунком за технічною, технологічною або кошторисною документацією.

Підсобно-допоміжні роботи, організаційно пов'язані з основними або супутніми роботами, мають своїм результатом закінчену продукцію, що не входить у кінцеву продукцію нормованого процесу, але є необхідною умовою її одержання (подача матеріалів на робочі місця, влаштування і розбирання риштувань, тимчасових огорожень і т.п.). Кількість підсобно-допоміжної роботи, що припадає на одиницю кінцевої продукції, визначають розрахунком по нормах матеріально-технічних ресурсів, технічною, кошторисною й технологічною документацією.

Вантажно-розвантажувальні роботи на централізованій доставці сировини, матеріалів і деталей не включаються до складу укрупненої норми.

Робочий час і час використання будівельних машин

Проектування виробничих норм здійснюють на основі детального вивчення витрат робочого й машинного часу [30].

Робочим часом є встановлена законом тривалість робочої зміни, упродовж якої працівник виконує покладені на нього виробничі обов'язки. Час обідньої перерви в робочий час не входить.

Часом використання будівельної машини є тривалість експлуатації машини упродовж робочої зміни з метою одержання будівельної продукції.

Залежно від мети дослідження й виду нормованого процесу й праці витрати часу робітників і час використання будівельних ма-

шин можуть вивчатися спільно або роздільно. В залежності від виду нормованого процесу та мети при розробці виробничих норм використають дві класифікації (рис. 1.1 і 1.2).

Виробничі норми враховують тільки нормовані витрати робочого й машинного часу, до яких у робітників відноситься час підготовчо-заключної роботи (ПЗР), час оперативної роботи (ОП), час регламентованих перерв (ПР).

Час підготовчо-заключної роботи витрачається на початку зміни на одержання завдання, інструктажу, знарядь праці, матеріалів, засобів індивідуального захисту, на підготовку робочого місця, вивчення креслень і т.п., а наприкінці на здачу продукції, знарядь праці, прибирання робочого місця. Цей час включають у норму в розмірі 2...16% всіх нормованих витрат часу залежно від складності нормованого процесу, насиченості його знаряддями праці й т.п. Наприклад, 2% на ПЗР включають у норми на розробку ґрунту вручну, а 16% - на монтаж устаткування атомних електростанцій.

Час оперативної роботи витрачається на виконання відповідно до завдання трудових операцій по зміні форми, розмірів, зовнішнього вигляду, складу, властивостей або положення в просторі предмета праці й на виконання допоміжних операцій, необхідних для одержання будівельної продукції відповідно до встановленої технології та якості продукції, що відповідає діючим нормам і правилам. В оперативний час включають також час на розмічальні й перевірочні операції, технологічно неусувні переходи робітників по фронті робіт, час активного спостереження за ходом технологічного процесу або показаннями приладів. Цей час становить у нормі 70...90% всіх нормованих витрат часу.

Час регламентованих перерв витрачається на відпочинок, особисті потреби робітників (ОТЛ) для підтримки упродовж всієї зміни високої працездатності, на непереборні технологічні перерви.

Час ОТЛ включають у норму в розмірі 5...30% всіх нормованих витрат часу залежно від ваги трудового процесу: 5% - на легкі процеси й процеси, при виконанні яких мають місце неусувні технологічні перерви, що перевищують 12...15% нормованих витрат часу; 30% - на процес розпушення скельних і мерзлих ґрунтів пневматичними молотками й розробку цих ґрунтів вручну.

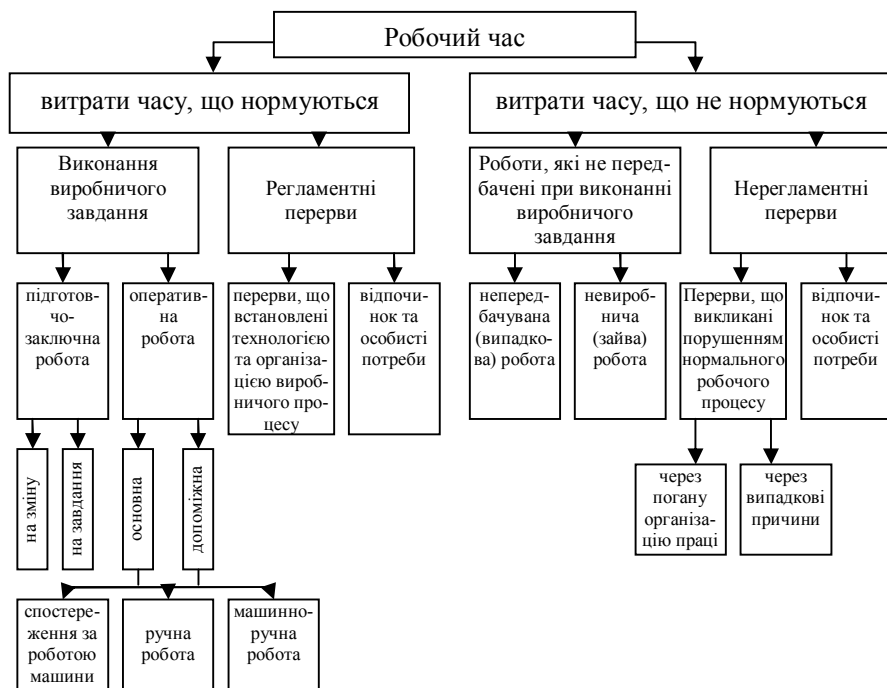

Рис. 1.1. Класифікація елементів витрат робочого часу

Неусувні технологічні перерви (ПТ) виникають при виконанні робочих процесів ланкою й неможливості паралельного виконання трудових операцій, під час технічного догляду за машиною, що бере участь у виконанні нормованого процесу, і т. п.

Час технологічних перерв проектують для включення його в норму на основі побудови графічної моделі виконання нормованого процесу [30].

Запроектвані елементи нормованих витрат робочого часу використовують при розрахунку числової характеристики норми витрат праці за формулою:

$$H_{em} = \Sigma t_{on} \cdot 100 / \{ [100 - (H_{nz} + \Pi_{omi} + \Pi_{nm})] 60 \}, \quad (1.1)$$

де Σt_{on} - сума витрат праці по елементах оперативної роботи на одиницю закінченої продукції нормованого процесу, люд.-хв;

Π_{nz} - норматив на підготовчо-заклучну роботу, % нормованих витрат часу;

Рис. 1.2. Класифікація елементів витрат часу використання машин

$P_{отл}$, $P_{пт}$ - відповідно проектні витрати часу на відпочинок-особисті потреби, технологічні перерви, % нормованих витрат часу.

Норма часу ланки й норма виробітку на зміну є похідними величинами, які визначають за формулами:

$$H_{чл} = H_{вт} / Ч_л; \quad (1.2)$$

$$H_{вл} = (T \cdot Ч_л) / H_{вт}; \quad (1.3)$$

$$H_в = T / H_{вт}; \quad (1.4)$$

$$H_с = T / H_ч; \quad (1.5)$$

де $Ч_л$ - чисельність ланки робітників, чол.;

T - тривалість робочої зміни, год.;

$H_{вл}$, $H_в$ - відповідно норма виробітку ланки робітників й одного робітника за зміну, фізичні одиниці;

$H_{чл}$ й $H_с$ - відповідно норма часу ланки робітників й одного робітника на виконання одиниці закінченої продукції нормованого процесу, год.

При нормуванні механізованих процесів використовують класифікаційну схему елементів витрат часу використання машини (див. рис. 1.2).

У норму часу використання машини включають також нормовані витрати часу, до яких відноситься час оперативної роботи й регламентованих перерв у роботі машини, пов'язаних з підготовкою машини до роботи, технічним доглядом за нею, з технологією й організацією нормованого процесу, а також відпочинком й особистими потребами робітників, керуючих машиною й обслуговуючих її.

Норма часу використання машини визначають на основі розрахункової її продуктивності й запроєктованих елементів часу використання машини, що не були відображені в розрахунковій її продуктивності, з використанням наступних формул:

- для машини циклічної дії

$$H_{ч.м} = (1/P_p)\{100/[100-(P_{pn} + P_{pn})]\}; \quad (1.6)$$

де $P_p = V/N$ - розрахункова продуктивність машини за годину циклічної роботи, фізичні одиниці;

P_{pn} й P_{pn} - відповідно проектні витрати часу на регламентовані перерви й нециклічність роботи машини, % нормованих витрат часу;

V - середній обсяг робіт, виконуваний машиною за один цикл її роботи, одиниця продукції;

N - середнє число циклів за 60 хвилин циклічної роботи машини;

- для машин безперервної дії

$$H_{ч.м} = (1/P_p)\{100/[100-(P_{pn} + P_{px.е})]\}; \quad (1.7)$$

при $P_p = V_{cp}$

де $P_{px.е}$ - проектні витрати часу допоміжної й холостої роботи машини, % нормованих витрат часу;

V_{cp} - середній обсяг робіт за 1 годину безперервної роботи машини, одиниця продукції.

Витрати робочого й машинного часу вивчають за допомогою нормативних спостережень, що представляють собою вибіркове дослідження будівельно-монтажного процесу, що являє собою облік витрат праці (часу) робітників або часу використання машин, вимірювань первинної й закінченої продукції й описі умов, що характеризують техніку, технологію й організацію досліджуваного процесу, охорону праці.

В будівництві використовують декілька видів нормативних спосте-

режень, найпоширенішими з яких є хронометраж і фотооблік.

Хронометраж - вид нормативних спостережень, застосований для суцільних або вибірових вимірів витрат часу при вивченні короткочасних елементів або циклічних процесів з точністю обліку часу 0,2...1 сек.

Хронометраж буває безперервний і вибіровий. При безперервному хронометражі дослідник фіксує в бланку спостереження поточний час у момент початку кожної операції в тій послідовності, у якій вони повторюються в досліджуваному процесі; робить позначки про кількість виконаної продукції й про зміну значень факторів протягом всієї робочої зміни. Безперервний хронометраж використовують для вивчення будівельних процесів, виконуваних не більш ніж одним робітником й однією машиною, або тільки робітниками.

При вибіровому хронометражі дослідник фіксує в бланку спостереження не поточний час, а тривалість окремих операцій у зручній для нього послідовності (не обов'язково в тій, у якій вони відбуваються в досліджуваному процесі).

Вибірковий хронометраж використовують для вивчення, головним чином, механізованих циклічних процесів. Тривалість одного вибіркового хронометражу звичайно не перевищує двох-трьох годин.

Фотооблік - вид нормативних спостережень, який застосовується для суцільних вимірів (за поточним часом) всіх видів витрат часу при здійсненні будівельних і монтажних процесів з точністю 5...60 сек.

Фотооблік буває змішаний, графічний і цифровий.

Змішаний фотооблік - найбільш універсальний різновид нормативного спостереження, що використовується для вивчення всіх видів будівельних і монтажних процесів. Його здійснюють у такий спосіб. Дослідник фіксує в бланку спостереження тривалість трудових операцій графічно (відрізками прямих) з точністю 0,5...1 хв, число виконавців операції - цифрою, що проставляє над відрізком в клітинці, що відповідає моменту початку операції. Кожна зміна числа виконавців операції супроводжується проставлянням нової цифри над моментом такої зміни. Крім того, у бланку послідовно фіксується кількість виконаної продукції по кожній операції будівельного процесу й у цілому по будівельному процесі (після його завершення).

Графічний фотооблік призначений для вивчення витрат часу

по елементам будівельного процесу при роздільному обліку витрат часу по кожному його виконавцю. Один дослідник може охопити спостереженням до трьох робітників. Запис часу здійснюється з точністю 0,5...1 хв. графічно на бланку різнокольоровими олівцями.

Цифровий фотооблік за технікою проведення спостереження (запису часу й продукції, оцінкам, формі бланка спостережень) аналогічний безперервному хронометражу. Лише точність запису часу тут менша - 5...60 сек. Цифровий фотооблік використовують, головним чином, для дослідження механізованих процесів, виконуваних однією машиною під керуванням одного робітника. Запис часу ведуть роздільно по робітнику й машині.

Фотооблік (будь-якого різновиду) зазвичай проводиться упродовж всієї робочої зміни.

І на останок необхідно вказати, що підставою для вдосконалювання виробничих норм є технічний прогрес у будівництві (прогресивні зміни техніки, технології, організації будівельно-монтажних процесів) і практика застосування діючих норм (недостатня обґрунтованість норм, незручна побудова параграфів і збірників норм, невдалий виклад їхнього тексту тощо.).

1.2. Система стандартизації та нормування в будівництві

1.2.1. Основні завдання стандартизації і нормування в будівництві

Основними завданнями стандартизації і нормування в будівництві за ДБН А.1.1-1-93 [4]є:

- проведення єдиної технічної політики і створення єдиної системи НД;
- забезпечення надійності та безпеки об'єктів будівництва;
- встановлення вимог, що забезпечують здорові і безпечні умови праці та побуту в населених пунктах, будівлях, спорудах, підприємствах, що проектуються;
- забезпечення належного науково-технічного рівня та якості будівництва на основі впровадження досягнень науки, техніки і передового досвіду в практику проектування і будівництва, виробництва будівельних конструкцій, виробів та матеріалів;
- раціональне використання земель, природних ресурсів та охорона навколишнього середовища;
- скорочення інвестиційного циклу та підвищення ефективності

капітальних вкладень;

- економія матеріальних, енергетичних і трудових ресурсів;
- удосконалення організації проектування та інженерних вишукувань, кошторисної справи, будівництва і виробництва будівельних конструкцій, виробів та матеріалів;
- створення суміщених норм технологічного та будівельного проектування.

1.2.2. Види НД

НД України в галузі будівництва поділяються на такі види:

- державні стандарти - ДСТ;
- державні будівельні норми - ДБН;
- відомчі будівельні норми - ВБН;
- регіональні будівельні норми - РБН;
- технічні умови - ТУ.

Як НД України в галузі будівництва застосовуються документи колишніх СРСР та УРСР до їх заміни чи скасування, а також міжнародні, регіональні і національні стандарти, норми та правила інших держав, які входять у "Перелік нормативних документів в галузі будівництва, що діють на території України".

ДСТ України встановлюють організаційно-методичні та загальнотехнічні вимоги до об'єктів будівництва і промислової продукції будівельного призначення, вони забезпечують їх розробку, виробництво (виготовлення) та експлуатацію (використання). ДСТ затверджуються міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (далі – Мінрегіон України відповідно постанові Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2011 р. N 1390).

ДБН України розробляються на продукцію, процеси та послуги в галузі містобудування /вишукування, проектування, територіальна діяльність, зведення, реконструкція і реставрація об'єктів будівництва, планування і забудова населених пунктів і територій/, а також в галузі організації, технології, управління і економіки будівництва. ДБН затверджуються Мінрегіоном України.

ВБН України розробляються за відсутності ДБН або за необхідності встановлення вимог, що перевищують (доповнюють) вимоги ДБН, з урахуванням специфіки діяльності організацій та підприємств цього відомства, і затверджуються даним відомством.

РБН України містять регіональні правила забудови населених

пунктів і територій, розробляються і затверджуються згідно з порядком, що встановлений Законом України "Про основи містобудування".

ТУ встановлюють вимоги до конкретних видів промислової продукції будівельного призначення, її виготовлення, упакування, маркування, приймання, контролю та випробувань, транспортування та зберігання. ТУ затверджуються зацікавленими організаціями.

Класифікація нормативних документів України в галузі будівництва представлена на рис. 1.3.

Проекти ВБН, РБН, ТУ погоджуються з Мінрегіоном України. До НД можуть розроблятися Посібники.

1.2.3. Вимоги до змісту НД

НД повинні містити вимоги, що мають пряме відношення до об'єкта стандартизації чи нормування і не дублюють положення інших НД. ВБН, РБН і ТУ не повинні суперечити вимогам державних НД.

НД в галузі будівництва містять обов'язкові та рекомендовані вимоги. До обов'язкових належать вимоги до якості продукції, робіт та послуг, вимоги техніки безпеки та виробничої санітарії, вимоги із забезпечення сумісності та взаємозамінності продукції, вимоги, що забезпечують вірогідність і єдність вимірювань, методів контролю якості продукції, положення, що забезпечують технічну єдність при розробці, виготовленні і використанні продукції, виконанні робіт та наданні послуг, правила оформлення технічної документації, допуски і посадки, загальні правила забезпечення якості продукції, терміни, визначення і позначення.

Обов'язкові вимоги НД України підлягають безумовному дотриманню згідно зі своїм призначенням органами управління, підприємствами і організаціями, незалежно від форм власності, а також громадянами, що займаються індивідуально-трудовою діяльністю.

До рекомендованих належать інші вимоги до споживацьких властивостей продукції, робіт і послуг.

НД в галузі будівництва, що не передбачають обов'язкових вимог до продукції, робіт і послуг, є рекомендованими.

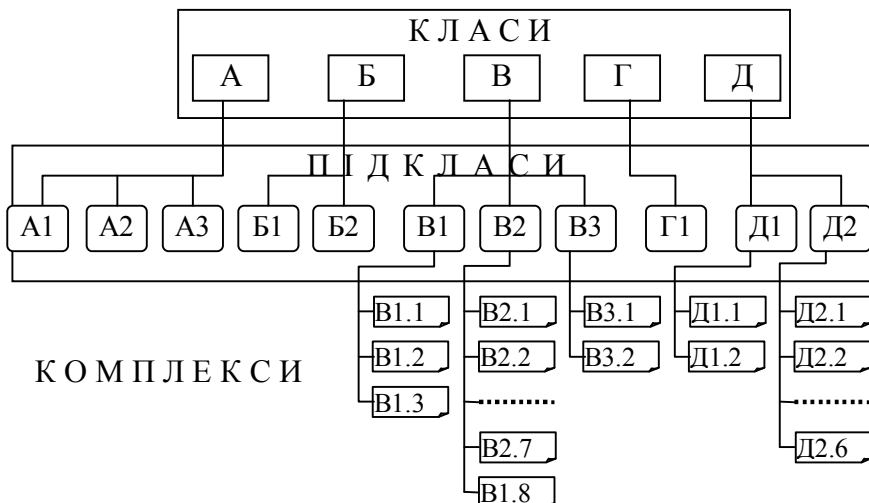

Рис. 1.3. Схема класифікації нормативних документів України в галузі будівництва

1.2.4. Класифікація нормативних документів України в галузі будівництва

Таблиця 1.2.1

Класифікація нормативних документів України в галузі будівництва

Шифр	Найменування класів, підкласів та комплексів документів	Напрямки стандартизації та нормування
1	2	3
А.	Організаційно-методичні норми, правила і стандарти	
А.1.	Стандартизація, нормування, ліцензування, сертифікація і метрологія	
А.1.1.	Система стандартизації та нормування в будівництві	Завдання, об'єкти стандартизації та нормування, методологія робіт. Види документів, порядок і організація їх розробки, змін, перегляду та застосування, вимоги до побудови, змісту, викладу, оформлення, експертизи, погодження, затвердження, реєстрації,

Продовження таблиці 1.2.1

1	2	3
		видання та відміни нормативних документів. Терміни і визначення, позначення. Правила використання міжнародних та зарубіжних норм і стандартів. Органи стандартизації та нормування, порядок їх акредитації і функціонування .
A.1.2.	Система ліцензування та сертифікації в будівництві	Завдання, об'єкти ліцензування та сертифікації, методологія робіт. Органи ліцензування, сертифікації, порядок їх акредитації і функціонування.
A.1.3.	Система метрологічного забезпечення в будівництві	Завдання, правила метрологічного забезпечення, методологія робіт. Одиниці вимірювань, що застосовуються /фізичні величини/.
A.2.	Вишукування, проектування і територіальна діяльність	
A.2.1.	Вишукування	Завдання, порядок проведення, методологія робіт, вимоги до складу і результатів робіт з інженерно-технічних, екологічних та економічних вишукувань на стадіях проектування, будівництва і експлуатації буд. об'єктів.
A.2.2.	Проектування	Стадійність проектування, вимоги до складу проектної документації, порядок її розробки і внесення змін, погодження, експертизи, затвердження та передачі замовнику. Авторський нагляд.
A.2.3.	Територіальна діяльність в будівництві	Загальні положення, призначення, види робіт і послуг, порядок їх виконання. Обов'язки і права територіальних організацій.
A.2.4.	Система проектної документації для будівництва	Вимоги до комплектності, змісту, викладу та оформлення проектної документації. Нормоконтроль.
A.3.	Виробництво продукції в будівництві	
A.3.1.	Управління, організація і технологія	Вимоги до технологічної підготовки, організації будівництва та виробництва будівельних матеріалів, виробів і конструкцій.

Продовження таблиці 1.2.1

1	2	3
		Організація використання засобів механізації будівництва. Розробка і постановка продукції будівельного призначення на виробництво. Управління якістю будівництва. Прийняття будівельної продукції і робіт.
A.3.2.	Система стандартів безпеки праці в будівництві	
A.3.3.	Система технологічної документації в будівництві	
Б.	Містобудування	
B.1.	Система містобудівної документації	
B.2.	Планування та забудова населених пунктів і територій	
В.	Технічні норми, правила і стандарти	
V.1.	Загальнотехнічні вимоги до життєвого середовища та продукції будівельного призначення	
V.1.1.	Захист від небезпечних геологічних процесів, шкідливих експлуатаційних впливів, від пожежі	Характеристика небезпечних геологічних процесів/землетруси, зсуви, лавини, селі, підтоплення, затоплення, абразія, набухаючі ґрунти, карсти, території, що підроблюються, осідання в лесах та ін./ Основні вимоги до проведення вишукувань, забезпечення захисту територій, будинків і споруд, стійкості будинків і споруд, безпеки людей ... Характеристики впливів навколишнього середовища та шкідливих експлуатаційних впливів, вимоги до рівня показників експлуатаційного режиму і ін.
V.1.2.	Система забезпечення надійності та безпеки будівельних об'єктів	Загальні принципи та основні положення по забезпеченню надійності і безпеки. Навантаження, діяння і фактори, що впливають на надійність та безпеку. Класифікація будинків і споруд за ступенем відповідальності. Види граничних станів за несучою спроможністю, загальні принципи розрахунку та випробувань будівельних конструкцій і основ.

Продовження таблиці 1.2.1

1	2	3
В.1.3.	Система забезпечення точності геометричних параметрів у будівництві	
В.2.	Об'єкти будівництва та промислова продукція будівельного призначення	
В.2.1.	Основи та підвалини будинків і споруд	
В.2.2.	Будинки і споруди	
В.2.3.	Споруди транспорту /в тому числі магістральні трубопроводи/	
В.2.4.	Гідротехнічні, енергетичні та меліоративні системи і споруди, підземні гірничі виробки	Класифікація, вимоги до розміщення та відведення земель, геометричних параметрів та експлуатаційних характеристик, надійності та безпеки. Навантаження та впливи. Методи розрахунку та випробувань, правила прийняття.
В.2.5.	Інженерне обладнання будинків і споруд. Зовнішні мережі та споруди	Водопостачання, каналізація, тепlopостачання, опалення, вентиляція та кондиціонування повітря, газопостачання, електропостачання ...: параметри, загальні вимоги до зовнішніх мереж і споруд, внутрішніх мереж та обладнання. Правила прийняття, методи контролю та випробувань. Технічні умови на обладнання, арматуру та прилади, їх типи, конструкція, параметри і розміри, методи контролю та вимірювань.
В.2.6.	Конструкції будинків і споруд	Залізобетонні, бетонні, кам'яні, армокам'яні, сталеві та з алюмінієвих сплавів, дерев'яні, азбестоцементні, на основі пластмас та інших матеріалів, комбіновані: розрахункові характеристики, спеціальні вимоги до параметрів якості матеріалів, методи розрахунку та конструювання, захисту від корозії, загальні вимоги до виробів, методи контролю та випробувань та ін.
В.2.7.	Будівельні матеріали	

Закінчення таблиці 1.2.1

1	2	3
V.2.8.	Будівельна техніка, оснастка, інвентар та інструмент	Будівельні машини та обладнання, засоби транспортування, пакування і контейнеризації, риштування, опалубка для бетонних робіт, монтажна оснастка, будівельний інструмент, спеціалізована оснастка підприємств будіндустрії: загальні технічні вимоги на розробку, виготовлення, випробування, технічне обслуговування та ремонт. Види, типи, геометричні параметри та навантаження, технічні умови на виробі.
V.3.	Експлуатація, ремонт, реставрація та реконструкція	
V.3.1.	Експлуатація конструкцій та інженерного обладнання будинків і споруд, систем життєзабезпечення	
V.3.2.	Реконструкція, ремонт, реставрація об'єктів не виробничої сфери	
Г.	Рекомендовані норми, правила і стандарти, довідково-інформаційні матеріали	
г.1.	Організаційно-методичні, економічні і технічні нормативи	
Д.	Кошторисні норми та правила	
Д.1	Організація робіт з кошторисного нормування	
Д.1.1	Кошторисна документація	Вимоги щодо складання та застосування кошторисної документації. Розроблення відповідних правил (порядків, вказівок тощо)
Д.1.2	Вартість будівництва об'єктів і робіт	Вимоги щодо визначення вартості будівництва та окремих видів робіт. Розроблення відповідних НД і рекомендацій
Д.2	Кошторисні норми	
Д.2.1	Кошторисні норми на проектно-вишукувальні роботи	
Д.2.2	Ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи	
Д.2.3	Ресурсні елементні кошторисні норми на монтаж устаткування	
Д.2.4	Кошторисні норми на ремонтно-будівельні роботи	
Д.2.5	Кошторисні норми на ремонтно-реставраційні роботи	
Д.2.6	Кошторисні норми на пусконаладжувальні роботи	

1.2.5. Посібники до НД

Посібники не є нормативними документами. Вони деталізують окремі положення будівельних норм, містять приклади та алгоритми розрахунків, текстові, табличні та графічні матеріали, інші допоміжні та довідкові дані, необхідні для реалізації різних видів діяльності в галузі будівництва. Посібники до НД розробляються і затверджуються ведучими організаціями-розробниками цих будівельних норм.

1.3. Порядок розробки, вимоги до НД, експертиза НД (ДБН А.1.1-2-93, ДБНА.1.1-3-93)

1.3.1. Порядок розробки НД

Встановлюються такі стадії розробки (внесення змін) та перегляду НД [5]:

- 1) організація розробки, складання, узгодження та затвердження технічного завдання;
- 2) розробка першої редакції проекту НД (змін) та розсилання його на відзив;
- 3) узгодження (за необхідністю) та внесення на затвердження остаточної редакції проекту НД (змін), затвердження та реєстрація НД.

Необхідність розробки і розсилання на відзив проміжних (до остаточної) редакцій проекту НД, а також виконання інших етапів робіт може встановлюватись замовником в технічному завданні.

Технічне завдання розробляється ведучою організацією - розробником НД за участю організацій-співвиконавців та затверджується розробником за погодженням із замовником. Технічне завдання на розробку (внесення змін) та перегляд державних НД України підлягає узгодженню з Управлінням державних нормативів і стандартів та відповідним галузевим підрозділом Мінрегіону України.

Першу редакцію проекту НД, яку розглянуто на науково-технічній нараді (раді) всіх учасників розробки, з пояснювальною запискою до нього ведуча організація-розробник повинна розіслати на відзив в організації (окремим експертам) згідно з переліком, встановленим технічним завданням. Проект документу та пояснювальна записка повинні бути підписані керівниками і виконавцями ведучої організації-розробника та організацій-співвиконавців;

підписи засвідчуються печатками.

За наявності принципових зауважень або розбіжностей до проекту НД ведуча організація-розробник повинна проводити узгоджувальну нараду за участю представників зацікавлених організацій (окремих експертів).

Остаточна редакція проекту НД з урахуванням рішення узгоджувальної наради повинна бути розглянута на науково-технічній нараді (раді) ведучої організації-розробника за участю організацій-співвиконавців та підготовлена для проведення експертизи згідно з вимогами ДБНА.1.1-3-93.

1.3.2. Правила побудови, викладу, та оформлення НД

При розробці проектів ДСТ і ТУ повинні бути додержані вимоги до побудови, викладу, оформлення та змісту стандартів, що встановлені Держстандартом України.

При побудові ДБН, ВБН та РБН (далі - будівельних норм, або БН) необхідно встановлювати таку загальну структуру документа: найменування з вказівкою шифру, вступна частина, основна частина, інформаційні дані, зміст.

Шифр НД забезпечує обліково-реєстраційну єдність в позначенні документів всіх рівнів, котрі об'єднані у галузевій Класифікації, та створює необхідні умови для ефективного зберігання, розповсюдження і використання інформації про нормативну базу в галузі будівництва.

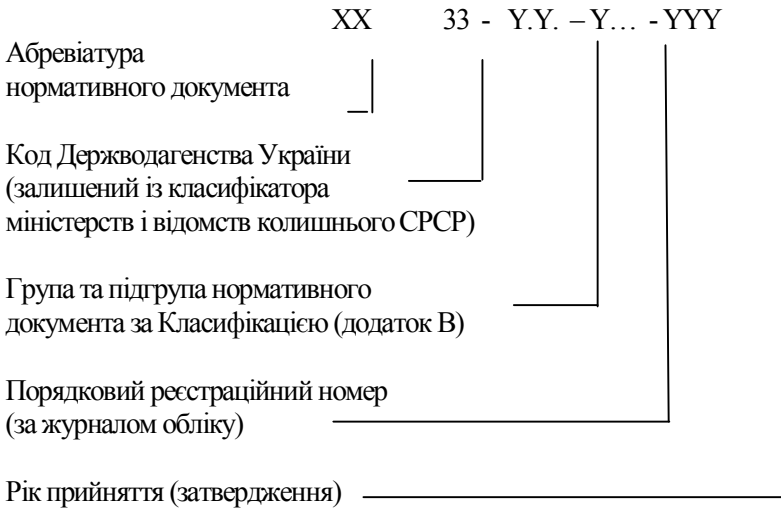
Структура шифру містить літерні (X) та цифрові (Y) елементи позначення, що розподіляються знаками "крапка" і "тире" згідно з наведеною схемою:

X X X. Y. Y - Y... - Y Y

----- Аббревіатура НД
----- Клас
----- Підклас
----- Комплекс
----- Реєстраційний номер
----- Рік затвердження

Наведене позначення шифру НД присвоюється тільки документам, що розробляються вперше, а також при перегляді діючих НД, які були затверджені у колишніх СРСР; УРСР. При цьому в структурі шифру вказується реєстраційний чи обліковий номер замовника НД.

До шифру перевиданого зі змінами НД додається зірочка, наприклад: ДБН Б.2.4-65-93*. Зірочкою також повинні позначатися змінені пункти документа.

Відповідно до “Галузевої системи нормативних документів з водного господарства, меліорації земель та сільськогосподарського водопостачання” структура позначення нормативного документа встановлюється згідно зі схемою:

У позначенні будівельних норм перед кодом 33 Держводагенства України зазначається клас, підклас та комплекс нормативного документа згідно з Класифікацією нормативних документів України у галузі будівництва (Додаток А ДБН А 1.1-1).

Приклади: БН В.2.4-33-2.1-3-2003, НД 33-1.2-25-2003

У вступній частині будівельних норм вказують область їх розповсюдження, уточнюють об'єкти нормування або обмежують область дії документа.

Рекомендовані вимоги будівельних норм виділяються у тексті будь-яким друкарським засобом (застосуванням курсиву, петиту, підкреслюванням безперервною лінією тощо), про що робиться обов'язкове посилання у вступній частині. Приведені в тексті норм формули, які носять рекомендаційний характер, обкреслюються безперервною тонкою лінією у вигляді прямокутника.

Таблиця 1.3.1

КЛАСИФІКАЦІЯ
нормативних документів з водного господарства, меліорації земель
та сільськогосподарського водопостачання

№ групи	№ під-групи	Найменування групи / підгрупи
1	2	3
1	Загальногалузеві нормативні положення	
	1.1	Система стандартизації та нормування
2	Капітальне будівництво	
	2.1	Загальні положення
	2.2	Норми вишукувань
	2.3	Норми проектування
	2.4	Організація, виконання робіт
	2.5	Кошторисні норми та ціни
	2.6	Матеріальні та трудові ресурси
3	Експлуатація	
	3.1	Загальні положення
	3.2.	Водогосподарські системи і споруди
	3.3.	Меліоративні системи і споруди
	3.4.	Сільськогосподарські водопроводи і споруди
	3.5	Спеціальні експлуатаційні роботи
4	Промислове виробництво та будівельні вироби і матеріали	
	4.1	Загальні положення
	4.2	Будівельні матеріали, конструкції, вироби та комплекти
	4.3	Машини, обладнання, інструмент, засоби вимірювання та автоматизації
5	Регулювання використання і контроль за використанням і охроною вод	
	5.1	Загальні положення
	5.2	Регулювання використання водних об'єктів
	5.3	Контроль за використанням і охроною вод
	5.4	Облік використання вод
	5.5	Моніторинг вод та меліорованих земель
6	Енерго- та ресурсозбереження	
	6.1	Загальні положення

Закінчення табл. 1.3.1

1	2	3
	6.2	Енергозбереження у водогосподарському комплексі
	6.3	Енергозбереження у водопостачанні
	6.4	Ресурсо- та енергозбереження при експлуатації
7	Охорона праці	
	7.1	Загальні положення
	7.2	Охорона праці при будівництві
	7.3	Охорона праці при експлуатації систем та дорожня безпека

1.3.3. Порядок перегляду та зміни НД

Обґрунтуванням для перегляду діючих НД або внесення в них змін повинні бути результатом закінчених науково-дослідних, дослідно-конструкторських та експериментальних робіт, що підтверджуються, за необхідністю, будівельною практикою, аналіз вивчення та узагальнення передового вітчизняного і зарубіжного досвіду проектування, будівництва і експлуатації різних об'єктів, досягнення міжнародної практики в галузі стандартизації та нормування, а також дані контролюючих органів за додержанням вимог НД.

Оновлення діючих будівельних норм здійснюється шляхом внесення в них змін, а якщо зміни зачіпають більше половини пунктів і розділів документу - шляхом його перегляду в цілому.

Внесення змін в діючі НД, їх перегляд та відміна здійснюється на основі пропозицій базових організацій чи технічних комітетів із стандартизації та нормування в будівництві відповідного профілю за результатами перевірок НД, що здійснюються згідно з вимогами ДБН А.1.1-4-93.

1.3.4. Порядок проведення експертизи, затвердження і скасування НД (ДБНА.1.1-3-93)

Проведення експертизи НД. Остаточну редакцію проекту НД (або зміни) з пояснювальною запискою та відгукami до нього веде організація - розробник направляє на експертизу, яку проводить головна чи базова організація (ГО, БО), або технічний комітет (ТК) із нормування і стандартизації в будівництві, за закріпленими за ними напрямками діяльності не пізніше 15 днів з дня надходжен-

ня матеріалів [6].

В процесі розгляду документа проводять: оцінку науково-технічного рівня; технічну експертизу; експертизу метрології та стандартів; термінологічну експертизу; правову експертизу.

Узгодження НД. Остаточну редакцію проекту НД (зміни) з пояснювальною запискою, зведенням відгуків, а також актом експертизи ведуча організація-розробник одночасно направляє на узгодження в організації за переліком згідно з технічним завданням на розробку НД. Залежно від призначення об'єкта стандартизації та нормування НД узгоджують організації, компетенції яких він торкається: органи Держнагляду; державні та громадські структури, які представляють інтереси споживачів продукції будівельного призначення; виробники продукції будівельного призначення /концерни, корпорації, фірми, асоціації та ін./.

Узгоджують проект НД (зміни) організації в строк, що не перевищує 15 днів з дня надходження проекту документа.

Якщо за проектом НД мають місце розбіжності між організацією-розробником і узгоджуючою організацією, сторони складають протокол розбіжностей та подають його організації-замовнику НД для прийняття остаточного рішення. Зміни до НД слід узгоджувати з організаціями, які раніше узгоджували НД і компетенції яких вони торкаються.

Затвердження НД. ДСТ, ДБН та зміни до них затверджує Мінрегіон України. ВБН, РБН, ТУ та зміни до них затверджує організація-замовник документа.

Організація-замовник забезпечує розгляд проекту НД (змін) з відповідними матеріалами в строк, що не перевищує двох місяців і приймає рішення про затвердження НД або повернення його на доопрацювання. НД затверджуються без обмеження терміну дії, якщо інше не встановлюється замовником. Затвердженням НД організація-замовник у 10-денний строк надає шифр відповідно до "Класифікації нормативних документів України в галузі будівництва".

Реєстрація і облік НД. ДСТ та ТУ підлягають обов'язковій державній реєстрації Держстандартом України (на сьогоднішній день «Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів») і далі по тексту – Держспоживінспекція України, відповідно до указу Президента України від 13 квітня 2011 ро-

ку №465/2011). Управління державних нормативів і стандартів Мінрегіону України є власником справ державних НД, створює архів затверджених ДСТ та ДБН, а також веде облік ВБН, РБН і ТУ, погоджених з Міністерством. Офіційний видавець НД у галузі будівництва і промисловості будівельних матеріалів Мінрегіону України є державне підприємство «Укрархбудінформ»

Скасування НД. Скасування НД здійснює організація-замовник на основі пропозиції ГО, БО (ТК) за результатами перевірки НД. Якщо НД скасовують у зв'язку із затвердженням нового з тією ж назвою, зберігається його шифр з відповідною зміною цифр року затвердження.

1.4. Склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації для будівництва

ДБН А.2.2-3-2004 [7] встановлює склад, порядок розроблення, погодження та затвердження проектної документації на нове будівництво і реконструкцію будинків і споруд (далі - об'єктів) цивільного призначення та на нове будівництво, реконструкцію і технічне переоснащення об'єктів виробничого призначення (далі - будівництво).

Вимоги цих норм є обов'язковими для застосування юридичними та фізичними особами - суб'єктами господарської діяльності у галузі будівництва незалежно від форм власності.

Додаткові вимоги галузевої специфіки об'єктів будівництва встановлюються відомчими нормативними документами за погодженням з Мінрегіоном України.

Вимоги щодо складу, порядку розроблення, погодження та затвердження проектної документації на капітальний ремонт, реставрацію пам'яток архітектури, на об'єкти, що споруджуються за межами України за рахунок її бюджетних інвестицій, при ліквідації наслідків аварій і катастроф, а також на консервацію та розконсервацію об'єктів будівництва встановлюються окремими нормативними документами з урахуванням положень ДБН А.2.2-3-2004.

1.4.1. Загальні положення

Право на розроблення проектної документації або її окремих розділів надається юридичним та фізичним особам - суб'єктам господарської діяльності незалежно від форм власності (далі - проектувальник), які мають ліцензію на цей вид діяльності згідно з законодавством.

При розробленні проектної документації для будівництва враховується чинна містобудівна документація, затверджена за встановленим порядком. За її відсутності керуються ДБН Б.1.1-4.

Проектна документація для будівництва має відповідати положенням законодавства, регіональних та місцевих правил забудови, а також вимогам нормативів та нормативних документів.

Авторський нагляд за реалізацією проектних рішень при будівництві об'єкта здійснюється на підставі укладеного договору між замовником і генпроектувальником згідно з вимогами ДБН А.2.2-4.

1.4.2. Порядок розроблення проектної документації

Проектні та вишукувальні роботи виконуються на підставі договорів (контрактів), укладених між замовниками і проектувальниками (ст. 324 Господарського кодексу України).

Договір можна укласти на виконання передпроектних робіт, комплексу проектних робіт, вишукувальних робіт, окремих стадій та розділів проекту.

Не допускається розроблення проектної документації без інженерних вишукувань на нових земельних ділянках, а при реконструкції об'єктів - без уточнення раніше виконаних інженерних вишукувань.

Проектування об'єктів здійснюється з дотриманням законодавства України на підставі вихідних даних.

Вихідні дані для виконання проектних робіт на відповідній стадії замовник зобов'язаний надати до початку виконання проектно-вишукувальних робіт.

До складу вихідних даних належать:

- архітектурно-планувальне завдання (АПЗ);
- технічні умови щодо інженерного забезпечення об'єкта (ТУ);
- завдання на проектування згідно з додатком Д;
- інші вихідні дані згідно з додатком Г.

АПЗ та ТУ надаються замовникові в порядку, встановленому постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.99 № 2328. Завдання на проектування замовник складає сам або доручає проектувальнику за окрему плату.

Місця розташування об'єктів визначаються місцевими органами містобудування та архітектури на підставі дозволу на будівництво виконавчих органів місцевого самоврядування, а також затверджених чинних містобудівних документів.

За відсутності останніх необхідно керуватися ДБН Б.1.1-4 та вка-

зівками щодо вибору ділянки, викладеними у додатку В.

ТУ повинні передбачати виключно ті роботи і в тих обсягах, які необхідні для здійснення інженерного забезпечення проектного об'єкта.

Замовлення на проектування об'єкта проектувальник одержує через замовника або за підсумками архітектурного конкурсу чи конкурсів, порядок проведення яких встановлений законодавством.

Кількість стадій проектування визначають замовник та проектувальник з урахуванням положень 2.5 цих Норм.

Назва проектної документації повинна бути уніфікована і відображати кількість стадій проектування та вид будівництва: одностадійний (двостадійний, тристадійний) проект будівництва об'єкта цивільного (виробничого) призначення.

Стадії проектування

1. Для технічно нескладних об'єктів, а також об'єктів I та II категорій складності з використанням проектів масового та повторного застосування проектування здійснюється:

- в одну стадію - робочий проект (РП);

- у дві стадії - для об'єктів цивільного призначення - ескізний проект (ЕП), а для об'єктів виробничого призначення - техніко-економічний розрахунок (ТЕР) та для обох - робоча документація (Р).

2. Для об'єктів III категорії складності проектування здійснюється в дві стадії:

- проект(П);

- робоча документація (Р).

3. Для об'єктів IV та V категорій складності, технічно складних відносно містобудівних, архітектурних, художніх та екологічних вимог, інженерного забезпечення, впровадження нових будівельних технологій, конструкцій та матеріалів проектування виконується в три стадії:

- для об'єктів цивільного призначення - ЕП, а для об'єктів виробничого призначення - техніко-економічне обґрунтування (ТЕО);

- проект(П);

- робоча документація (Р).

Замовник може доручити проектувальникам виконати будь-які передпроектні роботи щодо розміщення об'єкта на будь-якій території без спеціальних дозволів і погоджень (за винятком зон з особливим охоронним режимом). Такі передпроектні роботи не можуть бу-

ти стадією проектування і підлягають тільки розгляду та схваленню замовником і органами містобудування та архітектури. Склад, обсяг і вартість цих робіт визначаються відповідним договором (контрактом).

Проектувальники при розробленні проектної документації несуть відповідальність та забезпечують:

- відповідність архітектурним і містобудівним вимогам та високу архітектурно-художню якість;
- відповідність вимогам чинних нормативних документів;
- захист навколишнього природного середовища, екологічну безпеку і раціональне використання природних ресурсів згідно з ДБН А.2.2-1;
- відповідність вимогам з енергозбереження;
- експлуатаційну надійність;
- ефективність інвестицій;
- патентну чистоту прийнятих технічних рішень та застосованого обладнання;
- відповідність проектних рішень вихідним даним та дозвільним документам.

Керівники юридичних осіб-проектувальників повинні призначати відповідними наказами (чи угодами авторів) головних архітекторів проектів (ГАП) для об'єктів цивільного призначення та головних інженерів проектів (ГП) для об'єктів виробничого призначення - на розробку всіх стадій проектування і передпроектних робіт, які є відповідальними особами за архітектурно-технічні, економічні, екологічні, санітарно-гігієнічні якості проекту у цілому.

При проектуванні технічно складних об'єктів можуть призначатись ГАП та ГП. При цьому провідна роль покладається на одного з них.

ГАП (ГП) забезпечує підготовку договорів, координує дії виконавців, веде переговори з замовниками, субпідрядниками-проектувальниками і підрядниками, контролює склад проектної документації.

ГАП (ГП) є одночасно і автором або одним із авторів проекту, проект створюється під його безпосереднім керівництвом і за безпосередньої участі. За якість окремого розділу проекту відповідальною особою є керівник та головний спеціаліст відповідного проектного підрозділу.

У разі призначення головного конструктора проекту він несе від-

повідальність за надійність і стійкість запроєктованих будівельних конструкцій.

Окремі розділи або частини проектної документації, які виконані субпідрядними проектувальниками, входять до складу проектної документації як її складові частини, а відповідальність за якість їх розробки покладається як на самих розробників, так і на генпроектувальника.

Авторське право на проектну документацію охороняється згідно з Законом України "Про авторське право і суміжні права".

У разі використання в проектних рішеннях винаходів і патентів у відповідних розділах проектів необхідно на них посилатись.

До передачі проектної документації у виробництво замовники та проектувальники зобов'язані забезпечити внесення у проектну документацію змін, пов'язаних з наданням чинності новим нормативним документам.

Робоча документація на будинки та споруди, побудовані повністю або частково відповідно до затвердженого проекту, не підлягає коригуванню у зв'язку з введенням нових нормативних документів, за винятком випадків, коли це коригування обумовлене підвищенням у нових нормативних документах вимог щодо електро-, вибухо- та пожежобезпечності об'єкта, для забезпечення яких повинні бути виконані необхідні будівельно-монтажні роботи.

Відповідні зміни проектної документації виконуються проектувальниками на договірній основі з замовником.

Проектування та будівництво можуть виконуватись чергами, а також із виділенням пускових комплексів, якщо це передбачено завданням на проектування. В такому разі затверджувальна стадія розробляється у цілому на об'єкт, в тому числі за чергами будівництва, а також з виділенням пускових комплексів. Наступна стадія розробляється відповідно до завдання на проектування.

Черги будівництва, крім об'єктів основного виробничого та допоміжного призначення, повинні забезпечувати санітарно-побутові умови, протипожежну безпеку, охорону праці та охорону навколишнього середовища, включаючи очисні споруди, переробку відходів виробництва тощо.

При розробленні проектної документації, за дорученням замовника, за необхідності можуть виконуватися за окрему оплату науково-дослідні роботи, у тому числі історичні та археологічні дослідження.

За рішенням інвестора (замовника), який затверджує проектно-кошторисну документацію, може розроблятися робоча документація до затвердження попередньої стадії проектування, якщо вона погоджена з органами містобудування і архітектури.

При цьому замовник повинен гарантувати проектувальнику оплату додаткових робіт, пов'язаних з переробленням робочої документації, викликаних рішеннями затверджувальної інстанції.

Будівництво розпочинається після затвердження проектно-кошторисної документації.

Проектна документація, розрахунки, вихідні дані для проектування та матеріали державної експертизи підлягають архівному зберігання проектною організацією.

Для підприємств і споруд зі складною та невідпрацьованою технологією виробництва в проектах в обґрунтованих випадках може передбачатись випереджувальне будівництво та введення в дію дослідних цехів та стендів для виконання досліджень, відпрацювання та випробування експериментальних та нових технологій, обладнання, матеріалів та виробів.

1.4.3. Ескізний проект (ЕП)

ЕП розробляється для принципового визначення вимог до містобудівних, архітектурних, художніх, екологічних та функціональних рішень об'єкта, підтвердження можливості створення об'єкта цивільного призначення.

У складі ЕП для обґрунтування прийнятих рішень за завданням замовника можуть додатково виконуватися інженерно-технічні розробки, схеми інженерного забезпечення об'єкта, розрахунки кошторисної вартості та обґрунтування ефективності інвестицій, у разі проектування об'єкта у кварталі існуючої забудови - містобудівне обґрунтування розміщення об'єкта. ЕП розробляється на підставі завдання на проектування та вихідних даних.

При розробленні ЕП та визначенні його складу належить керуватись "Положенням про ескізний архітектурний проект", затвердженим наказом Держбуду України від 23.10.91 № 51-839/1.

Ескізний проект може розроблятися на замовлення замовника за його вибором або на конкурсній основі.

1.4.4. Техніко-економічне обґрунтування (ТЕО), техніко-економічний розрахунок (ТЕР)

ТЕО розробляється для об'єктів виробничого призначення, що по-

требують детального обґрунтування відповідних рішень та визначення варіантів і доцільності будівництва об'єкта.

ТЕР застосовується для технічно нескладних об'єктів виробничого призначення.

ТЕО і ТЕР розробляються на підставі завдання на проектування та вихідних даних.

ТЕО (ТЕР) обґрунтовує потужність виробництва, номенклатуру та якість продукції, якщо вони не задані директивно, кооперацію виробництва, забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами, паливом, електро- та теплоенергією, водою і трудовими ресурсами, включаючи вибір конкретної ділянки для будівництва, розрахункову вартість будівництва та основні техніко-економічні показники.

При підготовці ТЕО (ТЕР) повинна здійснюватись всебічна оцінка впливів планованої діяльності на навколишнє середовище (ОВНС).

ТЕР виконується у скороченому обсязі в порівнянні з ТЕО відповідно до характеру об'єкта та вимог завдання.

ТЕО, ТЕР складається, як правило, з таких розділів:

1. Вихідні положення, в яких відображається технічна можливість та економічна доцільність нового будівництва або реконструкції об'єктів виробничого призначення.

2. Обґрунтування проектної потужності об'єкта, передбачуваного асортименту продукції, запланованої до випуску, а також міркування щодо її збуту.

3. Обґрунтування чисельності нових або додаткових робочих місць виробничого персоналу.

4. Дані про наявність сировинної бази, про забезпечення основними матеріалами, енергоресурсами, напівфабрикатами, трудовими ресурсами з обґрунтуванням можливості їх використання або одержання.

5. Обґрунтування розміщення об'єкта та вибір майданчиків для будівництва.

6. Дані інженерних вишукувань.

7. Оцінка впливів на навколишнє середовище (ОВНС).

8. Схеми генплану та транспорту.

9. Основні рішення з інженерної підготовки території і захисту об'єкта від небезпечних природних чи техногенних факторів.

10. Основні технологічні, будівельні та архітектурно-планувальні рішення.

11. Основні рішення та показники з енергоефективності, порівняння варіантів, облік і використання вторинних та поновлюваних ресурсів, з охорони праці.

12. Можливі терміни будівництва.

13. Основні положення з організації будівництва.

14. Заходи щодо технічного захисту інформації.

15. Основні рішення з санітарно-побутового обслуговування працюючих.

16. Основні рішення з вибухопожежної безпеки виробництва.

17. Ідентифікація та декларація безпеки об'єктів підвищеної небезпечності.

18. Техніко-економічні показники.

19. Завдання на проектування.

20. Обґрунтування ефективності інвестицій.

21. Висновки та пропозиції.

Склад ТЕО (ТЕР) може бути доповнений чи скорочений (за винятком матеріалів ОВНС) за рішенням замовника або за погодженням з ним.

Матеріали ОВНС можуть бути скорочені у разі окремого проектування об'єкта, який сам є об'єктом охорони навколишнього середовища за умови попереднього погодження з органами нагляду за екологічною безпекою.

Якщо ТЕО (ТЕР) розробляється у декількох варіантах, то розділ ОВНС виконується після погодження замовником варіанта з коригуванням остаточного розрахунку кошторису.

1.4.5. Проект (П)

Проект розробляється для визначення містобудівних, архітектурних, художніх, екологічних, технічних, технологічних, інженерних рішень об'єкта, кошторисної вартості будівництва і техніко-економічних показників. П розробляється на підставі завдання на проектування, вихідних даних та схваленої при тристадійному проектуванні попередньої стадії [7].

Розділи П необхідно подавати у чіткій і лаконічній формі без надмірної деталізації у складі та за обсягом, достатнім для обґрунтування проектних рішень, визначення обсягів основних будівельно-

монтажних робіт, потреб в обладнанні, будівельних конструкціях, матеріальних, паливно-енергетичних, трудових та інших ресурсах, положень з організації будівництва, а також визначення кошторисної вартості будівництва.

Матеріально-технічні ресурси окремих конструктивних елементів можуть бути визначені за відповідними аналогами без виконання конструктивних розрахунків.

До складу проектної продукції, що передається замовнику, не входять інженерно-технічні, техніко-економічні, екологічні та інші розрахунки, матеріали проектів-аналогів, а також матеріали інженерних вишукувань (крім технічних звітів з інженерних вишукувань, один примірник яких передається замовнику).

За необхідності виконання науково-дослідних, експериментальних робіт у процесі проектування і будівництва у проектній документації належить наводити їх перелік із стислою характеристикою і обґрунтуваннями необхідності їх виконання.

Склад та зміст розділів П на будівництво об'єктів цивільного призначення, наведених у додатку Ж, а на будівництво об'єктів виробничого призначення - у додатку И можуть уточнюватися і доповнюватися замовником у завданні на проектування залежно від призначення та складності об'єктів, що проектуються.

При застосуванні обладнання індивідуального виготовлення, включаючи нетипове і нестандартизоване, у відповідних розділах проекту належить наводити вихідні вимоги на розроблення цього обладнання.

1.4.6. Робочий проект (РП)

Робочий проект розробляється для визначення конкретних містобудівних, архітектурних, художніх, екологічних, технічних, технологічних, інженерних рішень об'єкта, кошторисної вартості будівництва, техніко-економічних показників і виконання будівельно-монтажних робіт (робочі креслення) [7].

РП застосовується для технічно нескладних об'єктів, а також об'єктів з використанням проектів масового застосування.

РП розробляється на підставі завдання на проектування та вихідних даних.

РП є інтегруючою стадією проектування і складається з двох частин - затверджувальної та робочих креслень. Затверджувальна час-

тина підлягає погодженню, експертизі та затвердженню, а робочі креслення розробляються для будівництва об'єкта. Затверджувальна частина складається з пояснювальної записки, виконаної у скороченому відносно проекту обсязі, визначеному залежно від виду будівництва і функціонального призначення об'єкта, кошторисної документації, розділу організації будівництва та креслень. До складу пояснювальної записки має входити розділ ОВНС згідно з ДБН А.2.2-1.

Для будівництва видаються робочі креслення у повному обсязі згідно з договором. Залежно від обсягу та змісту проектної документації розділи пояснювальної записки за спеціальностями можуть виконуватись на аркушах загальних даних відповідних розділів РП.

Склад та зміст проекту (затверджувальної частини РП) на будівництво об'єктів виробничого призначення (Додаток И [7])

1. Загальні положення

1. Вихідні дані для проектування.

2. Пояснювальна записка.

3. Коротка характеристика об'єкта (будови) та його склад:

– дані про проектну потужність, номенклатуру, якість та технічний рівень продукції, сировинну базу;

– результати розрахунків чисельного та професійно-кваліфікаційного складу працівників;

– кількість та оснащеність робочих місць;

– відомості про організацію, спеціалізацію та кооперування основного та допоміжного виробництв.

4. Дані інженерних вишукувань.

5. Відомості про потреби в паливі, воді, тепловій та електричній енергії, заходи щодо енергозбереження та ін., окремо на власні потреби та технологію.

6. Відомості про черговість будівництва та пускові комплекси.

7. Дані про ефективність капітальних вкладень (за необхідності).

8. Основні рішення та показники по генеральному плану, інженерних мережах і комунікаціях.

9. Відомості про інженерний захист територій і об'єктів.

10. Охорона праці.

11. Оцінка впливів на навколишнє середовище (ОВНС). Надається резюме заяви про екологічні наслідки (згідно з ДБН А.2.2-1), якщо вони не виконувались у ТЕО або сталися зміни у технологічному процесі.

12. Оцінка ефективності прийнятих рішень і порівняння техніко-економічних показників проекту з показниками, які затверджені або схвалені в ТЕО.

13. Оцінка економії, отриманої за результатами впровадження енергозберігаючих заходів.

II. Генеральний план і транспорт

Коротка характеристика району та будівельного майданчика.

Рішення та показники по генеральному плану, внутрішньомайданчиковому і зовнішньому транспорту. Основні планувальні рішення, заходи щодо благоустрою та обслуговування територій. Рішення щодо розташування інженерних мереж та комунікацій. Організація охорони підприємства (будинку, споруди).

Основні креслення.

– Ситуаційний план розташування підприємства, будинку або споруди з зазначенням на ньому зовнішніх комунікацій, мереж (існуючих та проєктованих) і території, призначеної під забудову. Для лінійних споруд наводиться план траси (за необхідності - поздовжній профіль траси).

– Генеральний план, на який наносяться будинки та споруди (існуючі та проєктовані, а також ті, що реконструюються і підлягають знесенню), об'єкти охорони навколишнього природного середовища і благоустрою, озеленення та спеціальні рішення про розміщення внутрішньомайданчикових інженерних мереж і транспортних комунікацій, планувальні відмітки території та мережі, які входять до пускових комплексів.

– Картограма земляних робіт.

III. Технологічна частина

Дані про виробничі та розрахункові програми:

- коротка характеристика і обґрунтування рішень щодо прийнятої технології виробництва та виділення технологічних вузлів;

- рішення із застосування маловідходних та безвідходних процесів і виробництв;

- дані про трудомісткість виготовлення продукції, механізацію та автоматизацію технологічних процесів;

- склад та обґрунтування обладнання, яке застосовується;

- кількість робочих місць та їх оснащеність;

- загальна чисельність працівників, у тому числі за категоріями і кваліфікацією;
- рішення з організації ремонтного господарства;
- дані про кількість та склад шкідливих викидів в атмосферу та водні джерела (наводяться за окремими цехами виробництва, спорудах);
- характеристика цехових і міжцехових комунікацій;
- рішення з теплопостачання, електропостачання та електрообладнання;
- пропозиції з експлуатації електроустановок;
- паливно-енергетичний та матеріальний баланси технологічних процесів;
- рішення щодо енергозбереження та застосування енергозберігаючих технологій.

Основні креслення.

- Принципові схеми технологічних процесів.
- Технологічні компонування або планування по корпусах (цехах) із вказівками розміщення великого, унікального устаткування та транспортних засобів.
- Схеми вантажопотоків (для великих підприємств).
- Принципові схеми електропостачання підприємства (будинку, споруди).
- Схеми трас магістральних і розподільних теплових мереж.

IV. Архітектурно-будівельні рішення

Коротка характеристика району ділянки будівництва.

Короткий опис та обґрунтування архітектурно-будівельних рішень по основних будинках та спорудах.

Принципові рішення із прийнятої конструктивної схеми об'єктів (матеріали і характеристики елементів несучих конструкцій).

Обґрунтування принципів рішень із освітлення робочих місць, зниження виробничих шумів та вібрацій, побутового, санітарного обслуговування працюючих.

Заходи щодо електро-, вибухо- і пожежобезпеки, захисту будівельних конструкцій, мереж та споруд від корозії.

Основні рішення із водопостачання, каналізації, опалення, вентиляції та кондиціонування повітря.

Рішення з енергозбереження.

Переліки індивідуальних проектів і проектів повторного застосування.

Рішення щодо захисних споруд цивільної оборони.

Основні креслення.

– Плани, розрізи і фасади основних будинків та споруд із схематичним зображенням основних несучих та огорожувальних конструкцій, деталі утеплення огорожувальних конструкцій.

– Перелік будинків та споруд із вказівкою використаних індивідуальних проектів і проектів повторного застосування (основні креслення).

– Плани та профілі трас зовнішніх інженерних і транспортних комунікацій та основних внутрішньомайданчикових мереж (для великих підприємств та споруд).

– Для виробничих будинків із складними системами вентиляції та кондиціонування повітря можуть розроблятися плани та розрізи цих будинків із нанесенням згаданих систем, а також планів основних споруд водопроводу та каналізації, принципів схеми улаштування інженерного обладнання для будинків адміністративно-побутового, лабораторного призначення.

V. Організація будівництва

Склад, обсяг та зміст проектної документації розділу встановлюються відповідно до вимог та рекомендацій ДБН А.3.1-5.

VI. Кошторисна документація

VII. Цивільне будівництво.

1.4.7. Робоча документація (Р)

Стадія робоча документація розробляється для виконання будівельно-монтажних робіт.

Р розробляється на підставі затвердженої попередньої стадії.

До складу Р для будівництва повинні входити:

- робочі креслення, що розробляються згідно з вимогами нормативних документів - комплексу А.2.4 "Система проектної документації для будівництва" (СПДБ);

До складу "Загальних даних" включаються переліки видів робіт, для яких необхідне складання актів на приховані роботи та актів проміжного прийняття відповідальних конструкцій:

- паспорт опоряджувальних робіт;

- кошторисна документація;
- специфікації обладнання, виробів і матеріалів за ДСТУ Б А.2.4-10 (ГОСТ 21.110);
- опитувальні листи та габаритні креслення на відповідні види обладнання та виробів;
- вихідні вимоги щодо розроблення конструкторської документації на обладнання індивідуального виготовлення (включаючи нетипове та нестандартизоване обладнання), за яким вихідні вимоги на попередніх стадіях не розроблялися.

Деталізація робочих креслень мають бути доведені до мінімально необхідних обсягів.

Після затвердження П, ЕП, ТЕР за рішенням замовника робочі креслення можуть розроблятися підрядником чи іншим проектувальником, які одержали за встановленим порядком право на відповідний вид діяльності, із залученням авторів або за їх письмовою згодою на виконання робочих креслень іншими виконавцями з дотриманням авторських рішень затвердженого П, ЕП, ТЕР та додержанням авторських прав.

За окремими, особливо складними об'єктами проектувальник при виконанні робочої документації може здійснювати додаткові розробки, що не передбачені нормативними документами і уточнюють матеріали проекту.

Необхідність зазначених розробок визначається замовником, який їх додатково оплачує.

При проектуванні об'єктів з особливо складними конструкціями і методами проведення робіт у складі робочої документації розробляють робочі креслення на спеціальні допоміжні споруди, прибудови та установки за додатковим завданням замовника, який їх оплачує.

Вихідні дані щодо імпортного обладнання та креслення на обладнання індивідуального виготовлення проектувальнику видаються замовником до початку розроблення робочої документації.

Розроблення конструкторської (проектної) документації на обладнання і конструкції індивідуального виготовлення, включаючи нетипове та нестандартизоване обладнання, як правило, виконує виробник.

Проектувальник може брати на себе розроблення конструкторської (проектної) документації на зазначене обладнання за окрему оплату.

Для об'єктів виробничого призначення до складу вихідних даних повинні входити також відомості про потреби в енергоресурсах, обслуговуючих майданчиках та охороні обладнання.

Деталювальні креслення металевих конструкцій і технологічних трубопроводів розробляють заводи-виготовлювачі, а деталювальні креслення повітроводів, газоходів та інших необхідних конструкцій - монтажні організації.

1.4.8. Оцінка впливів на навколишнє середовище (ОВНС)

Обсяг і оформлення цього розділу регламентується ДБН А.2.2-1.

При підготовці матеріалів ОВНС стосовно оцінки впливів на повітряний басейн, водні ресурси, а також інші компоненти природного середовища слід враховувати наступні матеріали.

Охорона атмосферного повітря від забруднення:

- коротка характеристика фізико-географічних та кліматичних умов району будівництва з урахуванням місцевих особливостей, дані про існуючі фонові концентрації шкідливих речовин в атмосферному повітрі;

- перелік джерел викидів;

- найменування забруднюючих речовин, їх кількісна та якісна характеристики, в тому числі тих, що мають ефект сумації згідно з ГОСТ 17.2.3.02;

- характеристика можливих аварійних викидів;

- результати розрахунків приземних концентрацій викидів забруднюючих речовин в атмосферу, запропонованих у складі проектної документації;

- обґрунтування рішень із запобігання (зменшення) утворенню та виділенню забруднюючих атмосфери речовин та вибору устаткування, апаратури для очищення викидів в атмосферу;

- відомості про вартість об'єктів і робіт, пов'язаних із здійсненням охоронних заходів;

- рішення із зниження виробничих шумів та вібрацій;

- оцінка ефективності намічених заходів, проєктованих споруд та устаткування;

- характеристика заходів щодо регулювання викидів у період несприятливих метеорологічних умов (НМУ);

- обґрунтування розмірів розрахункової санітарно-захисної зони.

До наведених матеріалів додаються основні креслення у складі:

– Ситуаційна схема-карта району розміщення підприємств, будинків і споруд із зазначенням на ній меж санітарно-захисної зони, території, яка підлягає забудові, зон відпочинку, санаторіїв, будинків відпочинку та місць розташування розрахункових точок, місць розташування об'єктів природно-заповідного фонду, їх захисних зон, перспективних територій для заповідника.

– Генеральний план, на якому вказано розташування джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферу і устаткування з очищення цих викидів.

– Карти-схеми (зведені таблиці) з результатами розрахунків забруднення атмосфери при несприятливих погодних умовах та викидах, а також комбінаціях речовин із підсумованими шкідливими впливами.

Матеріали з охорони водойм від забруднення:

- рішення із очищення природних вод, що споживаються;
- обґрунтування рішень з оборотного водопостачання;
- відомості про кількість стічних вод (наводиться по окремих цехах, виробництвах, спорудах);
- баланс водоспоживання та водовідведення об'єкта в цілому і за основними виробничими процесами;
- характеристика стічних вод;
- обґрунтування проектних рішень з очищення стічних вод, обробки осадів та можливості їх утилізації;
- пропозиції щодо організації відведення та скиду очищених стічних вод у водойми;
- пропозиції щодо запобігання виникненню аварійних ситуацій;
- рішення із попередження забрудненню рибогосподарських водойм при проведенні лісосплавних, гідромеханізованих та інших робіт, збереження природного стану водойм;
- оцінка ефективності намічених заходів та проєктованих споруд щодо раціонального використання та охорони вод і рибних запасів.

Матеріали з охорони земель:

- обґрунтування передбачуваних способів зняття та збереження родючого шару ґрунту, транспортування його до місця складування (або тимчасового зберігання) та нанесення на земельну ділянку, яка відновлюватиметься, або ж на малопродуктивні угіддя;
- проектні рішення з відновлення порушеної земельної ділянки та приведення її до стану, придатного для використання (всі стадії ре-

культивації у повному обсязі);

- передбачувані планувальні та протиерозійні заходи, заходи з боротьби з несприятливими геологічними явищами, спрямовані на попередження їх виникнення чи активізації;

- запропоновані заходи щодо охорони надр від забруднення;

- дані про капітальні витрати, необхідні для реалізації зазначених заходів.

Матеріали з охорони рослинного (флори) та тваринного (фауни) світу:

- проектні дані, що стисло характеризують стан рослинного і тваринного світу у районі розміщення майданчика, або засвідчують виключно техногенний характер прилеглої території (промзона, промрайон, міські забудови тощо);

- відомості про наявність зелених насаджень (деревних та чагарникових) безпосередньо на майданчику і у межах нормативної санітарно-захисної зони, про потребу у їх знесенні (повному чи частковому), про заходи, передбачені для збереження таких насаджень, їх відновлення;

- інформація стосовно наявності (відсутності) поблизу місця розташування об'єкта заповідних територій та їх охоронних зон, дані щодо заходів із забезпечення дотримання заповідного режиму;

- дані про капітальні витрати на захисні, відновлювальні та компенсаційні заходи щодо охорони рослинного і тваринного світу.

Матеріали про поводження з відходами виробництва:

- проектні дані про розрахункові очікувані об'єми усіх видів твердих відходів виробництва та побутових відходів;

- відомості про запроєктовані рішення щодо зменшення об'ємів утворюваних відходів;

- відомості про передбачені заходи стосовно утилізації відходів безпосередньо на підприємстві чи в інших місцях, куди їх заплановано передавати;

- дані стосовно запланованих дій щодо вивезення відходів за межі підприємства для забезпечення їх тимчасового складування чи остаточного захоронення на спеціальних полігонах (з підтвердженням згоди з боку власників останніх на прийняття таких відходів);

- дані про капітальні витрати на заходи щодо поводження з відходами.

Склад проектної документації з відновлення (рекультивациі) земе-

льної ділянки, охорони надр рослинного та тваринного світу, збереження об'єктів природно-заповідного фонду визначається з урахуванням вимог нормативних актів.

Розділи повинні містити:

- комплексну оцінку оптимальності передбачуваних технічних рішень щодо раціонального використання природних ресурсів і заходів щодо запобігання негативним впливам будівництва та експлуатації підприємства, будинку, споруди на навколишнє природне середовище, включаючи флору і фауну; забезпечення охорони і дотримання статусу об'єктів природно-заповідного фонду та їх охоронних зон;

- результати розрахунків визначення економічної ефективності здійснення природоохоронних заходів (наводяться за можливості, підраховуються за будь-якими з відомих методик).

Склад і зміст матеріалів цих підрозділів уточнюються відповідно до специфіки проєктованих підприємств, будинків та споруд відповідних галузей народного господарства та промисловості.

До наведених матеріалів додаються основні креслення у складі:

- Ситуаційний план з нанесеними об'єктами природно-заповідного фонду та перспективними для заповідання територіями (у разі наявності останніх).

- План земельної ділянки, що рекультивується, з планувальними даними і нанесеними на ньому спорудами, комунікаціями, які проєктуються.

- Інші креслення, які дозволяють визначити обсяги будівельних та монтажних робіт і кошторисну вартість.

1.4.9. Порядок визначення вартості проєктування

Вартість проєктних робіт і послуг визначається згідно з "Правилами визначення вартості проєктно-вишукувальних робіт для будівництва, що здійснюється на території України" ДБН Д.1.1-7. Ці норми встановлюють основні правила визначення вартості проєктно-вишукувальних робіт для будівництва всіх галузей економіки України.

1.4.10. Погодження, експертиза та затвердження проєктної документації

ЕП, ТЕО, ТЕР, П, РП (затверджувальна частина) погоджуються з

місцевими органами містобудування та архітектури відповідно до місцевих правил забудови відносно архітектурно-планувальних рішень, розміщення, раціонального використання відведеної для будівництва території, відповідності передбачених рішень вимогам архітектурно-планувального завдання, містобудівній документації.

При дво- і тристадійному проектуванні проекти будівництва затверджуються на стадії П та РП і схвалюються на стадії ТЕО, ТЕР та ЕП (відповідно постанови КМУ від 11 травня 2011 р. №560).

Затвердженню підлягає тільки одна стадія, визначена в АПЗ.

За наявності особливих умов розташування об'єкта (історичні зони міст, зсувонебезпечні території та ін.) необхідно за вказівкою органів містобудування та архітектури (в АПЗ) погодити проектну документацію з відповідними організаціями.

При виникненні спірних питань остаточне рішення приймає Мінрегіон України.

ТЕО, ТЕР, а за їх відсутності П або РП (затверджувальна частина) нових об'єктів виробничого призначення незалежно від підпорядкування повинні мати відповідний висновок територіальної організації з будівництва відносно вибору земельної ділянки для будівництва та кооперації щодо джерел постачання і інженерних комунікацій згідно з вимогами ДБН А.2.3-1.

Проектна документація, розроблена згідно з нормативними документами, не підлягає погодженню з органами державного нагляду за винятком випадків, передбачених законодавством України.

За рішенням Кабінету Міністрів України (постанова КМУ від 11 травня 2011 р. №560) право затверджувати проекти будівництва об'єктів загальною кошторисною вартістю 100 млн. гривень і більше на підставі обґрунтованого подання, погодженого з Міністерством економічного розвитку і торгівлі, Мінфіном, Мінрегіоном, може бути надано центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів АР Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям, а також іншим органам державної влади;

– центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації та інші органи державної влади - щодо об'єктів загальною кошторисною вартістю від 30 до 100 млн. гривень;

– підприємства, установи та організації державної форми власності - щодо об'єктів загальною кошторисною вартістю до 30 млн. гри-

вень.

За відсутності норм та правил на проектування запропоновані проектні рішення необхідно погоджувати з відповідними органами державного нагляду.

Документація, яку виконано з обґрунтованими відхиленнями від державних нормативних документів, підлягає погодженню в частині цих відхилень з органами, які їх затвердили.

Проектувальник несе відповідальність за якість проектних рішень та додержання вимог нормативних документів відповідно до законодавства.

За передачу у виробництво проектної документації, що не відповідає обов'язковим вимогам нормативних документів, замовник несе відповідальність згідно з законодавством.

У випадках, коли у проектній документації на реконструкцію не передбачаються зміни містобудівних умов, фасадів будинку, умов транспортних зв'язків, інженерного забезпечення, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища, а також не порушуються вимоги нормативних документів з проектування, погодження проектної документації не проводиться.

Забудова площ залягання корисних копалин загальнодержавного значення, а також будівництво на ділянках їх залягання, не пов'язане з видобутком корисних копалин, допускається за погодженням з відповідними територіальними геологічними підприємствами та органами державного гірничого нагляду відповідно до Положення про порядок забудови площ залягання корисних копалин (постанова Кабінету Міністрів від 21.02.95 № 134).

Проектна документація на всіх стадіях не підлягає погодженню з підрядником, якщо це не передбачено завданням на проектування.

Робоча документація, виконана відповідно до затвердженої стадії, погодженню не підлягає, крім інженерних мереж, що погоджуються з місцевими експлуатуючими службами, ресурсопостачальними організаціями, якщо така вимога міститься в наданих ними технічних умовах.

Погодження проектних рішень організаціями, визначеними законодавством, управліннями містобудування та архітектури і експлуатуючими службами здійснюються в одній інстанції зазначеного органу у термін до 15 днів, якщо законодавчими та іншими нормативними актами не передбачені інші строки.

ЕП, ТЕР, П, РП (затверджувальна частина) до їх затвердження підлягають обов'язковій комплексній державній експертизі згідно з законодавством незалежно від джерел фінансування будівництва.

Експертиза проектів будівництва

Метою проведення експертизи проектів будівництва (далі - експертиза) є визначення якості проектних рішень шляхом виявлення відхилень від вимог до міцності, надійності та довговічності будинків і споруд, їх експлуатаційної безпеки та інженерного забезпечення, у тому числі до доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення, санітарного і епідеміологічного благополуччя населення, охорони праці, екології, пожежної, техногенної, ядерної та радіаційної безпеки, енергозбереження і енергоефективності, кошторисної частини проекту будівництва. Експертиза є завершальним етапом розроблення проектів будівництва.

Експертизу проводять експертні організації незалежно від форми власності, що відповідають критеріям, визначеним Мінрегіоном України. Інформація про експертні організації, які відповідають критеріям, оприлюднюється зазначеним Міністерством на його офіційному сайті.

Експертна організація, яка проводить експертизу, визначається замовником будівництва.

Експертизу не може проводити розробник проекту будівництва.

Мінрегіон України здійснює нормативно-методичне забезпечення проведення експертизи та визначає нормативи обчислення її вартості.

Обов'язковій експертизі підлягають проекти будівництва об'єктів, що (постанова КМУ від 11 травня 2011 р. №560):

– належать до IV і V категорії складності, - щодо дотримання вимог до їх міцності, надійності та довговічності, санітарного і епідеміологічного благополуччя населення, екології, охорони праці, енергозбереження, пожежної, техногенної, ядерної та радіаційної безпеки;

– споруджуються на територіях із складними інженерно-геологічними та техногенними умовами, - щодо їх міцності, надійності та довговічності;

– споруджуються із залученням коштів державного бюджету, бюджету АР Крим, місцевих бюджетів, - щодо кошторисної частини

проекту будівництва.

За рішенням замовника будівництва може проводитися також експертиза інших проектів будівництва.

Експертизі також підлягають проектні рішення в частині, що не відповідає раніше затвердженому проекту будівництва, експертиза якого проведена відповідно до пункту 10 цього Порядку.

Проведення експертизи здійснюється за договорами, укладеними між замовником експертизи та експертною організацією згідно із законодавством.

Строк проведення експертизи не повинен перевищувати:

- залежно від технічної та технологічної складності об'єктів будівництва, - 30 календарних днів;

- для об'єктів, що становлять підвищену ядерну та радіаційну небезпеку, і тих, щодо яких проводиться оцінка їх впливу на навколишнє природне середовище, - 90 календарних днів;

- для об'єктів I-III категорії складності, що споруджуються на територіях із складними інженерно-геологічними та техногенними умовами, - 15 календарних днів;

- кошторисної частини проекту будівництва об'єктів I-III категорії складності - 15 календарних днів.

Експертна організація за результатами проведеної експертизи надсилає її замовникові письмовий звіт, який містить інформацію про:

- дотримання вимог до міцності, надійності та довговічності будинків і споруд, їх експлуатаційної безпеки та інженерного забезпечення, у тому числі до доступності осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення, санітарного і епідеміологічного благополуччя населення, охорони праці, екології, пожежної, техногенної, ядерної та радіаційної безпеки, енергозбереження і енергоефективності, кошторисної частини проекту будівництва;

- допущення помилок, які можуть бути виправлені без коригування проекту будівництва, а також допущення помилок та недотримання зазначених вимог, що потребує коригування проекту будівництва.

Повторна експертиза проекту будівництва проводиться після його коригування, якщо це призвело до зміни проектних рішень, а також у разі, коли це пов'язано із зміною державних будівельних норм та

вихідних даних щодо проектування.

Замовник експертизи несе відповідальність згідно із законодавством за достовірність документів, поданих для проведення експертизи.

Експертна організація несе відповідальність згідно із законодавством за належну якість проведення експертизи.

Спори, що виникають під час проведення експертизи між її замовником та експертною організацією, розглядаються Мінрегіоном України або у судовому порядку.

1.5. Конкурси (тендери) на будівництво, поставку матеріалів та обладнання, вишукування і проектування.

Контракт на будівельні роботи

1.5.1. Загальні положення проведення конкурсів

На сьогодні для створення конкурентного середовища у сфері державних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвитку добросовісної конкуренції, забезпечення раціонального та ефективного використання державних коштів діє Закон України №2289-VI “Про здійснення державних закупівель” із останніми змінами, внесеними згідно із Законами №4220-VI від 22.12.2011.

Цей Закон застосовується до всіх замовників та закупівель товарів, робіт і послуг, які повністю або частково здійснюються за рахунок державних коштів, за умови, що вартість предмета закупівлі товарів та послуг дорівнює або перевищує 100 тисяч гривень (в будівництві - 300 тисяч гривень), а робіт - 1 мільйон гривень.

Також цей Закон застосовується до підприємств, утворених в установленому порядку органами державної влади, органами влади АР Крим чи органами місцевого самоврядування та уповноважені на отримання державних коштів, взяття за ними зобов'язань і здійснення платежів, у тому числі державні, казенні, комунальні підприємства, а також господарські товариства, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків, їх дочірні підприємства, а також підприємства, господарські товариства, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків належить державним, у тому числі казенним, комунальним підприємствам та господарським товариствам, у статутному капіталі яких дер-

жавна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків, об'єднання таких підприємств (господарських товариств), у разі якщо підприємства відповідають хоча б одній з декількох ознак: підприємство користується податковою пільгою, закону звільнено від обов'язку сплачувати заборгованість перед бюджетами, за єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, за зобов'язаннями перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, або отримує пряму або опосередковану бюджетну підтримку.

Крім Закону України №2289-VI окремими законами визначаються особливості здійснення закупівлі ряду товарів, робіт і послуг, зокрема нафтопродукти сирі, електрична енергія, централізоване постачання теплової енергії, природний і нафтовий газ, послуги з підготовки фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів за державним замовленням.

Підготовку і проведення конкурсів у системі Держводагенства до останнього часу виконували згідно з ВНД 33-1.1-07-99 “Методичні рекомендації щодо підготовки і проведення конкурсів у будівництві в системі Держводгоспу”, відповідно до конкурси здійснює замовник, або за його дорученням інша компетентна юридична особа на договірних засадах ”.

1.5.2. Підготовка та проведення конкурсів

Рішення про проведення конкурсів приймається замовником у разі наявності достатніх інвестицій для здійснення будівництва об'єкту, або документального підтвердження фінансових гарантій щодо своєчасного одержання необхідних для виконання замовлення коштів.

На момент публікації оголошення про відкриті торги та направлення запрошень замовник повинен мати комплект затвердженої наказом замовника тендерної документації.

Тендерна документація включає такі документи:

1. Інструкцію для претендентів.
2. Форму контракту.
3. Форму тендерної пропозиції (оферти).
4. Форми кваліфікаційної оцінки претендентів.
5. Проектну документацію, яка включає креслення, схеми, графіки, розрахунки, специфікації, технічні умови.

6. Перелік робіт, що передбачається виконати згідно з замовленням.

Рішення про результати конкурсів оформляється протоколом і затверджується замовником за погодженням з Держводагенством.

1.5.3. Загальні умови торгів

Претенденти у заданий термін повинні надати конкурсному комітету офіційне повідомлення про намір взяти участь у торгах (тендерах).

До участі у торгах (тендерах) не допускаються підрядники або їх участь у торгах (тендерах) може бути припинена у разі, коли вони:

- 1) визнанні банкрутами або стосовно них порушено справу про банкрутство;
- 2) перебувають в стадії ліквідації;
- 3) припинили свою господарську діяльність;
- 4) не мають ліцензії на виконання відповідних робіт в Україні;
- 5) подали необ'єктивну інформацію про свою професійну готовність виконати замовлення, а також щодо наявності виробничих потужностей, фінансової надійності.

Претенденти повинні відповідати наступним мінімальним вимогам:

- 1) середньорічний обсяг робіт, які вони виконували раніше, має бути не меншим ніж передбачуваний замовленням;
- 2) мати досвід роботи генерального підрядника не менше як на двох об'єктах, подібних за характером і складністю до даного замовлення;
- 3) мати у своєму володінні або гарантувати можливість придбання чи використання (купівля, оренда, лізинг тощо) необхідних для виконання робіт машин і механізмів;
- 4) володіти достатніми для виконання замовлення оборотними коштами або мати документально підтверджені гарантії банку про можливість одержання кредиту.

Якщо тендерну пропозицію подаватиме об'єднання кількох юридично самостійних підрядних організацій, сума показників усіх учасників об'єднання повинна відповідати мінімальним кваліфікаційним вимогам, наведеним у п. 2, 4 і 5, показники кожного з них - вимогам, передбаченим в 2 та 5, не менш як на 25 відсотків, а відповідального учасника - не менш як на 40 відсотків. У разі невідповідності об'єднання цим вимогам воно не може брати участі у торгах (тендерах).

При цьому учасники надсилають замовникові спільного листа, в якому інформують, що підписана ними тендерна пропозиція матиме чинність для кожного з них і кожен з них самостійно і всі разом відповідатимуть за виконання контракту згідно з його умовами, а також визначають відповідального учасника, який представлятиме всіх учасників об'єднання і забезпечуватиме виконання умов контракту, включаючи розрахунки.

Претендент гарантує відповідність будівельних матеріалів, конструкцій та обладнання, які він постачає, діючим державним стандартам, технічним умовам та іншим документам.

Для кращого ознайомлення з умовами виконання робіт претендент у разі потреби може відвідати будівельний майданчик, вивчати його особливості, а також усі обставини, які можуть впливати на виконання будівельних робіт та на їх вартість.

Відвідування організується замовником одночасно для всіх бажаних претендентів, з роз'ясненням питань, що виникають.

1.5.4. Тендерна документація

Тендерна документація передається претенденту згідно з процедурами і вимогами, зазначеними в оголошенні про торги (тендери).

Претендент, який вимагатиме роз'яснень щодо тендерної документації, має право звернутися до замовника письмово до участі в торгах (тендерах). Замовник дає претенденту роз'яснення не пізніше як за 21 календарний день до закінчення строку подання тендерних пропозицій. Копії цього роз'яснення надсилаються усім претендентам, що одержали тендерну документацію, з викладенням змісту запити, але без зазначення його джерела.

Тендерна документація може роз'яснюватися також шляхом проведення конференції, яку організує замовник конкурсів. Він повинен скласти протокол цієї конференції та надіслати його всім претендентам, незалежно від їх присутності на нараді.

До закінчення терміну подання тендерної пропозиції замовник має право вносити зміни до тендерної документації. Усі зміни передаються кожному претенденту.

1.5.5. Підготовка тендерної пропозиції (оферти)

а. Загальні положення

Тендерна пропозиція (оферта) повинна відповідати вимогам, визначеним у тендерній документації. Кожен претендент може подати тільки одну тендерну пропозицію. Тендерна пропозиція повинна

містити:

- 1) два примірника заповненої тендерної пропозиції (оферти);
- 2) тендерне забезпечення;
- 3) два примірника заповнених форм кваліфікаційної оцінки;
- 4) перелік робіт з розрахунком їх вартості.

В оголошенні про торги вказується термін подання тендерних пропозицій (оферт). Замовник може продовжити строк подання тендерної пропозиції у разі, коли замовником внесено істотні зміни до тендерної документації або несвоєчасного подання замовником роз'яснень змісту тендерних документів, про що замовник повідомляє кожного з претендентів протягом 3 днів.

Якщо до замовника звернулися один або більше претендентів з проханням переглянути строк подання тендерних пропозицій, які вони не можуть подати вчасно через незалежні від них обставини, замовник має право, але не зобов'язаний, продовжити термін подання тендерних пропозицій.

б. Розрахунок ціни тендерної пропозиції (оферти)

У розрахунку ціни, за яку претендент згоден виконати замовлення, враховуються всі види робіт згідно з переліком, у тому числі ті, які доручаються для виконання субпідрядникам. Претендент для кожного виду робіт визначає розцінку та його загальну вартість.

Не врахована претендентом вартість окремих видів робіт не оплачується замовником окремо, а затрати на їх виконання вважаються врахованими у загальній ціні його тендерної пропозиції.

До загальної ціни тендерної пропозиції включаються всі витрати претендента, у тому числі прямі та загальновиробничі витрати, прибуток, що його планує одержати претендент, а також витрати на оплату робіт, що передаються для виконання субпідрядникам.

в. Тендерне забезпечення

Тендерне забезпечення подається претендентом тендерному комітету у обсязі 1% очікуваної (розрахункової) ціни замовлення. Тендерна пропозиція, у складі якої не надано передбачене тендерною документацією тендерне забезпечення, тендерним комітетом не розглядається.

Замовник повертає претендентам їх тендерне забезпечення протягом 10 днів після прийняття одного із зазначених нижче рішень:

- невідповідність претендента кваліфікаційним вимогам;
- претендента не допущено або його участь у торгах (тендерах)

припинено;

- претендента не визнано переможцем конкурсів;
- про дострокове припинення конкурсів

Тендерне забезпечення переможця конкурсу зараховується після підписання Контракту в рахунок гарантії виконання контрактних зобов'язань, якщо подання такої гарантії передбачено тендерною документацією, або в рахунок забезпечення майнової відповідальності за невиконання умов Контракту.

Тендерне забезпечення не повертається претенденту у разі:

- зміни ним тендерної пропозиції або її відкликання після закінчення терміну її подання;
- відмови його, як переможця конкурсів від укладення Контракту з виконання замовлення на умовах, передбачених тендерною документацією, або від надання гарантії виконання контракту, якщо її надання було передбачено проектом контракту;
- незгоди претендента з виправленням замовником арифметичних помилок, виявлених під час перевірки його тендерної пропозиції.

1.5.6. Порядок підписання та подання тендерних пропозицій

Замовник терміново реєструє подані тендерні пропозиції із зазначенням дати і часу їх отримання та повідомляє про це претендента письмово.

Претендент зобов'язаний подати тендерну пропозицію у встановлений для цього строк. Усі тендерні пропозиції, що надійшли після закінчення встановленого строку, повертаються відповідним претендентам нерозкритими.

У разі переносу замовником строку подання тендерних пропозицій, всі права та зобов'язання замовника та претендентів поширюються на новий строк. Замовник має право пропонувати претендентам продовжити дію тендерних пропозицій на новий строк. Претендент може погодитися з цією пропозицією або відхилити її без втрати свого тендерного забезпечення.

Претенденти, які погодилися продовжити строк дії своїх тендерних пропозицій, повинні також продовжити строк дії поданих ними тендерних забезпечень або надати нові тендерні забезпечення на додатковий строк дії тендерних пропозицій.

Претенденти, які не продовжують строк дії своїх тендерних забезпечень, або не подають нових тендерних забезпечень, вважаються

такими, що відхилили вимогу щодо продовження дії свої тендерних пропозицій. Такі пропозиції не розглядаються та повертаються претендентам.

Претенденти мають право вносити зміни та відкликати свої тендерні пропозиції у письмовій формі до закінчення кінцевого терміну їх подання, без втрати свого тендерного забезпечення.

Зміни, що вчасно внесені до тендерних пропозицій, оголошуються одночасно з розкриттям конвертів з тендерними пропозиціями та враховуються у подальшому розгляді.

1.5.7. Розкриття та вивчення тендерних пропозицій

Розкриття конвертів з тендерними пропозиціями претендентів здійснюється тендерним комітетом у порядку, передбаченому інструкцією для претендентів. Усі претенденти, що подали тендерні пропозиції, або їх уповноважені представники, будуть допущені до участі у цій процедурі.

Під час розкриття конвертів з тендерними пропозиціями перевіряється наявність всіх необхідних документів, передбачених інструкцією для претендентів, правильність їх оформлення та оголошується найменування претендента, ціна тендерної пропозиції, ціна альтернативної пропозиції (якщо вона була передбачена) та інші відомості, віднесені до критеріїв оцінки тендерних пропозицій.

Неправильно оформлені тендерні пропозиції та такі, у складі яких відсутня частина документів, передбачених інструкцією для претендентів, розглядаються як неприйнятні та відхиляються. У разі подання тільки однієї прийнятної тендерної пропозиції або відхилення всіх тендерних пропозицій, торги (тендери) оголошуються такими, що не відбулися, про що у триденний термін повідомляються всі претенденти з роз'ясненням причин. Замовник не несе ніякої відповідальності перед претендентами у разі застосування цього пункту.

Процедура розкриття тендерних пропозицій та оголошення їх змісту, оформляється протоколом, копію якого тендерний комітет повинен надати претендентам за їх проханням.

Тендерний комітет визначить строк розгляду ofert.

Після розкриття тендерних пропозицій і оголошення їх основних показників, тендерний комітет проводить детальне вивчення тендерних пропозицій, яке починається з визначення:

- правомірності участі претендента у торгах (тендерів) згідно з кваліфікаційними вимогами;
- відповідності тендерних пропозицій вимогам тендерної документації.

У разі невідповідності претендента кваліфікаційним вимогам або невідповідності поданої ним тендерної пропозиції вимогам тендерної документації його тендерна пропозиція відхиляється. У разі виявлення неправильно підписаних документів, незначних порушень умов, передбачених тендерною документацією, претенденту може бути письмово запропоновано усунути такі порушення у визначений термін.

У разі виявлення розбіжностей між названою у ofertі ціною і такою, що обчислена у результаті арифметичних дій шляхом перемножування розцінок на обсяги робіт і подальшого сумування результатів, до уваги береться ціна, яка обчислена арифметично. Тендерний комітет у триденний термін повідомляє претендента про виправлення зазначених помилок. Якщо претендент не згоден з виправленнями, його тендерна пропозиція відхиляється.

Якщо ціна будь-якої тендерної пропозиції є значно нижчою, ніж ціна інших тендерних пропозицій, тендерний комітет має право провести додаткову перевірку поданої тендерної пропозиції і можливостей виконання всіх умов Контракту відповідним претендентом.

У процесі вивчення, оцінки, зіставлення тендерних пропозицій та прийняття рішення тендерний комітет має право звернутися до претендентів за необхідними роз'ясненнями щодо матеріалів тендерної пропозиції. При цьому не дозволяється внесення жодних змін у ціни тендерних пропозицій, за винятком змін, зумовлених виправленням арифметичних помилок.

Критерії оцінки тендерних пропозицій наступні:

- ціна виконання замовлення;
- терміни виконання замовлення;
- експлуатаційні витрати, пов'язана з використанням завершеного об'єкта;
- рівень використання місцевих матеріальних та трудових ресурсів;
- рентабельність, технічний рівень нових виробничих фондів.

Замовник зобов'язаний відхилити тендерну пропозицію претендента, якщо цей претендент пропонує, дає або погоджується дати

прямо або через посередника винагороду у будь-якій формі особі, що має відношення до процедури організації та проведення торгів (тендерів). Це може бути пропозиція про найм на роботу, послугу, цінну річ тощо з метою справити вплив на прийняття рішення щодо визначення переможця торгів (тендерів). Про відхилення такої тендерної пропозиції із зазначенням відповідних причин замовник своєчасно повідомляє відповідного претендента та орган, який забезпечує фінансування замовлення.

Тендерні пропозиції претендентів після їх оцінки та зіставлення вносяться до списку у порядку визначених місць згідно з установленими критеріями.

1.5.8. Визначення переможця конкурсу

Переможцем торгів (тендерів) визначається претендент, який за оцінкою та зіставленням тендерних пропозицій зайняв у списку перше місце. У разі відмови цього претендента від укладення контракту переможцем торгів (тендерів) вважається претендент, що зайняв наступне місце.

Якщо ціни усіх тендерних пропозицій перевищують ціну, орієнтовно визначену замовником, ці тендерні пропозиції можуть бути відхилені, а торги (тендери) визнано такими, що не визначили переможця.

Рішення про результати торгів (тендерів) оформляється протоколом і затверджується замовником за погодженням з Держводагенством, який забезпечує фінансування замовлення у строк, передбачений умовами торгів (тендерів), але не пізніше ніж через 45 календарних днів з дня розкриття тендерних пропозицій.

Повідомлення про акцепт (**Акцепт** – це відповідь про прийняття оферти. Взагалі ж акцепт – це форма розрахунку по цінним паперам, як правило вексям чи чекам) тендерної пропозиції переможця торгів (тендерів) має бути надіслано йому не більше як через 3 дні після затвердження рішення про результати торгів (тендерів).

Переможець торгів (тендерів) після одержання акцепту тендерної пропозиції надає замовнику гарантії виконання контрактних зобов'язань, після чого сторони остаточно узгоджують і укладають контракт.

Контракт, підписаний замовником, надсилається переможцю торгів (тендерів) протягом 10 календарних днів після акцепту його тендерної пропозиції. Переможець торгів (тендерів) зобов'язаний

підписати контракт протягом 14 календарних днів після його одержання від замовника. Непідписання контракту у зазначений термін вважається відмовою від укладення контракту.

1.5.9. Конкурентні переговори

Конкурентні переговори застосовуються у разі, коли:

- проведені торги (тендери) визнані такими, що не відбулися або такими, що не визначили переможця;
- всі тендерні пропозиції відхилені замовником, оскільки свідчили про змову претендентів;
- контракт з переможцем торгів (тендерів) було укладено, однак надалі, внаслідок непередбачених обставин, виникла потреба виконання на цьому об'єкті додаткового обсягу робіт, не передбаченого тендерною документацією, за умови, що цей обсяг не перевищує 50 відсотків вартості первісного контракту;
- замовлення подібне такому, що вже було предметом конкурсу, умови якого передбачили право замовника визначити у подальшому виконавців зазначених замовлень шляхом проведення конкурентних переговорів.

Замовник не зобов'язаний запрошувати до конкурентних переговорів усіх претендентів, які брали участь у попередніх відкритих або закритих торгах (тендерах), але повинен забезпечити участь щонайменше двох претендентів.

Усі вимоги, інструкції, роз'яснення, документи або інша інформація, що стосується конкурентних переговорів, передається на однакових умовах всім претендентам, які запрошені до участі у зазначених переговорах.

Конкурентні переговори між замовником і претендентом повинні мати конфіденційний характер. Жодна із сторін не повинна повідомляти без взаємної згоди іншій заінтересованій особі технічну, цінову або іншу інформацію, яка стосується конкурентних переговорів.

Під час проведення конкурентних переговорів:

- замовник розглядає тендерні пропозиції, які стосуються технічних, технологічних та якісних характеристик будівельних робіт, а також строків їх виконання, і проводить окремі переговори щодо остаточного з'ясування переліку робіт;
- після закінчення переговорів замовник повинен запросити від усіх претендентів, що продовжують брати участь у цій процедурі,

подання у визначений термін остаточних тендерних пропозицій з урахуванням всіх аспектів переговорів та ціни тендерної пропозиції. Після цього замовник визначає найкращу серед поданих пропозицій.

1.5.10. Конфіденційність інформації

Якщо інформація, передбачена тендерною документацією або тендерною пропозицією претендента, є конфіденційною, сторони письмово повідомляють про це одна одну і несуть відповідальність за її розголошення згідно з чинним законодавством.

Проектні, конструкторські та інші рішення або розрахунки, що ввійшли до складу тендерної пропозиції, є власністю претендента і можуть бути використані замовником тільки для проведення торгів (тендерів), для яких вони були подані. Будь-яке інше їх використання можливе тільки з письмового дозволу претендента.

1.5.11. Розгляд скарг та спорів

У разі порушення процедур проведення торгів (тендерів), інших умов цієї Інструкції претенденти мають право подати скарги замовнику у письмовій формі.

Під час розгляду скарги будь-який претендент або державний орган, зацікавлений у проведенні торгів (тендерів), має право взяти участь у розгляді скарги.

Замовник може призупинити проведення торгів (тендерів) за умови, що визнана ним скарга може нанести збитки претенденту.

Не можуть бути оскаржені рішення замовника про:

- вибір способу проведення торгів (тендерів) і процедури визначення переможця;
- визнання торгів (тендерів) такими, що не відбулися.

Замовник розглядає скаргу, приймає рішення і протягом 15 календарних днів повідомляє про нього заявника письмово з викладенням мотивів і обґрунтувань, на основі яких це рішення прийнято.

Якщо замовник не приймає рішення у зазначений строк або претенденти, які подали скаргу, не погоджуються з прийнятим рішенням, вони мають право звертатися до суду або арбітражного суду відповідно до чинного законодавства.

1.5.12. Контракт на виконання будівельно-монтажних робіт

Між замовником і підрядником на виконання будівельно-монтажних робіт укладається контракт. Нижче наведені приблизна структура та зміст контракту.

Предмет контракту

Генеральний підрядник виконує будівельно-монтажні роботи на об'єкті в обсягах, передбачених договірною ціною, що додається до контракту, і за етапами, передбаченими проектно-кошторисною документацією та графіком виконання робіт з додержанням вимог будівельних норм та правил і умов контракту, а Замовник здійснить оплату усіх цих робіт в обсязі, передбаченому проектно-кошторисною документацією і договірною ціною, що є невід'ємною частиною контракту, і в строки, передбачені умовами контракту.

Обов'язки сторін

Генеральний підрядник відповідає перед Замовником за виконання умов контракту, здійснює управління та загальний контроль за виконанням контрактних зобов'язань, координує хід виконання будівельно-монтажних робіт.

Генеральний підрядник для виконання робіт здійснює підбір виконавців і в межах договірної ціни, проіндексованої із врахуванням рівня інфляції, виконує залученими силами і засобами усі передбачені контрактом роботи, усуває недоробки, що можуть виникати в процесі виконання будівельно-монтажних робіт.

Генеральний підрядник забезпечує підтримку необхідних санітарно-гігієнічних, протипожежних, природоохоронних умов на будівельному майданчику, здійснює контроль за виконанням усіма залученими ним субпідрядниками робіт в строки, що передбачені календарним графіком виконання будівельно-монтажних робіт та готує всю виконавчу документацію в процесі будівництва та для введення об'єкту в дію.

Замовник зобов'язується передати підрядникам в установленому порядку проектно-кошторисну документацію, обладнання, матеріали і виробу його постачання, забезпечити безперебійне фінансування будівництва.

Ціна предмету контракту

Замовник відшкодовує в повному обсязі усі витрати, що пов'язані з ринковими відносинами при виконанні будівельно-монтажних робіт відповідно до узгодженої договірної ціни. Додаткові витрати, що пов'язані із придбанням матеріалів, виробів і конструкцій (включаючи транспортні витрати), а також витрати пов'язані із експлуатацією будівельних машин і механізмів, щомісячно уточнюються за фактичними витратами до 15 числа наступного за звітним місяцем, для чо-

го Підрядник передає обґрунтовані і підписані відповідальною особою та головним бухгалтером індекси, розраховані за прийнятою методологією розрахунку договірної ціни. Ціна придбання матеріалів Генпідрядником не повинна перевищувати ринкову ціну, яка склалася у регіоні на час придбання. При значному відхиленні цін на матеріали вони попередньо погоджуються з Замовником.

Базисна кошторисна вартість будівельно-монтажних робіт є динамічною, піддаєся коригуванню в процесі будівництва і в періоді дії контракту.

Договірна ціна робіт може і повинна переглядатися за узгодженням сторін за такими умовами і тільки у тій частині вартості, яка ще не виконана і не оплачена:

- зміна обсягів і складу робіт;
- зупинка робіт за рішеннями Замовника і за форс-мажорними обставинами (непереборної сили);
- зміна за рішеннями або за вини Замовника строків будівництва;
- необхідність врахування інфляційного подорожчання, здешевлення;
- прийняття нових законодавчих і нормативних актів, що впливають на вартість робіт;
- суттєва відмінність фактичних умов виробництва від проектних, передбачити які при узгодженні договірної ціни Генеральний підрядник не міг.

Строки виконання робіт

В контракті чітко вказується строк дії. Початок робіт фіксується сторонами актом, який подається Генеральним підрядником.

Строк закінчення робіт визначається датою підпису акту здачі об'єкта в експлуатацію.

Роботи повинні виконуватись відповідно з календарним графіком виконання будівельно-монтажних робіт, який Генеральний підрядник передає Замовнику для узгодження та затвердження протягом 14 (чотирнадцяти днів) після підписання контракту.

При виникненні обставин, що не залежать від підрядників і які перешкоджають виконанню робіт у встановлені строки, Генеральний підрядник має право ставити перед Замовником питання про перенесення строків виконання робіт. Рішення про перегляд строків оформляється додатковою угодою з обґрунтуванням обставин.

Обставини, які перешкоджають виконанню робіт у встановлені

строки, не залежать від підрядників і дають Генеральному підряднику, право на перегляд цих строків, є обставини:

- за які відповідає Замовник (відсутність коштів на фінансування);
- затримка у виконанні зобов'язань Замовником, що пов'язані із змінами у проектно-кошторисній документації і несвоєчасною її передачею (поява додаткових робіт, тощо):
- призупинення робіт не з вини підрядників;
- форс-мажорні (непереборної сили) обставини (стихійні лиха, військові дії, протиправні дії антисуспільних елементів, руйнування від вибухових пристроїв, що знаходились в землі, тощо);
- участь працівників Генеральною підрядника і (або) його співвиконавців в офіційно узаконених страйках, блокаді ними будівельного майданчику та інших діях, що заважають нормальному виконанню робіт, якщо вони безпосередньо не зумовлені діяльністю самого Генерального підрядника і (або) його співвиконавців.

При виникненні форс-мажорних обставин (непереборної сили), що перешкоджають виконанню робіт, Генеральний підрядник повинен прийняти усі необхідні заходи з їх усунення і, як тільки вони зникнуть, приступити до виконання своїх зобов'язань, повідомивши про це Замовника.

Строки виконання робіт переносяться на час дії обставин, що не залежать від діяльності Генерального підрядника, із врахуванням часу на відновлення робіт. Рішення про це повинно оформлюватись додатковою угодою сторін з обґрунтуванням обставин.

Розрахунки і платежі

Замовник забезпечує безперервне фінансування будівництва об'єкта у відповідно до календарного графіка виконання будівельно-монтажних робіт.

Замовник проводить щомісячні проміжні виплати за виконані роботи Генеральному підряднику на підставі оформлених підписами і печатками Замовника і Генерального підрядника акту розшифровки виконаних робіт за формою Ф № 2 "В" і довідки про виконані роботи (ф.№3).

Розшифровки до акту виконаних робіт за формою Ф- № 2 "В" та довідку про виконані роботи (ф. № 3), готує Генеральний підрядник, підписує і передає уповноваженому представнику Замовника для підпису в строк не пізніше першого числа місяця, що слідує за звітним. Уповноважений представник Замовника упродовж трьох днів

перевіряє реальність цих документів і підписує їх в частині фактично виконаних обсягів робіт. Несвоєчасний підпис акту розшифровки виконаних робіт за формою Ф-№ 2 "В" і довідки про виконані роботи (ф. № 3), а також не обґрунтована претензія щодо реальності виконаних робіт прирівнюються до їх несвоєчасної оплати. Оплата виконаних робіт здійснюється Замовником упродовж п'яти днів після отримання оформлених підписами і печатками Замовника і Генерального підрядника акту розшифровки виконаних робіт за формою Ф-№ 2 "В" і довідки про виконані роботи (ф.№ 3).

Оплата будівельно-монтажних робіт по об'єкту в цілому здійснюється в межах 95 відсотків їх вартості. Кінцевий розрахунок між Замовником і Генеральним підрядником за виконані будівельно-монтажні роботи і інші витрати здійснюється після закінчення будівництва і підпису та затвердження у встановленому порядку акту Державної приймальної комісії про здачу об'єкту будівництва в дію і усунення усіх недоробок.

Договірна ціна уточнюється за фактичними витратами, що визнаються виходячи із норм витрат трудових і матеріальних ресурсів.

Зміни розмірів витрат, доплат, знижок, що пов'язані із здійсненням будівництва у ринкових умовах і виникають через коливання цін на момент їх виконання, при здійсненні проміжних розрахунків обґрунтовуються підрядниками відповідними документами і розрахунками, які подаються Замовнику.

Щомісячно, за 30 днів до початку виконання робіт запланованих на місяць, Замовник перераховує Головному підряднику аванс в розмірі 80 відсотків запланованого місячного обсягу робіт. При щомісячних розрахунках Замовник отримує суму перерахованого раніше авансу на даний період або за листом Генпідрядника зараховує в рахунок авансу на наступний місяць. Генпідрядник зобов'язується використати одержаний аванс на придбання і постачання необхідних для виконання робіт матеріалів, конструкцій, виробів та надати Замовнику інформацію про кількість і ціну.

Затримка Замовником перерахувань авансів і платежів строком більше трьох місяців може бути підставою для Генерального підрядника для розриву цього контракту і вимогою компенсації зумовлених цим йому збитків.

Якщо ініціатором розірвання контракту є Генеральний підрядник, він повертає Замовнику суму авансу у повному обсязі з урахуванням

пені у розмірі 0,5 відсотка від суми авансу за кожний день із дня одержання авансу на свій розрахунковий рахунок.

Генеральний підрядник щомісячно вносить проміжні виплати субпідрядникам за виконані ними роботи і здійснює перерахування їм авансів. За послуги, що надаються Генеральним підрядником, субпідряднику та його співвиконавцям при виконанні умов даного контракту, субпідрядник щомісячно перераховує на розрахунковий рахунок Генерального підрядника 2,5 відсотка від суми щомісячно виконаних робіт за договірною ціною.

Проектна документація

Замовник забезпечує своєчасну розробку, затвердження і передачу Генеральному підряднику в чотирьох примірниках проектно-документації зі штампом "До виконання робіт", засвідчену підписом Замовника.

Своєчасною передачею Замовником належно оформленої проектно-документації рахується, якщо вона була передана підряднику за 30 днів до початку виконання робіт за цією проектною документацією.

Передача Замовником неналежно оформленої або некомплектної проектно-документації прирівнюється до її непередачі. Генеральний підрядник не несе відповідальності за якість проектно-документації, що подає Замовник. При виявленні в ній прорахунків Генеральний підрядник письмово повідомляє про це Замовника.

Генеральний підрядник по закінченню будівництва, при розірванні та анулюванні контракту повертає проектну документацію Замовнику. Субпідрядник отримує необхідну проектну документацію від Генерального підрядника і відповідає перед ним за її збереження.

Роботи виконані з відхиленням від проекту, будівельних норм і правил, Замовником не оплачуються і перероблюються Генеральним підрядником.

Зміни проектно-документації і обсягів робіт у ході будівництва об'єкту

Замовник має право вносити у ході будівництва об'єкту зміни і доповнення в проектну документацію, склад і обсяги робіт. Генеральний підрядник зобов'язується врахувати ці зміни, якщо вони офіційно передані не менше ніж за 30 днів до виконання відповідних робіт.

Будівельний майданчик

Замовник передає Генеральному підряднику на період будівництва

ва і до його закінчення придатний для виконання робіт будівельний майданчик. Будівельний майданчик разом з усіма необхідними для користування ним документами, якщо виникне у цьому необхідність, передається в триденний строк після підпису контракту за актом, підписаним Генеральним підрядником та Замовником. Генеральний підрядник відповідає за дотримання санітарних і протипожежних вимог, складування будівельних матеріалів і розташування будівельної техніки на будівельному майданчику.

Матеріально-технічне забезпечення

Замовлення, постачання, приймання, розвантаження, складування, охорона та подача на будівельний майданчик матеріалів, конструкцій, виробів здійснюється силами Генерального підрядника. Він контролює якість, кількість і комплектність постачання цих ресурсів, на ньому лежить ризик їх випадкової втрати і пошкодження до моменту здачі об'єкта в експлуатацію.

Замовник постачає на будівельний майданчик спеціальні матеріали та технологічне устаткування за номенклатурою, у кількості і у строки, передбачені контрактом. Устаткування і матеріали, що постачає Замовник передаються ним юридично довіреному представнику Генерального підрядника на будівельному майданчику за актом комплектно, у повній справності і в обумовлені строки. Передача з порушенням цих умов рахується як не виконання договірних зобов'язань.

Залучення субпідрядних організацій

Генеральний підрядник має право залучати для виконання будівельно-монтажних та спеціальних робіт, надання послуг, будівельні спеціалізовані субпідрядні організації (субпідрядників) і забезпечує координацію їх діяльності на будівельному майданчику. Залучені Генеральним підрядником субпідрядники при виконанні цього контракту виступають як його співвиконавці. Генеральний підрядник укладає з субпідрядниками контракти на виконання ними окремих видів робіт. В субпідрядних контрактах обумовлюються обов'язки і відповідальність Сторін за їх неналежне виконання.

Приймання робіт, виконаних субпідрядниками, здійснює Генеральний підрядник і Замовник. Оплату виконаних субпідрядниками робіт здійснює Генеральний підрядник. Генеральний підрядник також здійснює виплату авансів субпідрядникам згідно з обумовленими в субпідрядних контрактах умовами.

Виконання робіт

Генеральний підрядник забезпечує виконання усіх будівельно-монтажних робіт залученими ним співвиконавцями відповідно до проектної документації, будівельними нормами і правилами, календарним графіком виконання робіт.

Замовник здійснює контроль і технічний нагляд за відповідністю якості, обсягів і вартості виконаних робіт проекту, кошторису, будівельним нормам і правилам, а матеріалів, конструкцій, виробів - державним стандартам і технічним умовам. При виявленні відхилень Замовник видає Генеральному підряднику розпорядження про їх усунення, а при серйозних порушеннях може прийняти рішення про призупинення робіт.

Генеральний підрядник завчасно і у письмовій формі інформує Замовника про можливе сповільнення або призупинення виконання робіт за незалежних від нього обставин. Замовник зобов'язаний вжити необхідні заходи для усунення цих обставин.

Генеральний підрядник координує роботу субпідрядників залучених для виконання робіт, при цьому він періодично розглядає перебіг виконання будівельно-монтажних робіт та календарного графіка їх виконання, приймає відповідні рішення і вимагає від усіх співвиконавців безперечного виконання цих рішень. При неналежному виконанні співвиконавцем взятих контрактних зобов'язань, Генеральний підрядник попереджає його про це і може прийняти рішення про заміну такого співвиконавця.

Ведення виконавчої документації

Генеральний підрядник забезпечує повне, якісне і своєчасне ведення виконавчої документації, що передбачена діючими будівельними нормами і правилами і контрактом, визначає осіб, відповідальних за її ведення.

Контроль за якістю робіт, матеріалів, устаткування

Сторони забезпечують відповідність якості будівельних матеріалів, конструкцій, устаткування, що постачаються ними, специфікаціям, державним стандартам, технічним умовам, а також наявність сертифікатів, технічних паспортів, інших документів, що засвідчують їх характеристики і якість.

Генеральний підрядник з залученням Замовника здійснює періодичні перевірки і випробування якості робіт, матеріалів і конструкцій і інформує про це Замовника за три дні до їх проведення. Резуль-

тати перевірок і випробувань оформляються протоколом (актом) за підписами Сторін. За відсутності представника Замовника Генеральний підрядник проводить їх самостійно.

Замовник має право вимагати проведення додаткових перевірок прихованих робіт, в прийманні яких він не брав участь. Обумовлені цим додаткові витрати, якщо використані матеріали, і виконані роботи не відповідають установленим нормам і стандартам, а також при несвоєчасному запрошенні Замовника (за відсутності запрошення), покриває Генеральний підрядник, у інших випадках - Замовник.

Виявлені в процесі перевірок і випробувань неякісні роботи підлягають виправленню у встановлені Сторонами строки, а неякісні матеріали - заміні.

У випадках невиконання цих вимог Генеральним підрядником у встановлені протоколами (актами) строки, Замовник може залучати для виправлення неякісного виконаних робіт іншого виконавця. Компенсація витрат здійснюється за рахунок Генерального підрядника, у тому числі шляхом утримання Замовником відповідних сум при розрахунках за виконані роботи.

При зберіганні устаткування, понад нормативний строк, Замовник передає його по акту субпідряднику, який за дорученням Генерального підрядника здійснює виконання робіт з монтажу цього устаткування (в присутності Генерального підрядника після проведення Замовником за свій рахунок передмонтажної ревізії).

Робітничі кадри

Генеральний підрядник та субпідрядчики залучають для виконання робіт працівників в достатній кількості і потрібної кваліфікації, створюють для них необхідні умови праці і відпочинку на будівельному майданчику. Замовник, за можливістю, надає Генеральному підряднику допомогу у вирішенні побутових питань.

Генеральний підрядник відповідає за поведінку своїх працівників і контролює поведінку субпідрядників, залучених на будівельний майданчик, приймає належні міри для недопущення порушень (виконання робіт фахівцями і робітниками з недостатньою професійною кваліфікацією).

Здача і приймання робіт

Здача-приймання робіт після закінчення будівництва об'єктів здійснюється відповідно з діючими нормативними документами в будівництві і оформляється актом здачі об'єкту в експлуатацію. По-

рядок і черговість здачі об'єкту, обов'язки Сторін визначаються наказом, який складає Замовник і погоджує з Генеральним підрядником.

З моменту підпису акта здачі об'єкта в експлуатацію Замовник стає власником об'єкту і відповідає за його збереження.

При виявленні в процесі здачі-приймання робіт недоробок, що не заважають освоєнню виробничих потужностей, складається перелік недоробок з визначенням строків їх усунення. Роботи над недоробками до їх усунення не оплачуються.

Якщо при здачі-прийманні робіт будуть виявлені суттєві недоробки, що виникли з вини Генерального підрядника, Замовник не підписує акт здачі об'єкта в експлуатацію і затримує оплату робіт, виконаних з порушеннями.

Якщо усунення недоробок буде неможливим або буде вимагати дуже великих витрат, за рішенням Замовника, Сторони визначають завдану шкоду і на її величину скорочується величина кінцевих платежів Генеральному підряднику.

Замовник не може без приймання використовувати окремі споруди і приміщення об'єкту для власних потреб. Генеральний підрядник може в процесі будівництва використовувати, за погодженням з Замовником, окремі приміщення для розташування своїх працівників і працівників субпідрядників, складування матеріальних цінностей.

Генеральний підрядник складає, затверджує і передає Замовнику та представнику експлуатаційної організації гарантійний паспорт-сертифікат згідно з встановленою ДБН А.3.1-4-95 формою, із зазначенням гарантійних строків для об'єктів будівництва та конструкцій. Гарантійні строки повинні бути визначені Генеральним підрядником та узгоджені з Замовником у термін, передбачений для складання графіка виконання будівельних робіт.

Матеріальна відповідальність і звільнення від неї

Генеральний підрядник несе матеріальну відповідальність за збереження виконаних робіт, наслідки їх пошкодження або руйнування.

Генеральний підрядник не відповідає за руйнування або пошкодження виконаних робіт, якщо вони зумовлені використанням проектної документації, матеріальних ресурсів низької якості, що поставляються Замовником, з інших подібних обставин, за умови, що він не знав про них і не повинен був знати відповідно зі своїми професійними обов'язками.

В цьому випадку підряднику компенсуються його витрати на не-

оплачені роботи, що були виконані, але зазнали загибелі або пошкодження.

Якщо підрядник при виконанні робіт виявляє прорахунки і упущення в проектній документації, матеріальних ресурсах, поставлених Замовником або у його вказівках, що можуть негативно вплинути на хід, якість і строки будівництва об'єкту, він інформує про це Замовника у письмовій формі. Якщо після цього Замовник у письмовій формі дає вказівку продовжувати виконання робіт, підрядник не несе відповідальності за можливі наслідки того, про що він попереджував.

Генеральний підрядник не несе відповідальності за наслідки, що зумовлені форс-мажорними обставинами (непереборної сили). При їх появі Генеральний підрядник за вимогою Замовника повинен зробити все можливе для усунення негативних наслідків, відновлення виконання робіт, але за рахунок Замовника.

За збитки завдані третій юридичній особі відповідає Сторона, з вини якої вони мали місце. Якщо виявиться, що на законних підставах за такі збитки відповідають обидві сторони, вони несуть солідарну відповідальність.

При порушенні Замовником своїх зобов'язань у частині строків передачі будівельного майданчика, проектної документації, устаткування, перегляді строків будівництва за відсутності коштів на фінансування він компенсує Генеральному підряднику фактичні його збитки, зумовлені цими обставинами. Визначення збитків виконується шляхом розрахунків за окремими статтям витрат (заробітна плата, витрати по експлуатації машин і механізмів, накладні витрати, відсотки за кредит під матеріальні ресурси, несвоєчасно використані для виконання робіт).

При затримці приймання готового об'єкта в експлуатацію Замовник сплачує Генеральному підряднику пеню, що не звільняє Сторони від виконання зобов'язань за контрактом.

Сторони звільняються від матеріальної відповідальності за порушення контрактних зобов'язань, якщо вони обумовлені діями іншої Сторони або форс-мажорними обставинами. Сторона, яка не може виконати своїх зобов'язань з цих причин, повинна інформувати іншу Сторону не пізніше семиденного строку після їх появи. Несвоєчасність інформації позбавляє права посилатись на ці причини надалі. Поява форс-мажорних обставин оформляється Сторонами двосто-

роннім актом.

Усі майнові претензії Сторони зобов'язуються вирішувати за взаємною згодою. При недосягненні згоди спір передається до Вищого арбітражного суду України з дотриманням вимог чинного законодавства.

За недовиконання місячного обсягу робіт згідно з графіком виконання будівельно-монтажних робіт з вини Генерального підрядника, він сплачує Замовнику пеню у розмірі 1 відсотка від суми недовиконаних за місяць робіт.

Відповідно до закону України "Про охорону праці" - відповідальність за дотримання вимог безпеки праці при виконанні робіт покладатиметься на організацію, яка виконує будівельно-монтажні роботи. Відповідно "Правил пожежної безпеки при виконанні будівельно-монтажних робіт" - відповідальність за пожежну безпеку на об'єктах будівництва та реконструкції, наявність та утримання засобів пожежогасіння несе особисто керівник будівництва чи особа, яка його замщує.

Призупинення робіт і розірвання контракту

Замовник може призупинити дію цього контракту за таких обставин:

- відсутність коштів для фінансування будівництва об'єкту;
- виявленої недоцільності інвестування коштів в будівництво об'єкта, у тому числі з форс-мажорних обставин, прорахунків у проєкті тощо;
- банкрутство Генерального підрядника;
- відставання з вини Генерального підрядника від графіка виконання робіт більше одного місяця;
- неодноразове порушення підрядниками будівельних норм і правил, проєктної документації.

Генеральний підрядник може розірвати контракт або призупинити виконання своїх зобов'язань, якщо строки передачі будівельного майданчика, проєктної документації і устаткування порушені Замовником на три місяці і більше, а також при консервації будівництва об'єкта понад три місяці, якщо упродовж такого ж терміну не здійснюється оплата за виконані роботи або перерахування авансів.

Сторона, що прийняла рішення про призупинення робіт або розірвання контракту, повідомляє про це письмово іншу Сторону не менш ніж за 15 днів до вступу в дію такого рішення. Призупинення

робіт проводиться на термін до 15 днів і якщо упродовж цього терміну обставини, що зумовили таке рішення суттєво не змінились Сторона, що проявила ініціативу, має право розірвати контракт.

Сторона, з вини якої призупиняються роботи або розривається контракт, зобов'язана компенсувати іншій Стороні витрати і шкоду, зумовлені цими обставинами. Усі документи і розрахунки для здійснення кінцевих розрахунків при розірванні контракту пред'являються зацікавленою Стороною протягом місяця з моменту прийняття рішення. Упродовж 15 днів після пред'явлення необхідних документів і розрахунків проводиться їх оплата або подаються обґрунтовані мотиви відмови.

При розірванні контракту за вимогою Генерального підрядника він передає Замовнику або його правонаступнику будівельний майданчик, а також матеріальні ресурси на ньому, котрі він не може використати для виконання робіт на інших об'єктах, і подає рахунок за виконані роботи, матеріальні ресурси, понесені збитки від такого рішення.

Отже на основі вищерозглянутих положень можна побудувати наступну схему взаємозв'язків між проектними організаціями, замовником будівництва та будівельними організаціями (рис 1.4).

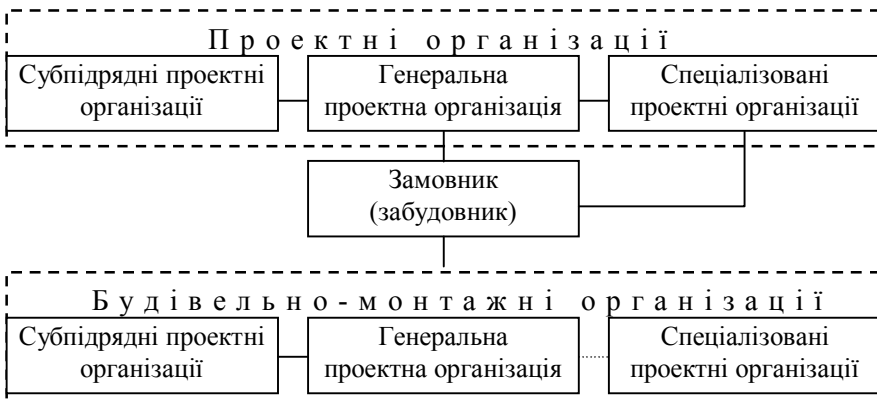

Рис. 1.4. Взаємозв'язки між проектними організаціями, замовником будівництва та будівельними організаціями

1.6. Дозвіл на виконання будівельних робіт

В даному розділі наведена інформація, яка більше стосується будівництва об'єктів містобудування.

1.6.1. Оформлення ліцензії на будівництво

Оформлення ліцензії на будівництво здійснюється Мінрегіоном України, а підрозділ міністерства, що відповідає за ліцензування будівельних, монтажних та проектних робіт – ДП «Укрінвестліцензія» та державна архітектурно-будівельна інспекція (головний орган ліцензування), а також уповноважені органи містобудування та архітектури Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (територіальні органи ліцензування). При них утворюються експертно-технічні комісії з проведення ліцензійної експертизи суб'єктів будівельної діяльності щодо визначення їх спроможності виконувати заявлені види будівельної діяльності.

Ліцензія на будівництво представляє собою стандартний бланк та Додаток до ліцензії, без якого вона не дійсна. У Додатку міститься перелік видів робіт, які має право виконувати Ліцензіат. Ліцензія на даний вид робіт видається терміном на 3 роки, якщо отримується вперше, і на 5 років, якщо повторно. У період терміну дії ліцензії перелік робіт у межах виду будівельної діяльності, який дозволяється виконувати суб'єкту будівельної діяльності, може бути зміненим.

Продовження терміну дії ліцензії здійснюється у порядку, встановленому для її отримання без проведення ліцензійної експертизи.

Для оформлення будівельної ліцензії необхідно підготувати пакет документів, який умовно складається з 2 частин^{*} — перша включає існуючі реєстраційні і засновницькі документи, друга — документи, що підтверджують відповідність ліцензійним умовам, і подати на експертизу. Орган ліцензування розглядає подану заяву і протягом 5 робочих днів з дня її надходження передає матеріали до експертно-технічної комісії.

Також визначено перелік підприємств, які мають право на проведення ліцензійної експертизи та акредитовані при Мінрегіоні України.

Під кожний вид діяльності, який заявляє будівельна компанія, потрібні відповідні спеціалісти та техніка. Спеціалісти можуть бути як залучені - працюючи за трудовим договором, так і штатними. Такі спеціалісти, як, наприклад, головний інженер, обов'язково повинні бути штатними. Техніка також може використовуватися як власна,

---

* - www.asad.com.ua/blog/111.htm

так і орендована, але має відповідати технічним параметрам видів робіт. На техніку повинні надаватися техпаспорти та перевірки органів охорони праці. Підприємство повинно бути забезпечено нормативно-технічною літературою, що підтверджується договорами, податковими накладними або актами прийому-передачі. Щодо кадрів: необхідно надати копії трудових книжок 5-6 розворотів кожного працівника* .

Ліцензії можуть бути як всеукраїнські, так і регіональні.

Нещодавно зареєстрована будівельна компанія також не може розраховувати на отримання великого переліку видів робіт. Після оформлення ліцензії на будівництво на певні роботи організація має можливість, почавши роботу, поступово доповнювати перелік видів діяльності. Це можливо зробити не раніше ніж через 3-4 місяці. Якщо компанія має будівельну ліцензію та бажає отримати доповнення до неї, то спочатку необхідно отримати Дозвіл на початок робіт підвищеної небезпеки і тільки після цього подавати документи на доповнення переліку Додатку.

Нова вимога при ліцензуванні - мати ключових працівників будівельної компанії на постійній роботі, таких як головний інженер, головний архітектор, інженер проекту, інженер групи та ін.

Під час надання документів на оформлення ліцензії на будівництво може бути призначена перевірка стану матеріально-технічної бази та структури інженерно-технічних працівників (ІТП). Тому це все необхідно підтвердити накладними, договорами оренди, трудовими книжками, наказами та нарахуваннями заробітної плати.

Не можна забувати про те, що при виникненні у підприємства яких-небудь змін, наприклад, зміни юридичної чи фактичної адреси, найменування і навіть працівників, у випадку неповідомлення про ці зміни Мінрегіон України, це може мати формальний привід для анулювання ліцензії. Рішення про призупинення або анулювання ліцензії Міністерством може бути оскаржено у Апеляційній Палаті Держкомпідприємництва. На подання скарги надається десять днів. Сам процес оскарження триває декілька місяців, упродовж яких підприємство може продовжувати свою діяльність.

Перепоную в отриманні ліцензії фізичною особою-підприємцем стає не статус, а невідповідність умовам ліцензування.

---

* - www.proxima.org.ua/px.php?page=184

1.6.2. Порядок ліцензування певних видів господарської діяльності у будівництві (основні положення)*

Ліцензуванню підлягають такі види будівельної діяльності, пов'язані зі створенням об'єктів архітектури:

- вишукувальні роботи для будівництва;
- розроблення містобудівної документації;
- розроблення проектів та виконання робочої документації для будівництва;
- будівельно-монтажні роботи;
- монтаж інженерних мереж;
- будівництво транспортних мереж;
- інжинірингова діяльність у сфері будівництва.

Деталізацію зазначених видів будівельної діяльності залежно від технічного рівня та специфіки їх виконання здійснює Мінрегіон України шляхом встановлення переліків робіт у межах виду діяльності.

Ліцензування будівельної діяльності є процедурою проведення ліцензійної експертизи щодо визначення спроможності суб'єктів будівельної діяльності виконувати перелічені вище види робіт, прийняття рішень, їх оформлення, видачі, продовження терміну дії, переоформлення ліцензій, видачі їх дублікатів.

У ліцензії зокрема зазначається вид будівельної діяльності, який має право виконувати суб'єкт будівельної діяльності та його відокремлені структурні підрозділи (філії, представництва тощо);

Відокремленим структурним підрозділам (філіям, представництвам тощо), переліченим у ліцензії, видається копія ліцензії та додатку до неї, завірена органом ліцензування.

Органи ліцензування здійснюють контроль за додержанням ліцензійних умов провадження будівельної діяльності, у порядку, який затверджується Мінрегіоном України.

Органи ліцензування мають право:

- анулювати видану ліцензію;
- призупинити дію ліцензії;
- видати розпорядження суб'єктам будівельної діяльності про усунення порушень ліцензійних умов провадження будівельної діяльності.

---

* - www.budlic.com.ua/notices2.html

Підставами для анулювання ліцензії є:

- заява суб'єкта будівельної діяльності про анулювання ліцензії;
- рішення про скасування державної реєстрації суб'єкта будівельної діяльності;
- нотаріально засвідчена копія свідоцтва про смерть фізичної особи - суб'єкта підприємницької діяльності;
- акт про виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих суб'єктом будівельної діяльності для отримання ліцензії;
- акт про невиконання розпорядження органу ліцензування про усунення порушень ліцензійних умов провадження будівельної діяльності, вимог нормативно-правових актів, що були підставою для прийняття розпорядження про усунення таких порушень;
- акт про повторне упродовж року порушення суб'єктом будівельної діяльності ліцензійних умов провадження будівельної діяльності або вимог інших нормативно-правових актів;
- акт про встановлення факту неподання в установлений термін повідомлення про зміну даних у документах, що додавалися до заяви про видачу ліцензії;
- акт комісії з розслідування аварії на будівництві об'єкта, що призвело до загибелі людей або тяжких екологічних наслідків;
- неможливість суб'єкта будівельної діяльності забезпечити виконання ліцензійних умов;
- акт про відмову суб'єкта будівельної діяльності у проведенні перевірки органом ліцензування.

Підставами для призупинення ліцензії є:

- акт перевірки суб'єкта будівельної діяльності щодо порушення ліцензійних вимог, якщо виявлені порушення не дозволяють їх усунути у процесі здійснення будівельної діяльності;
- акт комісії з розслідування аварії на будівництві об'єкта, якщо це не призвело до загибелі людей або тяжких екологічних наслідків.

У разі анулювання ліцензії суб'єкт будівельної діяльності може порушити питання про отримання нової ліцензії для провадження будівельної діяльності не раніше ніж через рік з дати прийняття органом ліцензування рішення про анулювання попередньої ліцензії.

1.6.3. Порядок надання дозволу на виконання будівельних робіт

Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 5 грудня 2000 року N 273 встановлює порядок та умови надання дозволу на виконання будівельних робіт з нового

будівництва, розширення, реконструкції, технічного переоснащення, реставрації та капітального ремонту об'єктів (далі — роботи з будівництва). Положення обов'язкове для застосування усіма суб'єктами будівництва незалежно від форм власності, відомчої належності та джерел фінансування. Дозвіл є документом, що посвідчує право забудовника (замовника) та генерального підрядника на виконання будівельних робіт, відповідно до затвердженої проектної документації, підключення до інженерних мереж та споруд та надає право відповідним службам на видачу ордера на проведення земляних робіт.

Дозвіл на виконання будівельних робіт надається інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю, які одночасно ведуть реєстр наданих дозволів.

Виконання будівельних робіт без вищезазначеного дозволу забороняється.

1.6.4. Документи, які подаються для одержання дозволу

Для одержання дозволу на виконання будівельних робіт забудовник (замовник) повинен подати до інспекції держархбудконтролю такі документи:

а) заяву забудовника (замовника);

б) рішення виконавчого органу відповідної ради або місцевої державної адміністрації про дозвіл на будівництво об'єкта містобудування;

в) документ, що посвідчує право власності забудовника чи право користування (у тому числі на умовах оренди) земельною ділянкою, на якій буде розміщено об'єкт містобудування;

г) комплексний висновок державної інвестиційної експертизи;

г) документи про призначення відповідальних виконавців робіт (виконроба, осіб, що виконують технічний, авторський нагляд);

д) затвержену в установленому порядку проектну документацію (будівельний генеральний план, ін., пояснювальна записка для реєстрації).

У разі проведення реконструкції, реставрації, капітального ремонту та технічного переоснащення будинків, споруд та інших об'єктів без зміни цільового призначення об'єкта замовник (збудовник), крім рішення виконавчого органу відповідної ради про дозвіл на будівництво подає також копію документа, що засвідчує право власності на будинок чи споруду, або письмову згоду його власника на проведення зазначених робіт.

1.6.5. Порядок розгляду документів для надання дозволу

Документація, перелічена в попередньому пункті, подається забудовником (замовником) інспекції держархбудконтролю за місцем адміністративно-територіального розташування об'єкта.

Одержана від забудовника (замовника) документація, формується в реєстраційну справу об'єкта містобудування і зберігається в органах держархбудконтролю протягом строку спорудження об'єкта та п'яти років після його введення в експлуатацію.

Інспекція держархбудконтролю зобов'язана у термін, що не перевищує одного місяця, розглянути подані забудовником документи і прийняти рішення про надання дозволу на виконання будівельних робіт та видати його або надати обґрунтовану відмову. Для індивідуальних забудовників цей термін не перевищує 15 днів. Письмова відмова у наданні дозволу направляється забудовнику (замовнику) письмово з мотивуванням причин прийнятого рішення. У разі повторного звернення забудовника інспекція держархбудконтролю розглядає питання про надання дозволу в термін, що не перевищує 10-ти днів з моменту подання потрібних документів.

У разі позитивного рішення інспекція держархбудконтролю видає забудовнику (замовнику) дозвіл на виконання будівельних робіт. У загальному журналі робіт, журналі авторського нагляду, одному примірнику будівельного генерального плану та пояснювальній записці ставиться штамп про реєстрацію об'єкта в органах держархбудконтролю.

Дозвіл, будівельний генеральний план, загальний журнал робіт та журнал авторського нагляду повинні зберігатися на об'єкті містобудування.

Після початку виконання будівельних робіт на об'єкті забудовник (замовник) зобов'язаний у 7-денний термін повідомити про це інспекцію держархбудконтролю.

У разі передавання у встановленому порядку права на будівництво об'єкта іншому забудовнику (замовнику) або зміни генеральної підрядної організації дозвіл на виконання будівельних робіт підлягає перереєстрації в органах держархбудконтролю не пізніше ніж у двотижневий термін.

У разі консервації об'єкта містобудування забудовник (замовник) зобов'язаний здати інспекції держархбудконтролю дозвіл на виконання будівельних робіт та розпорядчий документ про консервацію

об'єкта згідно з Порядком консервації та розконсервації об'єктів будівництва, затвердженим наказом Мінрегіону від 27.12.95 N 258.

Для одержання дозволу на поновлення будівництва об'єкта містобудування забудовник (замовник) повинен представити в інспекцію держархбудконтролю крім вищевказаних документів, також документ про технічний стан конструкцій і можливість продовження будівництва, виданий проектною організацією, яка розробила проект.

У разі, якщо на момент поновлення будівництва, умови, на підставі яких був виданий дозвіл, не змінені, то дозвіл повертається забудовнику за його заявою з представленням документа про технічний стан конструкцій і можливість продовження будівництва.

Індивідуальним забудовникам житлових будинків, господарських та побутових споруд дозволу на виконання будівельних робіт надаються на підставі заяви забудовника, документа, що посвідчує право власності чи право користування (у тому числі на умовах оренди) земельною ділянкою, дозволу на будівництво об'єкта містобудування, який видається відповідним органом виконавчої влади, проектною документацією, погодженою місцевими органами у справах містобудування і архітектури, а також зобов'язання виконавця робіт, якщо будівництво здійснюється підрядним способом.

У разі спорудження індивідуального житлового будинку в сейсмонезбезпечних районах, на територіях із складними інженерно-геологічними умовами, а також при спорудженні будівель у два поверхи і більше, індивідуальний забудовник зобов'язаний забезпечити здійснення технічного й авторського нагляду в порядку, установленому Законом України «Про архітектурну діяльність».

Дозвіл видається на весь термін будівництва об'єкта (нормативний або передбачений контрактом). Якщо цей строк не дотримано, то продовження дії дозволу встановлюється на строк, що не перевищує одного календарного року.

Термін дії дозволу на виконання підготовчих робіт встановлюється інспекціями держархбудконтролю, залежно від часу, необхідного для їх виконання (згідно з календарним планом). Після закінчення терміну дії дозволу забудовник повинен завчасно подовжити його в інспекції держархбудконтролю.

Подовження терміну дії дозволу здійснюється на підставі листа забудовника, у якому надається перелік виконаних на об'єкті робіт, зазначаються відповідальні за здійснення будівельних робіт інжене-

рно-технічні працівники будівельної організації, працівники, що здійснюють технічний та авторський нагляд.

Якщо дозвіл на виконання будівельних робіт не було завчасно продовжено після закінчення його терміну, то будівництво вважається самовільним

Перелік будівельних робіт, на які не вимагається дозвіл:

– Поточний ремонт будівель та споруд без зміни призначення приміщень.

– Капітальний ремонт та реконструкція повітряних лінійних електромереж.

– Відновлення просілого або влаштування нового мостіння навкруги будівлі з метою охорони ґрунту під фундаментами від розмивання або перезволоження.

– Захист мереж від електрокорозії.

– Відновлення або улаштування нових тротуарів.

– Відновлення або улаштування нових прибудинкових проїзних доріг.

– Улаштування дитячих майданчиків, майданчиків для відпочинку людей, озеленення прибудинкової території. Будівництво спортивних майданчиків у дворах, а також у межах мікрорайонів.

– Улаштування декоративної огорожі висотою до 1 метра навколо майданчиків літніх кафе (літні майданчики для торгівлі і обслуговування населення без навісів).

– Тимчасові будівлі та споруди, зведення яких не потребує виконання робіт з улаштування фундаментів.

– Проведення робіт, пов'язаних із ліквідацією аварій (обрушень) та відновленням функціонування об'єктів для забезпечення життєдіяльності населення при надзвичайних ситуаціях.

– Виконання будівельних робіт на об'єктах без одержання дозволу або його завчасної перереєстрації, а також виконання не зазначених у дозволі будівельних робіт вважається самовільним і тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

1.7. Організація будівельного виробництва

1.7.1. Документація на організацію будівництва і виконання робіт

Документація на організацію будівництва і виконання робіт складається з проектів організації будівництва (ПОБ) нових, розширення

та реконструкції діючих об'єктів (розділи "Організація будівництва" у складі затверджених проектів та робочих проектів) і проектів виконання робіт (ПВР), що розробляються на основі робочої документації, як це передбачено ДБН А.3.1-5 [10].

Забороняється виконувати будівельно-монтажні роботи без затвердженого ПОБ і ПВР. Не допускається порушення рішень ПОБ і ПВР без узгодження з організаціями, що їх розробили й затвердили.

ПОБ і ПВР для складних об'єктів повинні розроблятися на основі варіантів основних рішень з розрахунками порівняльної ефективності варіантів, а коли будівництво ведеться у складних природних і геологічних умовах, а також при будівництві унікальних будівель і споруд, повинні передбачати заходи щодо забезпечення міцності та стійкості будівель, споруд, конструкцій та їх частин у період зведення, коли конструктивна цілісність ще не досягнута.

У складі ПВР на будівництво складних і унікальних об'єктів повинні розроблюватися програми необхідних досліджень, випробувань і режимних спостережень для забезпечення надійного і якісного проведення будівельних робіт і подальшої експлуатації споруд.

1.7.2. Проект організації будівництва

Проект організації будівництва (ПОБ) - розділ проектної документації з організації та інженерно-технічної підготовки будівництва. Він служить підставою для планування капітальних вкладень, обсягів будівельно-монтажних робіт по роках, оптимальної тривалості всього будівництва в цілому, а також забезпечення будівельними кадрами, матеріально-технічними та іншими необхідними ресурсами [33].

ПОБ є обов'язковим документом для замовника, підрядних організацій, а також організацій, що здійснюють фінансування і матеріально-технічне забезпечення будівництва.

Розділ "Організація будівництва" узгоджується з іншими розділами передпроектної та проектної документації.

ПОБ розробляє генеральна проектна організація або, на її замовлення, організація, яка виконує будівельне проектування за участю проектних організацій, міністерств і відомств, що здійснюють будівництво.

ПОБ або його окремі розділи можуть розроблятися із залученням спеціалізованих проектних організацій, проектно-технологічних інститутів за рахунок лімітів на проектно-вишукувальні роботи, що передаються зазначеним організаціям.

Вихідними матеріалами для розробки ПОБ повинні бути:

- ТЕО будівництва, або ТЕР, що обґрунтовують господарську необхідність і економічну доцільність будівництва даного об'єкта, або проект (робочий проект) та завдання на його розробку;

- матеріали інженерних вишукувань (при реконструкції об'єктів - матеріали їх передпроектного технічного обстеження) і дані режимних спостережень на територіях, що зазнають впливу несприятливих природних явищ і геологічних процесів;

- планові документи, що встановлюють терміни будівництва;

- узгоджені генеральною підрядною і субпідрядною організаціями рішення щодо застосування матеріалів і конструкцій, засобів механізації будівельно-монтажних робіт, порядку забезпечення будівництва енергетичними ресурсами, водою, тимчасовими інженерними мережами, а також місцевими будівельними матеріалами;

- відомості про умови поставки і транспортування з підприємств-постачальників будівельних конструкцій, готових виробів, матеріалів і обладнання;

- відомості про умови виконання будівельно-монтажних робіт на об'єктах, що реконструюються;

- спеціальні вимоги до будівництва складних і унікальних об'єктів;

- конструктивні рішення будівель і споруд та принципові технологічні схеми основного виробництва об'єкта, що будується (його черги), з розбивкою на пускові комплекси;

- дані про наявність виробничої бази будівельної індустрії та можливості її використання;

- заходи щодо захисту території будівництва від несприятливих природних явищ, геологічних процесів та етапність їх виконання;

- відомості про умови будівництва, передбачені контрактами (у разі наявності таких) з іноземними фірмами.

У ПОБ повинні бути відображені питання, що випереджують розвиток виробничої бази будівельних організацій і будівництва об'єктів житлового, соціально-побутового призначення та комунального господарства, необхідних для потреб будівництва даного об'єкта, і забезпечення експлуатаційних кадрів.

Склад і зміст ПОБ меліоративної системи.

ПОБ меліоративної системи повинен розроблятися на повний об-

сяг будівництва, передбачений проектом (робочим проектом) з урахуванням вимог ДБН А. 3.1-5.

При будівництві меліоративної системи чергами ПОб першої черги повинен розроблятися з урахуванням здійснення будівництва в повному обсязі.

При розробленні ПОб меліоративних систем і споруд терміни будівництва об'єктів повинні узгоджуватися з термінами виконання робіт з сільськогосподарського освоєння та використання меліорованих земель.

До складу **проекту організації будівництва** входять:

а) календарний план будівництва, в якому визначаються терміни, черговість та етапи будівництва основних та допоміжних будівель і споруд, технологічних вузлів, пускових комплексів з розподілом капітальних вкладень і обсягів будівельно-монтажних робіт по спорудах і періодах будівництва.

Календарний план на підготовчий період складається окремо (з розподілом обсягів робіт за місяцями);

б) будівельні генеральні плани для підготовчого і основного періодів будівництва з розміщенням постійних і тимчасових будівель і споруд, у тому числі інвентарних споруд, постійних та тимчасових залізниць і автомобільних доріг та інших шляхів для транспортування устаткування, конструкцій, матеріалів і виробів, інженерних мереж, місць приєднання тимчасових інженерних комунікацій (мереж) до діючих мереж із зазначенням джерел забезпечення будівельного майданчика електроенергією, водою, теплом, парою; складських майданчиків; будівельних машин, механізованих установок; наявних будівель та таких, що підлягають знесенню, місць розміщення знаків закріплення розбивочних осей будівель і споруд.

У випадку, коли є потреба у використанні території за межами будівельного майданчика, крім будівельного генерального плану розробляється також ситуаційний план будівництва з розміщенням підприємств матеріально-технічної бази і кар'єрів, селищ, зовнішніх шляхів і доріг, ліній зв'язку і електропередачі; з транспортними схемами поставки будівельних матеріалів, конструкцій, деталей і устаткування, із зазначенням меж території об'єкта, що будується, і прилеглих до неї ділянок наявних будівель і споруд; вирубок лісу; ділянок, що тимчасово відводяться для потреб будівництва;

в) організаційно-технологічні схеми, що визначають оптимальну

послідовність зведення будівель і споруд із зазначенням технологічної послідовності робіт;

г) відомість обсягів основних будівельних, монтажних і спеціальних будівельних робіт, визначених проектно-кошторисною документацією, з виділенням робіт для основних споруд, пускових комплексів і періодів будівництва;

д) відомість потреби у будівельних конструкціях, výroбах, матеріалах і устаткуванні з розподілом по календарних періодах будівництва, яка складається для об'єкта в цілому і для основних будівель і споруд, виходячи з обсягів робіт і діючих норм на витрати будівельних матеріалів;

е) графік потреби в основних будівельних машинах і транспортних засобах для будівництва в цілому, складений на основі фізичних обсягів робіт, обсягів вантажних перевезень та норм виробітку будівельних машин і транспортних засобів, а також потреби в автобусах або спеціально обладнаних транспортних засобах для перевезення людей до об'єктів будівництва, розміщених поза сферою обслуговування мережі громадського транспорту;

ж) графік потреби у кадрах будівельників за основними категоріями, складений на основі нормативної трудомісткості будівництва об'єкта і обсягів будівельно-монтажних робіт для основних організацій, що беруть участь у будівництві;

и) пояснювальна записка, що містить:

1) характеристику умов будівництва;

2) обґрунтування методів виконання будівельних, монтажних і спеціальних будівельних робіт, у тому числі таких, що виконуються в зимових умовах; технічні рішення щодо будівництва складних будівель і споруд; дані про терміни виконання і обсяги геодезичних робіт і потребу в матеріальних та трудових ресурсах для їх виконання слід відображати в документах, передбачених підпунктами а, в, е і ж цього пункту;

3) вказівки щодо методів здійснення інструментального контролю за якістю будівництва споруд;

4) заходи з охорони праці;

5) умови та заходи для збереження навколишнього природного середовища в період будівництва об'єктів;

б) обґрунтування потреби в основних будівельних машинах, механізмах, транспортних засобах, електричній енергії, воді, а та-

кож тимчасових будівлях і спорудах;

7) перелік основних будівельних організацій з характеристикою їх виробничої потужності;

8) обґрунтування прийнятої тривалості будівництва меліоративної системи відповідно до СНП 1.04.03 (ДБН);

9) перелік спеціальних допоміжних споруд, пристроїв, приладів і установок, а також складних тимчасових споруд і мереж, робочі креслення яких повинні розроблятися проектними організаціями у складі робочих креслень для будівництва об'єкта;

10) вимоги, які повинні бути враховані в робочих кресленнях у зв'язку з прийнятими в проекті організації будівництва методами зведення будівельних конструкцій і монтажу обладнання.

При обґрунтуванні всіх потреб і витрат слід визначити джерела їх покриття.

У ПОБ необхідно наводити такі техніко-економічні показники:

- загальну тривалість будівництва, в тому числі підготовчого періоду та періоду монтажу обладнання (місяців);
- максимальну чисельність працюючих (осіб).

Передбачати при виконанні будівельно-монтажних робіт, пов'язаних з перебудовою зрошувальних систем, заходи щодо забезпечення безперервного поливу сільськогосподарських культур і пропуску паводкових вод на території осушувально-зволожувальних систем.

При будівництві об'єктів в особливих природних умовах ПОБ, крім вищеперахованих вимог, повинен містити:

а) прогноз активності та інтенсивності зсувних і обвальних процесів на період будівництва;

б) заходи щодо забезпечення стійкості схилів і укосів на період будівництва захисних споруд;

в) календарний план будівництва, складений з урахуванням черговості та термінів виконання всіх робіт залежно від потреби закінчити або тимчасово припинити земляні роботи до настання дощових періодів року;

г) рішення про розміщення ґрунту та його складування, не допускаючи влаштування відвалів у зсувній зоні;

д) рішення щодо організації водовідведення, водозниження і спеціальні способи закріплення ґрунтів;

е) рішення щодо пропускання, у необхідних випадках, паводків та

селевих потоків через недобудовані споруди із забезпеченням їх цілісності;

ж) рішення про обґрунтовану сезонність виконання окремих видів робіт з урахуванням місцевих умов;

й) вказівки у календарному плані будівництва щодо термінів можливого утворення селевого потоку за прогнозами матеріалів вишуквань;

к) матеріали щодо розміщення пунктів служби нагляду за утворенням селевих потоків і забезпечення їх сталим радіозв'язком з диспетчерським пунктом будівництва;

л) матеріали стосовно розміщення в безпечній зоні об'єктів виробничої бази, селищ і під'їзних шляхів, а також можливих шляхів евакуації людей і будівельної техніки;

м) вимоги до режиму виконання робіт у селенебезпечний період.

1.7.3. Проект виконання робіт

Проект виконання робіт (ПВР) - розділ проектної документації, що містить вказівки з організації та виконання будівельно-монтажних робіт. ПВР є також керівництвом для оперативного планування, контролю та обліку будівельного виробництва. Він складається з робочих креслень на будівництво комплексів та окремих будівель і споруд на основі рішень, прийнятих в проекті організації будівництва [33].

ПВР повинен встановлювати черговість зведення об'єктів пускового комплексу, обсяг робіт, кількість змін на добу за видами робіт, терміни виконання будівельно-монтажних робіт і закінчення окремих етапів будівельно-монтажних робіт.

Проект виконання робіт, пов'язаний з будівництвом нових, розширенням і реконструкцією діючих меліоративних систем і споруд, розробляється генеральними підрядними будівельно-монтажними організаціями. На окремі види загальнобудівельних, монтажних і спеціальних будівельних робіт ПВР розробляються організаціями, що здійснюють ці роботи.

Вихідними даними для розробки ПВР повинні бути [10]:

- завдання на розробку, що видається будівельною організацією як замовником проекту виконання робіт, з обґрунтуванням потреби у розробці на споруду в цілому, її частину або вид робіт із зазначенням термінів розробки;

- ПОБ;

- необхідна робоча документація;
- умови постачання конструкцій, готових виробів, матеріалів і обладнання, використання будівельних машин, обладнання і транспортних засобів, забезпечення робочими кадрами будівельників за основними професіями, виробничо-технічної комплектації та перевезення будівельних вантажів;
- матеріали і результати технічного обстеження діючих меліоративних систем з метою визначення потреби у їх реконструкції, а також вимоги до виконання будівельних, монтажних і спеціальних будівельних робіт в умовах діючої системи.

ПВР затверджується керівником генеральної підрядної будівельно-монтажної організації, а проект виконання монтажних і спеціальних робіт - керівником відповідної підрядної організації за узгодженням з генеральною підрядною будівельно-монтажною організацією.

ПВР, пов'язаний з розширенням, реконструкцією і технічним переоснащенням меліоративних систем або їх складових частин, повинен бути узгоджений з організаціями, що експлуатують ці системи.

Для будівництва будівель і споруд з особливо складними конструкціями і методами виконання робіт проектні організації у складі робочої документації повинні розробляти робочі креслення на спеціальні допоміжні споруди, пристрої, прилади та установки, до яких належать:

- оснастка і пристрої для транспортування і монтажу (піднімання, насування, складання) унікального устаткування, негабаритних і важких технологічних, будівельних і будівельно-технологічних блоків;
- пристрої для забезпечення робіт, пов'язаних з штучним зниженням рівня ґрунтових вод, штучним заморожуванням ґрунтів і закріпленням їх способами цементації, глинизації тощо;
- шпунтове огороження котлованів і траншей;
- пристрої для великоблокового монтажу устаткування і укрупненого складання конструкцій;
- оснастка і спеціальні пристрої для зведення підземних споруд способом "стіна в ґрунті", прокладання підземних трубопроводів методом продавлювання ґрунту; зведення споруд глибокого закладення на палях-оболонках із застосуванням опускних

колодязів, а також фундаментів на палях у разі наявності осідаючих ґрунтів;

- захисні й запобіжні пристрої під час виконання бурильних та підривних робіт поблизу існуючих будівель і споруд.

Для розробки зазначеної документації генеральною проектною організацією повинні залучатись спеціалізовані проектні, проектно-конструкторські та проектно-технологічні організації.

Склад та зміст ПВР меліоративної системи

Склад та зміст проектів виконання робіт пов'язаних з будівництвом меліоративних систем повинен відповідати вимогам ДБН А.3.1-5 і до його складу входять:

а) календарний план виконання робіт по системі, в якому встановлюються послідовність і терміни виконання робіт, а також нормативний час роботи будівельних машин, визначається потреба в трудових ресурсах і засобах механізації, виділяються етапи і комплекси робіт, доручені бригадам, і визначається їх кількісний, професійний та кваліфікаційний склад;

б) будівельний генеральний план із зазначенням: меж будівельного майданчика і видів його огороження, діючих і тимчасових підземних, надземних і повітряних мереж і комунікацій, постійних і тимчасових доріг, схем руху транспортних засобів і механізмів, місць установки будівельних і вантажопідійомних машин із зазначенням шляхів їх переміщення і зон дії, розміщення постійних, тих, що будуються, і тимчасових будівель і споруд, місця розміщення знаків геодезичної розбивочної основи, небезпечних зон;

в) графіки поставки на об'єкт будівельних конструкцій, виробів, матеріалів і устаткування;

г) графіки руху робочих кадрів на об'єкті і графік руху основних будівельних машин;

д) технологічні карти (схеми) на виконання окремих видів робіт з включенням схем операційного контролю якості, описом методів виконання робіт, зазначенням трудовитрат і потреби у матеріалах, машинах, оснастці, пристроях, засобах захисту працюючих, а також послідовності демонтажних робіт при реконструкції підприємств, будівель і споруд;

е) рішення щодо виконання геодезичних робіт, що включають схеми розміщення знаків для виконання геодезичних побудов і вимі-

рювань, а також вказівки про необхідну точність і технічні засоби геодезичного контролю виконання будівельно-монтажних робіт;

ж) рішення щодо техніки безпеки;

й) рішення про прокладення тимчасових мереж водо-, тепло- і енергопостачання, освітлення (в тому числі й аварійного) будівельного майданчика і робочих місць з розробкою, у разі потреби, робочих креслень підведення мереж від джерел живлення;

к) перелік технологічного інвентарю і монтажної оснастки, а також схеми стропування вантажів;

л) пояснювальна записка, яка містить:

1) обґрунтування рішень про виконання робіт, у тому числі тих, що виконуються у зимовий період;

2) розрахунки потреби в енергетичних ресурсах і рішення про її покриття;

3) перелік інвентарних будівель і споруд та пристроїв з розрахунком потреби і обґрунтуванням умов прив'язки їх до ділянок будівельного майданчика;

4) заходи, спрямовані на забезпечення збереження та виключення крадіжок матеріалів, виробів, конструкцій та обладнання на будівельному майданчику, в будівлях і спорудах;

5) заходи для захисту наявних будівель і споруд від пошкоджень;

6) природоохоронні заходи;

7) техніко-економічні показники, що включають обсяги і тривалість виконання будівельно-монтажних робіт, а також їх собівартість порівняно з кошторисом, рівень механізації та витрат праці на 1 м³ об'єму, 1 м² площі будівлі, на одиницю фізичних обсягів робіт або інший показник, прийнятий для визначення продуктивності праці.

ПВР на підготовчий період будівництва повинен містити будівельний генеральний план із зазначенням на ньому місць розміщення тимчасових, у тому числі інвентарних будівель, споруд і пристроїв, мереж за межами і всередині майданчика з підведенням їх до місць підключення та споживання, а також постійних об'єктів, що будуються в підготовчий період для потреб будівництва, з виділенням при цьому робіт, що виконуються в підготовчий період; графік поставки на об'єкт будівельних конструкцій, виробів, матеріалів і устаткування, схеми розміщення знаків для виконання геодезичних побудов, вимірювань, а також вказівки щодо необхідної точності і тех-

нічних засобів геодезичного контролю.

Замовник і підрядник повинні визначити порядок узгоджених дій і особу, яка буде відповідати за оперативне керівництво роботами.

Рішення стосовно організації будівельного виробництва повинні забезпечувати виконання максимально можливого обсягу будівельно-монтажних робіт у міжполивний період (для зрошувальних систем) і після збирання врожаю - для осушувально-зволожувальних систем.

Необхідність і терміни виведення меліоративних земель з сільськогосподарського обороту визначаються проектом (робочим проектом) на реконструкцію і проектом виконання робіт.

При реконструкції меліоративних систем слід враховувати дані обстеження технічного стану мережних споруд, водопровідних трактів, підземних трубопроводів та інших споруд.

Замовник і підрядник спільно з генеральною проектною організацією повинні:

- узгодити обсяги, технологічну послідовність, терміни виконання будівельно-монтажних робіт;
- скласти перелік послуг замовника і його технічних засобів, які можуть бути використані будівельниками в період виконання робіт;
- визначити умови організації комплексної та першочергової поставки устаткування, і матеріалів, організації перевезення і складування вантажів та переміщення будівельної техніки на території меліоративної системи.

1.7.4. Оформлення первинної документації при проведенні будівельних робіт

До первинної документації можна віднести наступні:

- Акт закінчення позамайданчикових та внутрішньо-майданчикових підготовчих робіт і готовність об'єкта (Додаток А ДБНВ.2.4-1-99 [11]);
- Загальний журнал робіт (Додаток 11);
- Календарний план будівництва (Додаток В ДБН В.2.4-1-99 [11]);
- Відомість обсягів основних будівельних, монтажних і спеціальних будівельних робіт (Додаток Д, [11]);
- Відомість потреби в будівельних конструкціях, виробках, матеріалах і устаткуванні (Додаток Е, [11]);
- Графіки: постачання на об'єкт будівельних конструкцій, виробів, матеріалів і устаткування (форма 1), руху робочих кадрів на об'

екті (форма 2), руху основних будівельних машин на об'єкті (форма 3), (Додаток Ж, [11]);

– Календарний графік виконання робіт на об'єкті (Додаток И, [11]);

– Акт закриття прихованих робіт (Додаток К, [10]);

– Акт проміжного прийняття відповідальних конструкцій (Додаток М, [10]);

– Акти про проведення пневматичного (гідравлічного) випробування напірного трубопроводу на міцність і герметичність (Додаток 12);

– Акт про проведення приймального гідравлічного випробування безнапірного трубопроводу на герметичність;

– Акт робочої комісії про прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом будівлі, споруди, приміщення;

– Акт Державної приймальної комісії про прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта (Додаток К [11]);

– Інші форми та документи:

а) Загальний журнал робіт.

1. Загальний журнал робіт є основним первинним виробничим документом, що відтворює технологічну послідовність, терміни, якість і умови виконання будівельно-монтажних робіт (додаток 11).

2. Загальний журнал робіт ведеться на будівництві окремих або групи однотипних, що одночасно споруджуються, будівель, споруд, які розміщені в межах одного будівельного майданчика.

3. Загальний журнал робіт веде особа, відповідальна за будівництво будівлі або споруди (виконавець робіт, старший виконавець робіт) і заповнює його з першого дня роботи на об'єкті особисто або доручає керівникам змін. Спеціалізовані будівельно-монтажні організації ведуть спеціальні журнали робіт, що знаходяться у відповідальних осіб, які виконують ці роботи. Після закінчення робіт спеціальний журнал передається генеральній будівельній організації.

4. Титульний аркуш заповнюється до початку будівництва генеральною підрядною будівельною організацією за участю проектною організацією і замовника.

5. Список інженерно-технічного персоналу, який зайнятий на будівництві об'єкта (таблиця Б.1 див. додаток 11), складає керівник генпідрядної будівельної організації.

6. В таблиці Б.2 наводиться перелік всіх актів, що підлягають

оформленню на даному об'єкті будівництва в календарному порядку.

7. До таблиці Б.3 включаються всі роботи за частинами і елементами будівель і споруд, якість виконання яких контролюється і підлягає оцінці.

8. Таблиця Б.4 заповнюється особою, відповідальною за ведення загального журналу робіт.

9. Регулярні відомості про виконання робіт (з початку і до їх завершення), що включаються в таблицю Б.3, є основною частиною журналу.

Ця частина журналу повинна вміщувати відомості про початок і закінчення робіт і відображати хід їх виконання.

Опис робіт повинен проводитись за конструктивними елементами будівлі або споруди із зазначенням осей, рядів, відміток, поверхів, ярусів, секцій і приміщень, де роботи виконувались.

Тут же повинні наводитися короткі відомості про методи виконання робіт, застосовані матеріали, готові вироби і конструкції, вимушені простої будівельних машин (із зазначенням вжитих заходів), випробування устаткування, систем, мереж і пристроїв (випробування вхолосту або під навантаженням, подача електроенергії, випробування на міцність і герметичність та ін.), відхилення від робочих креслень (із зазначенням причин) і їх погодження, зміни розміщення захисних, охоронних і сигнальних огорож, переноси транспортних і пожежних проїздів, прокладання, перекладання, розбирання тимчасових інженерних мереж, наявність і виконання схем операційного контролю якості, виправлення і переробку виконаних робіт (із зазначенням винних), а також метеорологічні та інші особливі умови виконання робіт.

10. До таблиці Б.6 вносяться зауваження осіб, які контролюють виконання і безпеку робіт згідно з наданими їм правами, а також уповноважених представників проектної організації або її авторського нагляду.

11. Загальний журнал повинен бути пронумерований, прошнурований, оформлений усіма підписами на титульному аркуші і скріплений печаткою будівельної організації, яка його видала.

12. При здачі завершеного будівництвом об'єкта загальний і спеціальні журнали робіт передаються замовнику і зберігаються у нього до введення об'єкта в експлуатацію. Після введення об'єкта в експлу-

атацію журнали передаються на постійне зберігання експлуатаційній організації.

б) Наряд.

Наряд - це документ, яким встановлюється виробниче завдання на виконання робіт виконавцям (робітнику, бригаді робітників, машиністів).

Наряд використовується для обліку виконаних робіт у будівництві. Документ виписується перед початком робіт строком до одного місяця.

Наряд складається з двох частин: завдання і виконання. Перша частина (завдання) містить опис робіт і умови їх виконання, норми (затрати) часу і розцінки на кожну роботу. Друга частина заповнюється після приймання робіт і містить дані про кількість виконаних робіт, нормативну трудомісткість на цей обсяг робіт та суму заробітної плати (додаток 1).

На лицьовій стороні щоденно, або через певний період записується завдання, розряд робіт, норми часу на їх виконання, розцінки, форми оплати та загальна сума оплати. Тут же після виконання завдання відображається обсяг виконаних робіт, вказується відпрацьований час, загальна сума оплати праці і відсоток доплати. На зворотній стороні документу заповнюється таблиця, в якому враховується час, відпрацьований кожним робітником. Заробіток кожного робітника визначається пропорційно до обсягу виконаних робіт, відпрацьованого часу, розряду робіт і встановленим на нього розцінкам.

Наряд затверджується керівником підрозділу (виконробом). Форма може застосовуватись як на ланку робітників, так і на індивідуальних робітників.

Видачу завдання в наряді підписує виконроб, приймання робіт - керівник підрозділу. Достовірність розрахунків в наряді засвідчує нормувальник.

в) Акт приймання виконаних підрядних робіт (форма №КБ-2в)

Форма №КБ-2в, (далі в розділі - Акт) - документ первинного обліку, що складається щомісячно для визначення вартості та обсягів виконаних будівельно-монтажних, ремонтних та інших підрядних робіт (додаток 2) і є основою для складання "Довідки про вартість виконаних підрядних робіт та витрат" (форма № КБ-3).

Акт складається підрядником (субпідрядником для генпідрядника) та представляється замовнику (забудовнику).

При виконанні ремонтно-будівельних робіт розрахунки за виконані роботи можуть проводитись на підставі Акта, про що обумовлюється в контракті (договорі) на виконання робіт. При цьому Акт подається банку, що фінансує проведення будівництва об'єкта.

Акт складає кожна організація, яка виконує будівельно-монтажні, ремонтні та інші підрядні роботи, незалежно від форм власності і джерел фінансування та способу виконання робіт: підрядний чи господарський.

В адресній частині Акта "Ідентифікаційний код" та "код за ДКУД" заповнює звітуюча організація - виконавець робіт (підрядник, субпідрядник).

Решта рядків адресної частини заповнюється відповідно до контракту (договору) на виконання робіт. При цьому рядки "Найменування об'єкта" та "Локальний кошторис N ..." повинні відповідати затвердженій в установленому порядку проектно-кошторисній документації, на яку є позитивні висновки державних експертиз, що визначені чинним законодавством.

Заповнення граф 2, 3, 4, 6 здійснюється згідно з даними локальних кошторисів, а графа 5 - на підставі фізичних обсягів робіт, що відображені в журналі обліку виконаних робіт (форма КБ-6).

При нарахуванні загальновиборничих витрат від основної заробітної плати та при обчисленні додаткових витрат, що пов'язані з виконанням робіт в складних умовах, в графах 6, 7 зазначаються у знаменнику складові одиничної розцінки:

- основна заробітна плата;
- експлуатація машин.

Нарахування компенсацій за статтями витрат, податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів виконується з дотриманням чинного законодавства, положень "Порядку визначення вартості будівництва" та "Посібника по формуванню договірних цін та проведенню взаєморозрахунків за виконані роботи".

При заповненні Акта у статтях, витрати за якими відсутні, представляється "—".

На загальну вартість виконаних робіт нараховується податок на додану вартість. У випадку звільнення від оподаткування частини вартості виконаних робіт, за загальним підсумком зазначається сума податку на додану вартість, що підлягає сплаті або була сплачена.

г) Звіт про витрати основних матеріалів у будівництві (форма № М-29)

Типова форма № М-29 застосовується для співставлення фактичних витрат основних будівельних матеріалів на виконанні будівельних та монтажних робіт з виробничими нормами витрат матеріалів і є підставою для списання цих матеріалів на собівартість будівельно-монтажних робіт (додаток 3).

Порядок складання звіту за формою № М-29.

У першому розділі звіту "Нормативна потреба в матеріалах і обсяги виконаних робіт" графи 2, 4, 5, 6, 8 заповнюються перед початком будівництва об'єкту графа 9 - лише за перехідними об'єктами на початок року.

Графа 2 "Найменування видів робіт, конструктивних елементів і матеріалів" заповнюється таким чином: спочатку записується вид будівельно-монтажних робіт (земляні роботи, кам'яні роботи, тощо), потім найменування конструктивного елементу з переліком матеріалів, необхідних для його виконання.

Графа 4 "Одиниця виміру", та графа 5 "Обґрунтування виробничих норм витрати матеріалів" - записуються позиції і скорочене найменування нормативного документа (НД).

У графі 6 "Норма витрати матеріалів на одиницю виміру робіт (конструктивного елементу)" на підставі відповідних НД вказуються норми витрати матеріалів на одиницю виміру робіт.

Графа 8 "Обсяг робіт і нормативна потреба матеріалів на весь об'єкт" заповнюється таким чином: за кожним видом робіт (конструктивним елементом) показується фізичний обсяг будівельно-монтажних робіт, передбачений робочими кресленнями на весь об'єкт, що будується, за кожним видом матеріалів - його нормативна потреба (ліміт) на відповідний вид робіт (конструктивний елемент), яка розраховується шляхом множення норми витрати матеріалу (графа 6) на відповідний обсяг будівельно-монтажних робіт (конструктивний елемент), приведений у графі 8.

Якщо будівництво об'єкта ведеться більше 1 року, то в графі 9 "у тому числі обсяг фактично виконаних робіт на початок звітнього року" за кожним незавершеним видом робіт (конструктивним елементом) із загального обсягу робіт на весь об'єкт (графа 8), що будується, виділяється у тому числі обсяг будівельно-монтажних робіт, фактично виконаний в попередніх роках.

Графи з 10 по 21 заповнюються виконробом, безпосередньо під час будівництва об'єкта. У них відображаються обсяги виконаних робіт за кожним видом робіт (конструктивним елементом) за відповідний звітний місяць і нормативна витрата кожного виду матеріалу, розрахований як добуток норми витрати матеріалу (графа 6) на обсяг виконаних робіт за місяць.

Дані про обсяги фактично виконаних робіт визначаються за даними журналу обліку виконаних робіт (форма № КБ-6).

Після закінчення звітного місяця за кожним видом матеріалів визначається загальна нормативна витрата на всі роботи за виробничими нормами і записується у відповідних рядках розділу I, який потім переноситься в графи 5, 9 і так далі розділу II.

При виявленні завищення обсягів виконаних робіт у формі № М-29 має бути виправлений обсяг виконаних робіт за той період в якому виявлені завищення і, відповідно, уточнена витрата матеріалів на виконаний обсяг робіт, раніше списані на виробництво цих робіт матеріали мають бути віднесені під звіт матеріально-відповідальних осіб.

1.8. Контроль і нагляд за якістю будівництва

1.8.1. Загальні вимоги

Висока якість будівельних робіт залежать від:

- застосовуваних матеріалів, конструкцій, виробів, напівфабрикатів (вони повинні відповідати вимогам стандартів);
- правильного приймання та зберігання матеріалів, конструкцій і виробів;
- кваліфікації робітників та їхньої майстерності;
- виконання робітниками вимог ДБН та ТУ при виробництві будівельних робіт;
- систематичного контролю майстра і виконавця робіт над виконанням будівельних процесів і ряду інших факторів [33].

Виробничий контроль якості в будівельних організаціях поділяється на вхідний, операційний і приймальний контроль (з оцінкою якості). Дані про результати всіх видів контролю повинні вноситися в журнали робіт.

Вхідний контроль охоплює перевірку якості матеріалів, виробів, обладнання і проектно-кошторисної документації при їх надходженні ні будівництво.

Операційний контроль виконується майстрами, виконробами, будівельними лабораторіями після завершення окремих операцій і процесів. Призначення його - виявлення недоліків, причин їх виникнення, попередження та усунення дефектів.

Приймальний контроль застосовують для перевірки і оцінки якості закінчених об'єктів або їх частин, а також основних робіт і окремих відповідальних конструкцій.

Питання підвищення якості будівництва повинні повсякденно бути предметом особливої уваги і турбот виконавця робіт, майстра і бригадира. Контроль за якістю робіт повинен бути дієвим, суворим і відповідальним.

Контроль якості будівельно-монтажних робіт і закінченої будівельної продукції здійснюється за двома схемами*:

- Службою Замовника, оснащеною технічними засобами, що забезпечують необхідну достовірність і повноту контролю якості і атестованим інженером технагляду в будівництві, що входять до складу служби Замовника і мають кваліфікаційний сертифікат;

- Атестованим інженером технагляду, які залучаються зі сторони на договірних засадах і мають кваліфікаційний сертифікат.

Контроль якості будівельно-монтажних робіт також здійснюється Замовником в порядку договору з проектними організаціями, які здійснюють авторський нагляд, органами Державного архітектурно-будівельного контролю та технічного нагляду, а також іншими уповноваженими органами Державного нагляду та контролю, що діють на підставі спеціальних положень.

Після закінчення окремих видів робіт, зазвичай до кінця платіжного місяця (при закритті зарядів) бригадир зобов'язаний здати майстру виконані бригадою роботи. При прийманні робіт майстер, керуючись затвердженими Вказівками по оцінці - якості будівельно-монтажних робіт, дає оцінку якості робіт і приводить її на зворотному боці типової форми наряду. Від оцінки (відмінно, добре, задовільно) залежить розмір премій бригадам, яким видано акордно-преміальний наряд, тому давати виконаним роботам оцінку слід обґрунтовано і з дотриманням встановлених вимог до якості робіт. Висока якість робіт, як правило, забезпечується суворим і дієвим контролем як в процесі виконання робіт, так і на завершальній стадії -

---

* - <http://www.stroytehnadzor.com.ua>

їх приймання - у всіх ланках будівельного виробництва: бригадиром - над робітниками, майстром - над бригадиром, виконавцем робіт - над майстром, начальником дільниці - над виконавцем робіт.

Загальне керівництво контрольною роботою здійснює головний інженер будівельно-монтажної організації (БМУ, БУ, ПМК), який несе відповідальність за якість виконаних робіт.

1.8.2. Операційний контроль якості робіт

Основними завданнями операційного контролю якості виконання будівельно-монтажних і спеціальних будівельних робіт є:

- 1) забезпечення відповідності виконуваних робіт проекту і вимогам нормативних документів з будівництва;
- 2) своєчасне виявлення причин виникнення дефектів при виробництві робіт та прийняття заходів щодо їх усунення;
- 3) підвищення відповідальності безпосередніх виконавців (робітників, ланок, бригад) за якість виконання робіт.

Операційний контроль якості виконання робіт покладається на виконавців робіт і майстрів, які здійснюють керівництво будівництвом об'єкта.

У необхідних випадках до операційного контролю залучаються будівельні лабораторії та геодезично-маркшейдерські служби, а також фахівці, що займаються контролем окремих видів робіт.

Контроль здійснюється у відповідності зі схемами операційного контролю якості виконання робіт (СОКЯ), що додаються до технологічних карт, які є складовою частиною проектів виконання робіт (ППР).

На будівництво об'єктів, для яких не розробляються технологічні карти, групи підготовки виробництва і проектування виробництва робіт будівельних організацій зобов'язані видавати типові або повторного застосування СОКЯ.

СОКЯ повинні містити: ескізи конструкцій з зазначенням припустимих відхилень по ДБН; перелік перевірених операцій: визначений спосіб контролю (візуально, інструментально і т. п.); терміни проведення контролю; перелік прихованих робіт, що підлягають здачі представникам технічного нагляду замовника; перелік операцій, контрольованих при участі будівельної лабораторії, а також залучених фахівців.

Всі встановлені при контролі дефекти повинні бути усунені до початку наступних робіт.

Інженерно-технічні працівники, які здійснюють операційний контроль якості робіт, зобов'язані вести облік виробничого браку і дефектів, виявлених в процесі виконаного контролю, і вносити їх у журнал робіт з будівництва даного об'єкта (додаток 11).

1.8.3. Приймання прихованих робіт

Окремі види робіт, які недоступні для огляду при проведенні подальших робіт (приховані роботи), повинні бути прийняті в процесі їх виробництва.

До прихованих робіт зазвичай відносять: влаштування фундаментів, гідроізоляційні, установку арматури і закладних частин в залізобетонних конструкціях та інші подібні роботи (додаток 14).

Приховані роботи до їх закриття повинні бути оглянуті, перевірені і прийняті від виконавців виконавцем робіт спільно з технаглядом замовника, про що складається акт за відповідною формою (додаток 13).

У разі неявки представника технагляду замовника в призначений час виконавець робіт становить односторонній акт, в якому вказується, що незважаючи на повідомлення, представник замовника не з'явився. Якщо надалі замовник вимагає розкриття, то така робота виконується за його рахунок

Брати участь у прийманні відповідальних конструктивних прихованих робіт повинен також автор проекту.

В акті приймання прихованих робіт підтверджується їх відповідність проектним даними, дається оцінка якості та дозвіл на виконання наступних робіт.

Акти на приховані роботи складаються за встановленою формою (див. додаток 13), зберігаються виконавцем робіт і пред'являються комісії при здачі об'єкта в експлуатацію.

1.8.4. Технічний нагляд замовника

Відповідно до Правил про договори підряду або контракту (див. п.5.12), замовник здійснює контроль і технічний нагляд за якістю виконаних робіт, перевіряє їх відповідність робочим кресленням і проводить приймання робіт за актами.

Замовник не має права приймати від підрядника і оплачувати роботи, які виконані з порушенням вимог ДБН чи ТУ або з матеріалів, конструкцій і деталей, що не відповідають вимогам ДСТУ і ДБН.

Представник технічного нагляду замовника перевіряє якість робіт

при їх виконанні, в будь-який час і про всі виявлені дефекти і порушення повідомляє виконавцю робіт (майстру), вимагаючи їх виправлення. У необхідних випадках технічний нагляд вимоги про поліпшення якості робіт або виправлення вже виконаних робіт записує в журнал обліку виконаних робіт на об'єкті, із зазначенням терміну виконання, У цій же графі журналу робиться відмітка про виконання вимог контролюючої особи. Представник замовника бере участь також у складанні актів на приховані роботи і підписує їх.

1.8.5. Авторський нагляд

Авторський нагляд здійснюється відповідно до постанови КМУ від 11 липня 2007 р. №903 "Про авторський та технічний нагляд під час будівництва об'єкта архітектури".

Авторський нагляд проектних організацій за будівництвом вводиться з метою поліпшення якості, скорочення тривалості і зниження вартості будівництва, а також з метою підвищення відповідальності проектних, будівельно-монтажних організацій і замовників за якість об'єктів, що зводяться.

Авторський нагляд здійснюється проектними організаціями, які розробили проект відповідно до законодавства та договору із замовником (забудовником) протягом усього періоду будівництва.

Проектна організація, що здійснює авторський нагляд, покладає його проведення на авторів проекту, і, в разі необхідності, на інших кваліфікованих фахівців проектної організації, що брали участь в розробці цього проекту.

Проектні організації, що здійснюють авторський нагляд, зобов'язані:

- 1) спостерігати за відповідністю зведених об'єктів затвердженим проектам;
- 2) спостерігати за технологією виконання будівельно-монтажних робіт, від якості виконання яких залежить міцність і стійкість окремих конструкцій і споруди в цілому;
- 3) негайно повідомляти замовнику, будівельно-монтажним організаціям, що здійснюють роботи, банку, що фінансує будівництво, про всі випадки відходжень від проекту і недоброякісно виконаних роботах. Замовник, генпідрядні і субпідрядні будівельні та монтажні організації не вправі пред'являти такі роботи до оплати до усунення виявлених недоліків;
- 4) виявляти в процесі будівництва можливості зниження вартості

сті і поліпшення якості зведених будинків і споруд та вносити в робочі креслення проекту за узгодженням із замовником і будівельною організацією необхідні зміни, спрямовані на поліпшення якості споруджуваного об'єкта і зниження його вартості;

5) забезпечувати своєчасне вирішення всіх технічних питань в проектній документації, що виникають в процесі будівництва.

Проектні організації несуть відповідальність:

1) поряд з будівельно-монтажними організаціями за якість будівництва, за яким здійснюється авторський нагляд;

2) за ретельне здійснення авторського-нагляду та своєчасне представлення вимог щодо усунення виявлених недоліків.

Проектні організації, що здійснюють авторський нагляд, мають право вимагати від будівельно-монтажних організацій призупинення в необхідних випадках будівельно-монтажних робіт (при незадовільній їх якості, відхиленні від проекту, порушенні встановленої технологічної послідовності виконання робіт і погану якість конструкцій, деталей і матеріалів). Будівельні та монтажні організації зобов'язані призупиняти виконання відповідних робіт до проведення заходів, що забезпечують необхідну якість і міцність споруджуваного об'єкту.

Вказівки та пропозиції проектних організацій, що здійснюють авторський нагляд, вносяться в журнал авторського нагляду. Керівник будівництва або виконавець робіт за участю представника-замовника зобов'язаний робити в журналі позначки про виконання вказівок авторського нагляду.

Журнал авторського нагляду є обов'язковим документом, що представляється при здачі - прийманні закінченого будівництвом об'єкта.

Витрати, пов'язані із здійсненням авторського нагляду, провадяться за рахунок коштів, що виділяються на будівництво об'єктів, та включаються в зведений кошторис, а порядок розрахунків визначається в договорах на авторський нагляд, що укладаються проектними організаціями, замовниками.

1.8.6. Взаємний і громадський контроль

В процесі будівництва рекомендується організувати взаємний контроль якості робіт бригадами, які виконують наступний цикл робіт.

Взаємний контроль за якістю робіт передбачає:

- залучення будівельників до поліпшення якості робіт;

- ліквідацію знеособлення при виконанні робіт;
- посилення відповідальності самих виконавців - бригад, ланок і окремих робітників за виконані ними роботи;
- підвищення знань та майстерності будівельників.

При застосуванні методу взаємного контролю до приймання робіт від бригад (ланок) майстром (виконавцем робіт) необхідно залучати бригадирів (ланкових), яким доручено виконання наступних робіт.

Якщо бригада, яка виконує наступні роботи, виявить приховані дефекти в попередніх роботах, то незалежно від можливого вже приймання останніх, вона має право і повинна вимагати через майстра (виконавця робіт) усунення дефектів бригадою, яка допустила брак.

Поліпшенню якості робіт сприяє також дієвий громадський контроль, методи і способи якого можуть бути різні. Корисною формою контролю є постійно діючі виробничі наради, де розглядаються питання якості робіт.

Контроль за якістю будівельних робіт також здійснюють: держархбудконтроль – для об'єктів житлово-цивільного будівництва, пожежний нагляд, державна санітарна інспекція.

1.9. Прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів

На сьогодні в Україні діє "Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів" затверджений постановою КМ України №461 від 13 квітня 2011 р. До введення в дію ДБНА.3.1-3-94 на території України діяв СНиП 3.01.04-87. Для ДБН А.3.1-3-91 останньою була введена Зміна №3 від 23.05.2000р.

1.9.1. Загальні питання

Прийняття в експлуатацію об'єктів, що належать до I - III категорії складності, та об'єктів, будівництво яких здійснено на підставі будівельного паспорта, проводиться шляхом реєстрації Державною архітектурно-будівельною інспекцією та її територіальними органами (далі - Інспекція) поданої замовником декларації про готовність об'єкта до експлуатації (далі - декларація).

У разі прийняття в експлуатацію індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, прибудов до них, громадських будинків I та II категорії складності, побудованих без наявності дозволу на вико-

нання будівельних робіт до 31 грудня 2009 р., особливості реєстрації декларації та її форма визначаються Мінрегіоном України.

Прийняття в експлуатацію об'єктів, що належать до IV і V категорії складності, здійснюється на підставі акта готовності об'єкта до експлуатації шляхом видачі Інспекцією сертифіката.

У разі прийняття об'єкта в експлуатацію в I або IV кварталі строки виконання окремих видів робіт з оздоблення фасадів та благоустрою території можуть бути перенесені, але тільки у зв'язку з несприятливими погодними умовами.

Якщо проектною документацією визначено пусковий комплекс (чергу), він може бути прийнятий в експлуатацію окремо від об'єкта. При цьому пусковий комплекс (черга) повинен відповідати вимогам щодо його безпечної експлуатації.

У разі потреби замовник може до прийняття об'єкта в експлуатацію вносити погоджені з автором проекту будівництва пропозиції щодо зміни складу пускового комплексу. При цьому із складу пускового комплексу не повинні виключатися будівлі та споруди санітарно-побутового призначення, а також ті, що призначені для створення безпечних умов життєдіяльності.

Житлові будинки, побудовані за кошти юридичних і фізичних осіб, можуть прийматися в експлуатацію без виконання внутрішніх опоряджувальних робіт у квартирах та вбудовано-прибудованих приміщеннях, які не впливають на експлуатацію будинків, якщо це обумовлено договором про будівництво, за умови відповідності їх санітарним, протипожежним і технічним вимогам.

На об'єкті повинні бути виконані всі передбачені проектною документацією згідно із державними будівельними нормами, стандартами і правилами роботи, а також змонтоване і випробуване обладнання.

На об'єкті виробничого призначення, на якому встановлено технологічне обладнання, повинні бути проведені пусконаладжувальні роботи згідно з технологічним регламентом, передбаченим проектом будівництва, створено безпечні умови для роботи виробничого персоналу та перебування людей відповідно до вимог нормативно-правових актів з охорони праці та промислової безпеки, пожежної та техногенної безпеки, екологічних і санітарних норм.

Датою прийняття в експлуатацію об'єкта є дата реєстрації декларації або видачі сертифіката.

Експлуатація об'єктів, не прийнятих в експлуатацію, забороняється.

Зареєстрована декларація або сертифікат є підставою для укладення договорів про постачання на прийнятий в експлуатацію об'єкт необхідних для його функціонування ресурсів - води, газу, тепла, електроенергії, включення даних про такий об'єкт до державної статистичної звітності та оформлення права власності на нього.

Підключення об'єкта, прийнятого в експлуатацію, до інженерних мереж здійснюється відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності" (3038-17) упродовж десяти днів з дня відповідного звернення замовника до осіб, які є власниками відповідних елементів інженерної інфраструктури або здійснюють їх експлуатацію.

Замовник зобов'язаний упродовж семи календарних днів з дня прийняття в експлуатацію об'єкта:

- подати копію декларації або сертифіката місцевому органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням об'єкта для подання такими органами інформації про прийнятий в експлуатацію об'єкт до органу державної статистики за формами, передбаченими звітно-статистичною документацією;

- поінформувати державні органи у сфері пожежної та техногенної безпеки про введення в експлуатацію об'єкта.

Відомості щодо зареєстрованих декларацій та виданих сертифікатів вносяться до єдиного реєстру отриманих повідомлень про початок виконання підготовчих і будівельних робіт, зареєстрованих декларацій про початок виконання підготовчих і будівельних робіт, виданих дозволів на виконання будівельних робіт, зареєстрованих декларацій про готовність об'єкта до експлуатації та виданих сертифікатів, відмов у реєстрації таких декларацій та у видачі таких дозволів і сертифікатів.

1.9.2. Реєстрація декларації

Реєстрація декларації здійснюється з дотриманням вимог Закону України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності" (2806-15).

Декларація приймається в дозвільному центрі за місцезнаходженням об'єкта. Реєстрацію декларації здійснює Інспекція за місцезнаходженням об'єкта на безоплатній основі.

Один примірник декларації після проведення реєстрації повертається замовнику, а другий - залишається в Інспекції, яка її зареєструвала.

Замовник відповідно до закону відповідає за повноту та достовірність даних, зазначених у поданій ним декларації.

Інспекція перевіряє протягом десяти робочих днів з дати подання (надходження) до неї декларації повноту даних, зазначених у ній, та реєструє декларацію і у разі коли декларація подана чи оформлена з порушенням установлених вимог, Інспекція повертає її на доопрацювання з обґрунтуванням підстав повернення у строк, передбачений для її реєстрації.

Після усунення недоліків, що стали підставою для повернення декларації на доопрацювання, замовник може повторно звернутися до Інспекції для реєстрації декларації.

1.9.3. Видача сертифіката

Видачу сертифіката здійснює Інспекція, яка видала дозвіл на виконання будівельних робіт.

Для отримання сертифіката замовник (його уповноважена особа) подає особисто або надсилає рекомендованим листом з описом вкладення до відповідної Інспекції заяву про прийняття в експлуатацію об'єкта та видачу сертифіката (далі - заява), до якої додається акт готовності об'єкта до експлуатації.

Документи приймаються у дозвільному центрі за місцезнаходженням об'єкта та не пізніше наступного робочого дня передаються до Інспекції. Інспекція може звернутись у разі потреби під час розгляду питань, пов'язаних з видачею сертифіката, до державних органів з метою отримання відповідних висновків. Неподання таких висновків у встановлений Інспекцією строк не є підставою для продовження строку видачі сертифіката або відмови в його видачі.

Інспекція приймає подані замовником заяву і акт готовності об'єкта до експлуатації та з метою визначення відповідності об'єкта проектній документації, вимогам державних будівельних норм, стандартів і правил проводить відповідну перевірку.

Проведення перевірки на об'єкті розпочинається не пізніше ніж на третій робочий день після реєстрації заяви і не може тривати більш як чотири робочих дні.

Інспекція під час проведення перевірки має право відбирати зразки продукції, призначати експертизу, одержувати проектну і вико-

навчу документацію, визначені державними будівельними нормами, стандартами і правилами, інші документи, матеріали, відомості, довідки та пояснення з питань, що виникають, та залучати, у разі потреби, установи, організації, державні органи.

Інспекція приймає протягом десяти робочих днів з дати реєстрації заяви рішення про видачу сертифіката.

Підставою для відмови у видачі сертифіката є:

- неподання документів, необхідних для прийняття рішення про видачу сертифіката;
- виявлення недостовірних відомостей у поданих документах;
- невідповідність об'єкта проектній документації та вимогам державних будівельних норм, стандартів і правил.

У разі прийняття рішення про відмову у видачі сертифіката Інспекція надсилає замовнику протягом десяти робочих днів з дати реєстрації заяви рішення з обґрунтуванням причин відмови.

Після усунення недоліків, що стали підставою для прийняття рішення про відмову у видачі сертифіката, замовник може повторно звернутися до Інспекції для видачі сертифіката.

Рішення про відмову у видачі сертифіката може бути оскаржено до суду.

1.9.4. Прийняття та введення в експлуатацію меліоративних об'єктів

Прийняття в експлуатацію меліоративних та водогосподарських об'єктів державного замовлення повинно здійснюватись відповідно з вимогами ДБН А.3.1-3, а також з "Правилами приймання в експлуатацію закінчених будівництвом меліоративних та водогосподарських об'єктів державного замовлення", затверджених Мінсільгосппродом (лист від 31.08.93 р № 37-4-12/4996) і Держводгоспом України (лист від 13.09.93 р ЮГ/8-364) та погодженими з Міністерством у справах будівництва і архітектури України (лист від 18.09.93 р № 7/6-59).

При цьому оформлюють наступні документи: Акт робочої комісії про прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом будівлі, споруди, приміщення і Акт Державної приймальної комісії про прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта (Додаток К, ДБН В.2.4-1-99 [11]).

Об'єкти, які не є державною власністю, повинні вводитись в експлуатацію відповідно з вимогами 3.1-3.13 ДБН А.3.1-3.

1.10. Меліоративні системи та споруди

Мета даної теми — надати інформацію про структуру і частково зміст одного з основних нормативних документів для студентів напряму підготовки 6.060103 "Гідротехніка (водні ресурси)".

ДБН В.2.4-1-99 "Меліоративні системи та споруди" складається з двох частин: частина I - Норми проектування, частина II - Організація будівництва, виконання робіт. В ньому наведені особливі умови проектування та будівництва меліоративних систем і гідротехнічних споруд меліоративного призначення.

1.10.1. Основний зміст

Частина 1. Норми проектування.

Розділ 1 – загальні положення.

В розділі 2 – **зрошувальні системи наводяться**: розрахунок зрошувальної здатності водного джерела; режим зрошення; умови застосування способів зрошення і поливної техніки; системи поверхневого поливу та дощування; зрошення плодових культур; рисові системи; системи лиманного зрошення; системи краплинного зрошення; синхронно-імпульсне дощування; системи внутрішньогрунтового зрошення; зрошувальні системи з використанням тваринницьких та промислово-побутових стоків; зрошувальні системи з використанням тваринницьких стоків; зрошувальні системи з використанням стічних вод; водозбірно-скидна мережа; канали; зрошувальні трубопроводи та споруди на них; гідравлічний розрахунок зрошувальних трубопроводів; розрахунок зрошувальних трубопроводів на міцність; вимоги до основ під напірні зрошувальні трубопроводи в ґрунтових умовах I та 2 типів просідання; вимоги до основ зрошувальних трубопроводів, які влаштовуються на набухаючих ґрунтах; обладнання зрошувальних трубопроводів; автоматизація водорозподілу на зрошувальних системах; дренаж на зрошуваних землях; розрахунок параметрів дренажу.

В розділі 3 – **осушувальні системи** наводяться вимоги до водно-повітряного режиму ґрунтів (режим осушення); відкрита та закрита регульовальна мережа; особливості проектування дренажу в садах, виноградниках, парках, лісорозсадниках та сільських населених пунктах; безуклонний та малоуклонний дренажі; кротовий дренаж; захисна осушувальна мережа; відкрита та закрита провідні мережі; водоприймачі; осушення з машинним водовідведенням (польдерні сис-

теми); особливості проектування регульовальної мережі польдерних систем; вертикальний дренаж; закрита та відкрита регульовальні мережі на слабопроникних ґрунтах; організація поверхневого стоку; агро меліоративні заходи, що виконуються у будівельний період; заходи, рекомендовані для періоду сільськогосподарського використання осушуваних земель; осушувально-зволожувальні системи; проектування осушувальних систем двома етапами; культуртехнічні роботи.

В розділі 4 розглядаються **споруди на зрошувальних та осушувальних системах**: на лоткових каналах та лотково-трубчастій мережі; на трубопроводах, на лиманах та польдерах; протиерозійні споруди.

Розділ 5 - **насосні станції**: підбір насосних агрегатів; водозабірні споруди насосних станцій; будівлі насосних станцій; водовипускні споруди; гідравлічний розрахунок водоводів насосних станцій; електропостачання та автоматизація насосних станцій.

Розділ 6 - захисні дамби, 7 - норми відведення земель для будівництва меліоративних систем, 8 - реконструкція меліоративних систем, 9 - оцінка впливу меліоративних систем на навколишнє природне середовище (ОВНС).

Частина II Організація будівництва. Виконання робіт.

Структура даного розділу:

- 1 - загальні положення;
- 2 - підготовка будівництва меліоративних систем;
- 3 - документація на організацію будівництва і виконання робіт (склад і зміст ПОБ і ПВР);
- 4 - матеріально-технічне забезпечення;
- 5 - механізація і транспорт;
- 6 - забезпечення якості будівельно-монтажних робіт;
- 7 - вимоги до організації будівельного виробництва в умовах реконструкції споруд у складі меліоративної системи;
- 8 - вимоги до виконання робіт при будівництві гідротехнічних споруд меліоративних систем;
- 9 - будівництво зрошувальних трубопроводів;
- 10 - будівництво дренажу;
- 11 - реконструкція меліоративних систем;
- 12 - точність зведення гідротехнічних споруд меліоративних систем;

- 13 - будівництво дорожньої мережі на меліоративних системах;
- 14 - охорона навколишнього природного середовища;
- 15 - протипожежні заходи;
- 16 - вимоги щодо безпеки праці;
- 17 - прийняття та введення в експлуатацію меліоративних об'єктів.

тів.

1.10.2. Загальні положення частини II

Організація будівництва. Виконання робіт

Дані норми поширюються на проектування, будівництво та реконструкцію меліоративних систем і споруд.

При реконструкції діючих меліоративних систем і споруд будівельні роботи слід організувати таким чином, щоб уникнути пошкоджень існуючих споруд і підземних комунікацій, що розміщені у зоні будівництва і не підлягають знесенню або перенесенню.

Повне або часткове виведення меліорованих земель з сільськогосподарського обороту на період виконання робіт з реконструкції меліоративної системи повністю або частково повинні бути погоджені з землекористувачем і відображається в проекті виконання робіт.

До початку будівництва меліоративної системи слід виконати роботи з улаштування постійних та тимчасових внутрішньомайданчикових доріг, тимчасових будівель і споруд та інженерних мереж (водо-, тепло-, електропостачання), потрібних на час будівництва і передбачених проектом організації будівництва та проектами на виконання робіт.

Забороняється починати роботи, пов'язані з будівництвом надземних конструкцій будівлі (споруди) або її частини (секції, ярусу, прогону, ділянки, захватки), до повного закінчення влаштування підземних конструкцій та зворотної засипки котлованів, траншей та пазах з ущільненням ґрунту до щільності, що відповідає природному стану або заданому проектом (за винятком конструкцій, спорудження яких проектами виконання робіт передбачено в інші терміни).

Якщо будівельний майданчик розміщено на території, що зазнає впливу несприятливих природних явищ і геологічних процесів (зсуви, обвали, селі, лавини, заболоченість, підтоплення тощо), після створення геодезичної розбивочної основи до початку виконання підготовчих внутрішньомайданчикових робіт потрібно виконати за спеціальними проектами першочергові заходи і роботи для захисту території від зазначених процесів.

Закінчення всіх підготовчих робіт в обсязі, що забезпечує дотримання передбачених проектом темпів будівництва об'єкта, підтверджується актом, складеним замовником і генпідрядником за участю субпідрядної (субпідрядних) організації та профспілкового комітету генпідрядника.

Будівництво великих меліоративних систем повинно здійснюватись згідно з пусковими комплексами відповідно до їх складу та черговості, передбачених проектами.

У процесі будівництва об'єкта необхідно дотримуватись будівельних норм, правил і стандартів, а при виконанні складних об'єктів — додаткових спеціальних вказівок і технічних умов проекту (робочого проекту).

При організації будівництва меліоративних систем і споруд повинно передбачатись своєчасне будівництво під'їзних шляхів і причалів, створення складського господарства, розвиток виробничої бази будівельних організацій і підготовка приміщень житлового та соціально-побутового призначення і комунального господарства, необхідних для потреб будівництва, з урахуванням можливостей тимчасового використання запроектованих постійних будівель і споруд.

На кожному об'єкті будівництва потрібно:

- вести загальний журнал робіт за формою, наведеною у додатку 11, спеціальні журнали для окремих видів робіт, перелік яких встановлюється генпідрядником за узгодженням з субпідрядними організаціями і замовником, та журнали авторського нагляду проектних організацій;

- складати акти обстеження прихованих робіт, проміжного приймання відповідальних конструкцій, випробування устаткування, систем, мереж і пристроїв (додатки [10, 11]);

- оформляти іншу виробничу документацію для окремих видів робіт та виконавчу документацію - комплект робочих креслень з написами про відповідність фактично виконаних робіт цим кресленням або внесеним до них, за узгодженням з проектною організацією, змінам, зробленими особами, відповідальними за виконання будівельно-монтажних робіт.

Примітка. Потреба у здійсненні авторського нагляду проектними організаціями визначається проектом (робочим проектом) на будівництво меліоративних систем і споруд.

1.10.3. Підготовка будівництва меліоративних систем

Підготовка будівництва меліоративних систем і споруд має здійснюватись з дотриманням вимог ДБН А.3.1-5 і цього розділу.

До початку виконання робіт потрібно:

- оформити відчуження земель під постійні та тимчасові лінійні споруди (магістральні, міжгосподарські та інші канали, лінії електропередачі, повітряні лінії зв'язку, магістральні, міжгосподарські та внутрішньогосподарські трубопроводи) - у терміни, передбачені проектом виконання робіт і календарним планом будівництва об'єктів; під насосні станції та інші гідротехнічні споруди меліоративної системи, якщо вони не входять у смугу відчуження під лінійні споруди;

- передати та прийняти закріплені на місцевості знаки геодезичної розбивки споруд у терміни, передбачені календарним планом будівництва об'єктів (елементів) меліоративної системи. Геодезичні роботи слід виконувати в обсязі й з точністю у відповідності з вимогами СНІП 3.01.03;

- розвідати і передати генпідрядній організації кар'єри землі для будівництва земляних гідротехнічних споруд;

- визначити потребу та джерела надходження робочої сили;

- визначити потребу та джерела отримання кам'яно-щебеневої продукції та збірного залізобетону;

- перевірити можливість забезпечення будівництва бетонною сумішшю заводами або вузлами, якщо це передбачено проектом виконання робіт.

До складу підготовчих робіт, що передують будівництву складного й унікального об'єкта, повинні входити роботи, пов'язані з організацією режимних спостережень (сейсмометричних, гідрологічних, гідрогеологічних, геохімічних, геодезичних тощо) за спеціальними програмами, а також створення, у разі потреби, випробних полігонів, метрологічних пунктів та вимірювальних станцій. Програми дослідних робіт, випробувань конструкцій і елементів споруд та режимних спостережень повинні розроблятися замовником і генеральною проектною організацією одночасно з розробкою проектів організації будівництва і проектів виконання робіт.

Згідно з ДБН А.3.1-5 у процесі підготовки до виконання будівельно-монтажних робіт потрібно:

- розробити проекти виконання робіт, передати й прийняти за-

кріплені на місцевості знаки геодезичної розбивки стосовно частин будівель (споруд) і видів робіт;

- розробити й здійснити заходи щодо організації праці;
- організувати інструментальне господарство для забезпечення бригад необхідними засобами малої механізації, інструментом, засобами вимірювання й контролю, засобами підмоцнування, огороженням і монтажною оснасткою;
- створити необхідний запас будівельних конструкцій, матеріалів і готових виробів;
- поставити або перебазувати на робоче місце будівельні машини і пересувні механізовані установки.

1.10.4. Вимоги щодо безпеки праці при будівництві меліоративних систем і водогосподарських об'єктів

В процесі виконання будівельно-монтажних робіт при будівництві нових і реконструкції діючих меліоративних систем і водогосподарських об'єктів слід дотримуватись вимог щодо безпеки праці, викладених у розділі 4 СНП III-4-80 і цьому розділі.

Склад і зміст основних рішень щодо безпеки праці повинні бути викладені в проекті виконання робіт згідно з вказівками, наведеними в додатку 8 СНП III-4-80.

При розробці календарного плану виконання робіт необхідно передбачати таку послідовність їх виконання, щоб жодна з робіт, що виконується, не була джерелом виробничої небезпеки.

На будівельному генплані повинні бути позначені небезпечні зони поблизу місць переміщення вантажів підйомно-транспортними машинами, поблизу гідротехнічних споруд, що будуються (канали, насосні станції тощо), а також повітряних ліній електропередачі.

Розрахунок величини небезпечної зони, що виникає при падінні предметів поблизу об'єкта, який будується, слід здійснювати згідно з п. 2.7 СНП III-4-80.

Санітарно-побутові приміщення слід розміщувати поза небезпечними зонами на відстані не менше 50 м від об'єктів, що виділяють пил, газ, шкідливу пару, з навітряного боку залежно від напрямку вітру, що має перевагу, (за розою вітрів).

Автомобільні та пішохідні дороги повинні прокладатися за межами небезпечних зон.

У випадку, коли автомобільні дороги потрапляють у зону переміщення краном вантажів, слід передбачати установку сигнальної

загрожі, відповідних написів і дорожніх знаків, що попереджають про в'їзд до небезпечної зони.

Освітлення будівельного майданчика і ділянок виконання робіт слід проектувати у відповідності з вимогами проектування електричного освітлення будівельних майданчиків.

Будівельні машини слід розміщувати з урахуванням можливості оглядання робочої зони маневрування та дотримання умов безпеки поблизу незакріплених виїмок, штабелів вантажів, обладнання.

Земляні роботи під час будівництва меліоративних каналів і гідротехнічних споруд слід виконувати за спеціально розробленими технологічними картами, в яких повинні бути передбачені заходи для безпечного виконання робіт.

Будівельно-монтажні роботи повинні виконуватись із застосуванням технологічної оснастки (засобів підмоцнення, тари для бетонної суміші, розчину, сипких і штучних матеріалів, вантажозахватного устаткування і пристроїв для вивірення і тимчасового закріплення конструкцій), засобів колективного захисту та будівельного ручного інструменту, що визначається складом нормокомплектів.

Вантажно-розвантажувальні роботи повинні здійснюватися, як правило, механізованим способом згідно з ГОСТ 12.3.009 (стандарт СЕВ3518).

При виконанні ізоляційних робіт (гідроізоляційних, теплоізоляційних, антикорозійних) із застосуванням вогнебезпечних матеріалів, а також таких, що виділяють шкідливі речовини, слід забезпечити захист працюючих від дії шкідливих речовин, а також від термічних і хімічних опіків.

На час проведення випробувань трубопроводів, що перебувають у траншеях, повинна бути встановлена небезпечна зона у відповідності з вимогами розділу 4 СНП ІІІ-4-80. Перебування людей в небезпечній зоні в період нагнітання в трубопроводі повітря (води) і при витриманні трубопроводу під тиском під час випробування на міцність не допускається.

Місця виконання електрозварювальних і газополумєневих робіт повинні бути звільнені від займистих матеріалів у радіусі не менше 5 м, а від вибухонебезпечних матеріалів і установок (в тому числі газових балонів і газогенераторів) — 10м.

При виконанні електрозварювальних і газополумєневих робіт всередині закритих ємкостей або порожнин конструкції робочі місця

слід забезпечувати витяжною вентиляцією.

1.11. Правила визначення вартості будівництва

ДБН Д. 1.1-1-2000 встановлюють основні правила визначення вартості нового будівництва, розширення, реконструкції та технічного переоснащення підприємств, будівель і споруд та ін. * і носять обов'язковий характер при визначенні вартості будов (об'єктів), будівництво яких здійснюється із залученням бюджетних коштів або коштів підприємств, установ і організацій державної власності.

Для будов (об'єктів), будівництво яких здійснюється за рахунок інших джерел фінансування, ці норми носять рекомендаційний характер, і їх застосування обумовлюється контрактом.

Правила поширюються на підрядний, господарський та змішаний способи здійснення будівництва.

Ці норми можуть застосовуватися для визначення вартості ремонтно-будівельних робіт, які здійснюються на будовах (об'єктах) промислового та іншого призначення, з урахуванням відповідних галузевих та технологічних особливостей. Рішення з цього питання приймаються відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади за погодженням з Мінрегіоном України.

Система ціноутворення в будівництві містить у собі кошторисні нормативи, правила визначення вартості будівництва і складання інвесторської кошторисної документації.

Кошторисні нормативи - це узагальнена назва комплексу кошторисних норм, що об'єднуються в окремі збірники. Разом з правилами і положеннями, що містять у собі необхідні вимоги, вони служать для визначення вартості будівництва.

Інвесторська кошторисна документація - це сукупність кошторисів (кошторисних розрахунків), відомостей кошторисної вартості пускових комплексів, черг будівництва, зведень витрат, пояснювальних записок до них та відомостей ресурсів, складених на стадії розроблення проектної документації.

Документи, які деталізують основні правила і положення, що містяться в кошторисних нормативах класу "Д" відповідно до Кла-

---

* - Нове будівництво, розширення, реконструкція та технічне переоснащення підприємств, будівель і споруд, ремонт житла, об'єктів соціальної сфери і комунального призначення та благоустрою, а також реставрація пам'яток архітектури та містобудування надалі іменується "будівництво".

сифікації нормативних документів України в галузі будівництва, можуть випускатися як допоміжні, у вигляді інструкцій, методичних вказівок, посібників та інших матеріалів, що також використовуються при визначенні вартості будівництва.

1.11.1. Основні завдання кошторисного нормування і ціноутворення в будівництві

Основним завданням кошторисного нормування і ціноутворення в будівництві є:

- забезпечення через систему ціноутворення в будівництві визначення вартості будівництва на всіх стадіях інвестування;
- підвищення ефективності капітальних вкладень, забезпечення економії фінансових та інших ресурсів, впровадження досягнень науки, техніки, передового вітчизняного і закордонного досвіду в будівельному виробництві, застосування нових матеріалів, виробів і конструкцій, організаційних заходів тощо.

1.11.2. Види кошторисних нормативів, що входять до системи ціноутворення в будівництві, та царина їх застосування

Кошторисні нормативи поділяються на такі види:

- загальнодержавні будівельні кошторисні нормативи;
- відомчі кошторисні нормативи;
- кошторисні нормативи для окремих будов;
- індивідуальні кошторисні норми.

Згідно з ДБН А. 1.1-1-93 кошторисні нормативи належать до класу "Д".

До *відомчих кошторисних нормативів* належать кошторисні нормативи, які розробляються в обґрунтованих випадках, коли за прийнятою для спеціалізованого будівництва технологією і організацією робіт витрати трудових і матеріально-технічних ресурсів відрізняються від рівня, прийнятого у загальнодержавних нормах.

Для окремих будов в обґрунтованих випадках, коли за прийнятою для цих будов технологією і організацією робіт витрати трудових і матеріально-технічних ресурсів відрізняються від рівня, прийнятого у загальнодержавних нормах, можуть розроблятися *ресурсні елементні кошторисні норми на будову*.

Індивідуальні ресурсні елементні кошторисні норми розробляються у складі інвесторської кошторисної документації на окремі конструкції та роботи, передбачені в проекті (робочому проекті), за відсутності відповідних норм у чинних збірниках ресурсних елемен-

тних кошторисних норм. Ці норми затверджуються у складі проекту (робочого проекту) і застосовуються тільки для будови (об'єкта) за даним проектом.

Усі кошторисні нормативи за ступенем укрупнення поділяються на елементні та укрупнені.

До елементних кошторисних нормативів належать:

- ресурсні елементні кошторисні норми на будівельні роботи (РЕКН) (ДБН Д.2.2-99);
- ресурсні елементні кошторисні норми на монтаж устаткування (РЕКНМУ) (ДБН Д.2.3-99);
- ресурсні елементні кошторисні норми на ремонтно-будівельні роботи (РЕКНр) (ДБН Д.2.4-2000);
- ресурсні елементні кошторисні норми на реставраційно-відновлювальні роботи (РЕКНрв) (ДБН Д.2.5-2001);
- ресурсні елементні кошторисні норми на пусконаладжувальні роботи (РЕКНпн) (ДБН Д.2.6-2000);
- ресурсні кошторисні норми експлуатації будівельних машин і механізмів (РКНЕМ) (ДБН Д.2.7-2000).

До укрупнених кошторисних нормативів належать укрупнені ресурсні кошторисні норми (УРКН):

- на будівлі і споруди в цілому;
- на частини будівель і споруд, конструкції та види робіт.

Кошторисною нормою називається сукупність ресурсів (трудовитрат, часу роботи будівельних машин і механізмів, витрат матеріалів, виробів і конструкцій), встановлена на прийнятий вимірювач будівельних або монтажних робіт, а також конструкцій, виражена, як правило, у натуральних (фізичних) величинах або у відносній формі (у вигляді коефіцієнтів).

Головна функція кошторисних норм - визначення нормативної кількості ресурсів, необхідних для виконання відповідного виду робіт, як основи для наступного переходу до вартісних показників.

У кошторисних нормах враховано повний комплекс операцій, необхідних для виконання визначеного виду робіт в усереднених умовах.

Кошторисні норми призначені для:

- визначення складу і кількості ресурсів при здійсненні будівництва;
- визначення прямих витрат у вартості будівництва;

- розрахунків за обсяги виконаних робіт;

- розроблення укрупнених ресурсних показників за конструктивними елементами і видами робіт на функціональну одиницю виміру.

Кошторисні нормативи можуть також використовуватися при розробленні поточних одиничних розцінок, визначенні тривалості робіт, складанні технологічної документації (ПОБ, ПВР тощо), встановленні норм списання матеріалів.

У необхідних випадках кошторисні нормативи можуть бути використані для економічної оцінки і порівняння окремих проектних рішень, а також для аналізу структурних змін капітальних вкладень.

Кошторисними нормами передбачено виконання робіт у звичайних умовах, не ускладнених зовнішніми факторами*. При виконанні робіт в умовах, що їх ускладнюють, наприклад, загазованість, розташування поблизу діючого устаткування, обмежені умови складування матеріалів тощо, - до кошторисних норм застосовуються коефіцієнти, наведені в загальних положеннях відповідних нормативів.

1.11.3. Система ціноутворення в будівництві

Система ціноутворення в будівництві базується на нормативно-розрахункових показниках і поточних цінах трудових та матеріально-технічних ресурсів.

Нормативними показниками є ресурсні елементні кошторисні норми. На підставі цих норм і поточних цін на трудові та матеріально-технічні ресурси визначаються прямі витрати у вартості будівництва.

Решта витрат, які враховуються у вартості будівництва, визначається не за нормами, а за розрахунками.

До таких витрат належать:

- загальновиробничі витрати;

- кошти на зведення та розбирання титульних тимчасових будівель і споруд або пристосування й використання існуючих та новозбудованих будівель і споруд сталого типу;

- додаткові витрати при виконанні будівельно-монтажних робіт у зимовий період;

- додаткові витрати при виконанні будівельно-монтажних робіт у літній період просто неба при температурі зовнішнього повітря

---

* - Під звичайними умовами виконання робіт мається на увазі виконання робіт, складування і внутрішньо будівельне транспортування необхідних матеріалів, виробів і конструкцій без впливу специфічних факторів і умов, що ускладнюють роботу.

більш ніж +27 град. С;

- інші витрати замовника і підрядних будівельно-монтажних організацій, пов'язані із здійсненням будівництва;

- витрати на утримання служби замовника* і авторський нагляд;

- підготовка експлуатаційних кадрів;

- проектні та вишукувальні роботи;

- кошторисний прибуток;

- кошти на покриття адміністративних витрат будівельно-монтажних організацій;

- кошти на покриття ризику всіх учасників будівництва;

- кошти на покриття додаткових витрат, пов'язаних з інфляційними процесами.

Ресурсні елементні кошторисні норми є первинними кошторисними нормативами, призначеними для визначення нормативної кількості ресурсів, необхідних для виконання різних видів будівельних, монтажних, ремонтних і реставраційних робіт, прямих витрат у вартості будівництва, а також для розроблення поточних одиничних розцінок.

Норми диференційовано відбивають у своєму складі показники трудовитрат, часу роботи будівельних машин і механізмів, а також витрати матеріалів, виробів і конструкцій.

Нормативно-розрахунковою базою для визначення прямих витрат на експлуатацію будівельних машин і механізмів, у тому числі заробітної плати робітників, зайнятих на керуванні та обслуговуванні цих машин, є:

- кошторисні норми часу роботи будівельних машин і механізмів, наведені в ресурсних елементних кошторисних нормах;

- кошторисні норми ресурсів, необхідних для їх роботи, наведені в ресурсних кошторисних нормах експлуатації будівельних машин і механізмів;

- поточні ціни машино-години, що розраховуються на підставі ресурсних кошторисних норм експлуатації будівельних машин і механізмів.

---

* - У цих ДБН під поняттям "служба замовника" слід вважати: управління (відділи) капітального будівництва місцевих органів виконавчої влади, відповідні підрозділи підприємств та організацій, що створені задля виконання функцій замовника будівництва.

Кошторисні норми витрат будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, наведені в РЕКН, РЕКНМУ, РЕКНр, РЕКНрв, і поточні ціни на них є нормативно-розрахунковою базою для визначення прямих витрат на матеріальні ресурси.

Нормативно-розрахунковою базою для визначення кошторисної трудомісткості будівництва є сума кошторисної нормативної трудомісткості робіт, наведеної в РЕКН, РЕКНМУ, РЕКНр, РЕКНрв, РЕКНпн і РКНЕМ, що враховує трудовитрати робітників-будівельників, монтажників і робітників, зайнятих на керуванні та обслуговуванні будівельних машин і механізмів, розрахункової трудомісткості при перевезенні ґрунту і будівельного сміття, що враховує трудовитрати робітників, зайнятих на керуванні та обслуговуванні автотранспортних засобів, та розрахункових трудовитрат працівників, заробітна плата яких передбачається в загальновиробничих витратах, коштах на зведення та розбирання титульних тимчасових будівель і споруд, коштах на сезонні (зимові та літні) подорожчання вартості будівельно-монтажних робіт.

Зазначена кошторисна трудомісткість будівництва передбачає виконання робіт у звичайних умовах при плюсовій температурі зовнішнього повітря, але не більш ніж +27 град. С в літній період просто неба, і помірному вітрі (швидкістю до 10 м/с).

Нормативно-розрахунковою базою для визначення прямих витрат можуть також служити поточні одиничні розцінки на будівельні, монтажні, ремонтно-будівельні, реставраційно-відновлювальні та пусконаладжувальні роботи, складені на основі РЕКН, РЕКНМУ, РЕКНр, РЕКНрв, РЕКНпн і РКНЕМ, а також поточних цін на матеріали, вироби і конструкції, машино-години будівельних машин і механізмів і поточної вартості людино-години відповідного розряду.

У кошторисній документації на будівництво вартість устаткування зазначається окремо стосовно вартості будівельних і монтажних робіт.

Інформація про затверджені Мінрегіоном України кошторисні нормативи і про внесені в них зміни, а також про доповнення до збірників кошторисних нормативів здійснюється Мінрегіоном України шляхом щорічного опублікування Переліку чинних нормативних кошторисних документів.